

Monografies de les Seccions de Ciències, 17

**L'EVOLUCIÓ DE L'ÚS DEL CATALÀ
EN MEDICINA A CATALUNYA
DURANT EL SEGLE XX**

El llarg camí d'una bella i expressiva història

per Jordi Sans i Sabrafen

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Monografies de les Seccions de Ciències, 17

SECCIÓ DE CIÈNCIES BIOLÒGIQUES

L'EVOLUCIÓ DE
L'ÚS DEL CATALÀ
EN MEDICINA
A CATALUNYA
DURANT EL SEGLE XX

El llarg camí d'una bella i expressiva història

JORDI SANS I SABRAFEN

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

BARCELONA, 2002

L'EVOLUCIÓ DE L'ÚS DEL CATALÀ
EN MEDICINA A CATALUNYA
DURANT EL SEGLE XX

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Monografies de les Seccions de Ciències, 17

SECCIÓ DE CIÈNCIES BIOLÒGIQUES

**L'EVOLUCIÓ DE
L'ÚS DEL CATALÀ
EN MEDICINA
A CATALUNYA
DURANT EL SEGLE XX**

El llarg camí d'una bella i expressiva història

JORDI SANS I SABRAFEN

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

BARCELONA, 2002

Sans i Sabrafen, J.

L'Evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle XX :
el llarg camí d'una bella i expressiva història. —

(Monografies de les seccions de ciències ; 17)

ISBN 84-7283-621-5

I. Institut d'Estudis Catalans. Secció de Ciències Biològiques II. Títol

III. Col·lecció: Monografies de les seccions de ciències ; 17

1. Català mèdic — Història — S. XX

2. Medicina — Catalunya — Història — S. XX

804.99:61 (091)

Disseny gràfic: Maria Casassas

© Jordi Sans i Sabrafen

© 2002, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: maig de 2002

Tiratge: 1.500 exemplars

Text revisat lingüísticament pel Servei de Correcció de l'IEC

Compost per fotocomposició gama, s. l.

Carrer d'Àrístides Maillol, 3, 1r. 08028 Barcelona

Imprès a Limpergraf, SL

Polígon industrial Can Salvatella. Carrer de Mogoda, 29-31.

08210 Barberà del Vallès

ISBN: 84-7283-621-5

Dipòsit Legal: B. 20426-2002

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

*L'instrument de que disposa l'home
en ses funcions de relació, dintre del mon científic,
está format en gran part per la parla, fonètica o gràfica:
doncs aquesta funció que desempeña el llenguatge sols té aquella espontaneïtat,
aquella senzillesa, aquella flaire, aquella qualitat pròpia de secreció intel·lectual,
quan s'usa la llengua mare, la personal, la pròpia.*

MIQUEL ARCÀNGEL FARGAS
(Primer Congrés de Metges de Llengua Catalana, 1913)

*Perquè no és possible d'anihilat ni un poble ni una cultura
quan aquest poble en té plena consciència
i aquesta cultura s'entronca alhora amb les profundes arrels de la terra
i amb la cultura de tot arreu.*

AUGUST PI I SUNYER
(Sisè Congrés de Metges de Llengua Catalana, 1930)

INTRODUCCIÓ

L'any 1974, el doctor Josep Alsina i Bofill escrivia, en el pòrtic de la primera edició del *Vocabulari mèdic*, que «tot idioma culte conté en exclusiva una guspira del pensament humà» i que «l'ús del català en el llenguatge mèdic és molt més que una vel·leïtat patriòtica, per altra banda perfectament legítima i noble; és voler aprofitar el producte de la nostra cultura mèdica d'avui amb un matís propi, matís que anirà a enriquir el patrimoni intel·lectual comú de tota la humanitat». I en el discurs d'obertura del Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, celebrat a Perpinyà l'any 1976, afegia que, «si un idioma queda marginat i finalment mor, el capital ideològic comú a tots els homes haurà sofert una pèrdua tan petita com vulguem, però irreparable». Continuava dient que «probablement algú pensa que davant l'escassa o nul·la audiència internacional del català seria millor que els nostres estudis adoptessin decisivament per a l'expressió de llurs treballs una llengua d'àmbit mundial. És evident que com a vehicle d'expressió exterior ho hem de fer com ho fan països, la llengua dels quals té una àrea petita. Però també és un fet que els països europeus d'una sòlida tradició cultural amb l'idioma d'àrea tan reduïda com la nostra o més (Finlàndia, Suècia, Noruega, Dinamarca, Holanda, Flandes) no n'usen d'altra en les sessions acadèmiques, en les universitats i en les publicacions interiors».

L'home es val de la paraula per pensar. Tothom pensa a través de les paraules. Sense les paraules es debilita, s'esllangueix el pensament. Les coses existeixen a través del nom que tenen. Cada idea, cada cosa, s'identifica amb una paraula, i cada paraula sorgeix d'una idea que brolla del pensament. Pensament i paraula formen una unitat, una unitat íntima que vehicula la llengua que cadascú aprèn

dels seus pares i que és l'única que ens és pròpia. Cada paraula de la llengua pròpia correspon, doncs, a un pensament, a una idea, a una cosa i, a més, quan aquest pensament, aquesta idea i aquesta cosa es volen expressar a través dels mots d'un altre idioma, els identifiquem sempre amb la paraula de l'idioma propi que ha donat vida al mateix pensament, a la mateixa idea i al reconeixement de la mateixa cosa. Les paraules s'articulen, es pronuncien i es poden escriure, i quan s'escriuen, planten sovint, a més, les llavors que fan néixer noves idees. Així de clos és el cercle de cada llengua i del nostre pensament, i per això mateix quan no ens deixen parlar amb els nostres mots, quan no ens deixen escriure'ls, quan no ens deixen viure a través d'ells, estan violentant les essències més íntimes del nostre ésser, de la cultura que dóna sentit a la col·lectivitat de la qual formem part. Per això mateix la imposició d'una llengua representa una gran violació de la intimitat humana que no pot frivoltzar-se, que no pot ser jutjada sense el pes de la culpabilitat. D'altra banda, i des d'un vessant estrictament cultural, el fet de pensar en una llengua i no saber-la escriure és una anormalitat que sols pot explicar-se en un poble que ha estat conquerit, que viu les greus conseqüències culturals d'una submissió. Viure culturalment amb la llengua pròpia comprèn, per definició, totes les àrees que integren el viure, totes les àrees del pensament i de la cultura que l'han engendrada i que abasten des de la més elemental vivència col·loquial fins a l'aspecte més profund de l'expressió científica. La llengua és l'expressió màxima d'una determinada cultura, és l'expressió màxima dels pensaments i els sentiments vinculats a una determinada manera d'estimar, de jugar, de menjar, de treballar, de viure tots els esdeveniments que integren la nostra vida. No es pot, doncs, jutjar una llengua com un simple instrument de comunicació que pot ser substituït per qualsevol altra llengua. El fet de viure sense reflexionar sobre l'autèntic significat de la llengua pròpia, el fet de menystenir el valor de la nostra diversitat cultural, el fet de pensar que, al cap i a la fi, les altres llengües també serveixen per a la nostra vida de relació, sense sentir i sense contemplar l'herència cultural dels nostres pares i de la nostra terra, equivalen a viure amb una manca d'exigència cultural, equivalen a encongir-se i a empobrir-se culturalment. La uniformització imposada per la globalització social i cultural solament es pot enriquir, diversificar mitjançant l'aportació d'idees, de pensaments i de productes generats per col·lectivitats que mantenen i conreen la identitat cultural

pròpia. A més a més, el rang dels sentiments de les col·lectivitats més petites no té per què ser inferior al rang dels sentiments de les col·lectivitats més nombroses.

Molts som els qui, durant anys inacabables, ens hem sentit víctimes de la perversa manipulació d'aquesta sagrada unitat que formen la paraula i el pensament, violentada a través de l'agressió a la llengua pròpia. I són molts encara els qui viuen immersos en aquesta permanent anomalia, sigui perquè no s'adonen de la tergiversació, sigui perquè continuen acceptant-la com a irremeiable, o bé perquè fins i tot l'han incorporada com a normal i lògica, sense que en vulguin fer una anàlisi i menys encara forçar la comoditat de no molestar-se per un esforç estrictament cultural. Són molts, en efecte, els qui no valoren que d'una manera sistemàtica i planificada van rebre, durant quaranta anys, dosis ingents de desmemòria històrica i que continuen essent encara víctimes passives culturals del franquisme. Tal vegada sigui bo, per a alguns d'ells, oblidar que fins i tot al pati del col·legi se'ls castigava si parlaven català, que se'ls imposà obligatòriament l'ensenyament del castellà, que se'ls negà, doncs, la legítima i connatural opció d'escriure el català. Obliden també que, quan després havien d'escriure a les persones que estimaven, no sabien compondre les paraules que configuraven els seus sentiments. Havien d'emprar tristament el «te quiero» perquè no sabien escriure ni tan sols «t'estimo». Potser és adient recordar aquí la referència humorística que Leandre Cervera fa del provincianisme dels pobles dominats en el primer número, de 15 d'octubre de 1933, de *La Medicina Catalana*: «Poble resignadament feliç o província és aquell que ha arribat a un grau d'insensibilitat en el qual el sentit comú queda totalment inhibit a benefici dels polítics de la colonització.»

En relació amb l'àmbit concret de la medicina, objecte d'aquest estudi, em sembla oportú recordar, en aquesta llarga però crec que convenient introducció, l'experiència que vaig viure des del començament dels anys cinquanta, quan, essent encara estudiant, em vaig incorporar, com a alumne intern, a la Clínica Mèdica Universitària A que dirigia el professor Agustí Pedro i Pons. Si bé es passava visita i es feien les sessions clíniques del Servei en català, a la facultat totes les classes s'impartien, sense excepció, en castellà. El català mèdic que es parlava era, a més, força incorrecte. Molts encara deien «bazo» en lloc de melsa i la gran majoria parlaven de «derrame» per designar un embassament pleural o articular, per citar dos casos entre una gran quantitat d'exemples lamentables. To-

tes les històries clíniques es redactaven en castellà. Estaven prohibides les publicacions en català, i totes les comunicacions orals acadèmiques es feien en castellà. La llengua emprada col·loquialment canviava, doncs, en pujar dalt d'una tarima. Pocs metges estenien receptes en català i també molt pocs l'usaven en la seva correspondència professional. El català havia pràcticament desaparegut de la vida científica i era pregonament minoritari en la pràctica assistencial. I aquesta precària i trista situació es mantingué durant molts anys, amb l'evident risc que el català mèdic i científic resultés definitivament anorreat pel castellà fins als nostres dies, perquè cal, a més, tenir present que, aleshores, en els anys cinquanta, i amb tants anys d'adversitat per davant, feia tan sols prop d'un segle que el català acabava de quasi ressuscitar, com a llengua culta, d'una llarga i profunda agonia i que feia també tan sols uns vuitanta anys que s'havien fusionat el Laboratorio i l'Academia de Ciencias Médicas (1878) per constituir la institució providencial que, amb l'aportació decisiva posterior de l'Institut d'Estudis Catalans (1907), hauria de contribuir definitivament a la recuperació del nostre llenguatge mèdic.

La supervivència del català mèdic, com la del català científic en general, ha suposat, doncs, un esforç excepcional, car no solament ha hagut de resistir l'aclaparador domini internacional de l'anglès en l'àmbit d'un país petit i no sobirà, sinó que, així mateix, i a diferència del que s'ha esdevingut en altres països també petits però sobirans, com Dinamarca, Suècia, Holanda, etc., ha hagut, a més, de superar les enormes dificultats que ha implicat el fet de desenvolupar-se dintre d'una cultura oprimida i en coexistència amb una llengua imposada per força. Com a prova evident del seu esvaïment n'hi ha prou d'esmentar que el primer discurs que es va poder pronunciar en català a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona —llavors anomenada Acadèmia de Medicina de Barcelona—, fundada el 1770, fou l'any 1932 amb motiu de l'ingrés a la corporació de Joan Freixas i Freixas, el qual, malgrat haver estat elegit anys abans, s'havia negat a ingressar-hi perquè se li prohibia expressar-se en la nostra llengua. I, després de la Guerra Civil, no va ser fins a l'any 1970, quan Josep Alsina i Bofill va fer-hi el primer discurs d'ingrés en català. A la dècada dels setanta era, fins i tot, encara rar que s'emprés el català a la universitat i en molts dels nostres fòrums acadèmics. Tornant a la Reial Acadèmia de Medicina, institució que acull moltes de les personalitats mèdiques més rellevants de

Catalunya i que concentra, com hem esmentat, més de dos-cents anys d'història, només fa divuit anys que la presència del català en els discursos d'ingrés supera la del castellà (J. Corbella, J. Seculí. *Nomina Academicorum, 1770-1995*). Perquè, tot i ser notori el progrés de l'ús de la nostra llengua en l'àmbit sanitari, s'ha de reconèixer, no sense tristesa, que som encara lluny de la normalitat, atès que, com després veurem, la gran majoria d'informes radiològics, de dades d'anàlisis i de dictàmens d'altres pràctiques i especialitats que s'estenen tant als hospitals com a l'assistència privada, són redactats en castellà, això sense comptar la castellanització pràcticament exclusiva dels envasos i prospectes de la indústria farmacèutica.

El fet d'haver estat testimoni i, per què no dir-ho, protagonista professional d'aquesta llarga, difícil, però també bella lluita durant la quasi totalitat de la segona meitat del segle que acabem de deixar, i la circumstància esmentada d'haver patit, com la majoria de metges catalans del nostre temps, les vicissituds i les conseqüències d'una tan greu pertorbació, han despertat en mi, ja des de fa força anys, un viu interès per l'estudi de l'evolució de l'ús del català mèdic al llarg de la nostra història i, sobretot, des de la fundació d'El Laboratorio (1872) i de l'Academia de Ciencias Médicas (1876), fusionats el 5 d'abril de 1878 amb el nom d'Academia y Laboratorio de Ciencias Médicas de Cataluña. És una història que trobo apassionant i que suscita tot d'una l'homenatge que mereixen tots els nostres il·lustres companys predecessors, els quals, des d'iniciatives diverses però unitàries quant a la voluntat ferma i indestructible de normalitzar la nostra llengua, han fet possible que no solament hagi assolit un nivell científic homologable al de qualsevol de les llengües cultes més parlades en el món, sinó que sigui progressivament utilitzada, encara que molt lentament, en l'exercici diari de la medicina. Atesa la complexitat i l'extensió d'aquesta llarga història, he optat finalment per concretar-me a la descripció de la part corresponent a aquest segle, tenint, a més, ben present que la primera acta redactada en català de l'encara anomenat Laboratorio y Academia de Ciencias Médicas de Cataluña coincideix amb el segon dels seus anys i que la seva pràctica totalitat transcorre ja sota la transcendent influència normalitzadora científica de l'Institut d'Estudis Catalans, fundat, com ja hem esmentat, l'any 1907.

Diu Corominas i Beret, en la sessió de clausura del Desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, celebrat a Perpinyà

l'any 1976, després dels quaranta anys de dictadura franquista, que tots havien anat a Perpinyà a «cercar unes brases que eren sota unes cendres». La imatge no pot ser més expressiva, i no solament perquè el fet s'esdevenia després de la inacabable dictadura, sinó també perquè calia revifar un foc que havia romàs adormit durant més de tres segles. En efecte, quan començà el segle que acabem de deixar enrere, el llenguatge mèdic autòcton era molt pobre i, tot i que apareixia nodrit d'una sàvia terminologia popular pròpia, estava impregnat de barbarismes que no passaven, a més, per cap filtre normatiu. Era molt el que mancava per fer, per no dir quasi tot, i era, per tant, molt encara el que s'havia d'afrontar i superar. I ara, en canvi, passat just només un segle, i malgrat totes les adversitats, gaudim d'una envejable riquesa lèxica mèdica en el context d'una llengua plenament normalitzada i a l'alçada de les llengües universals més cultes. I tot s'ha fet, repetim-ho, en només cent anys, i no precisament per generació espontània. S'ha fet perquè aquest petit i gran país ha engendrat homes d'una vàlua excepcional no solament en el terreny científic mèdic, sinó també, i sobretot, en l'àmbit dels sentiments i dels valors que configuren la raó d'ésser de tot un poble. I aquests homes s'han esforçat, han patit i han donat el millor de la seva vida en defensa d'uns ideals que han derivat en fruits culturals de valor incalculable i dels quals gaudim ara tots nosaltres. La seva tasca ingent no es pot glossar amb la freda racionalitat que solen aplicar els historiadors en jutjar els homes i els fets d'aquests homes en un país normal. Perquè no és just limitar-se a explicar aquesta història amb un pur rigor històric desproveït de sentiments, com si tot s'hagués desenvolupat en un país que no hagués sofert els efectes de més de tres segles d'una cultura dominant i que en els darrers cent anys —els anys de vida dels nostres avis i dels nostres pares— no hagués hagut, a més a més, de superar els intents anihiladors culturals de dues dictadures. És precisament per això que la descripció que segueix tal vegada abusa de la reproducció de llargs fragments dels memorables parlaments pronunciats per aquests homes il·lustres. Ells i els seus fets van fer possible que l'any 1976 es trobessin encara brases sota les cendres. Són discursos d'una gran bellesa i que desprenen amor a la nostra terra i a la seva llengua. El treball següent pretén honorar aquests grans homes i les seves obres i vol així salvar les seves paraules i les seves reflexions de la desmemòria que acompanya el pas del temps, de la desmemòria alarmant que pateixen les noves generacions, les quals

consideren, tal vegada, que la plenitud actual del llenguatge mèdic del qual gaudeixen és un fet natural com tants d'altres que han heretat. Tot i conscient que sóc molt lluny de la competència professional d'un historiador i que puc resultar excessivament feixuc, no abandono el meu desig de voler encomanar, a qui tingui la benvolença de llegir-me, un xic d'aquella mena de follia del cor que sentia Ramon Llull fa ja més de set segles.

ELS PRECEDENTS

El moviment de la Renaixença que s'esdevé durant el segle XIX vivia latent en l'ànima col·lectiva. El català no havia fet sinó batre's en retirada des del segle XVI i feia ja més d'un segle que estava, fins i tot, perseguit coincidint amb l'anul·lació de totes les llibertats nacionals. Els catalans d'aleshores parlaven i volien escriure en un idioma que a penes sabien llegir, que no els era ensenyat a l'escola, i el castellà era l'única llengua de comunicació oficial, l'única emprada per l'Administració, per la universitat i per les acadèmies, i en qualsevol cercle social i científic. Com dèiem abans, quasi no quedaven més que les cendres d'un idioma culte, perquè és clar que les llengües només poden sobreviure si poden ésser vehicle de la cultura íntegra del poble que les parla. El català era en canvi ben present en el sentiment popular i va ésser a partir d'aquest sentiment que s'inicià el moviment de represa nacional liderat per Josep Anselm Clavé i introduït per les aportacions poètiques de Bonaventura Carles Aribau, l'any 1833 i Joaquim Rubió i Ors, l'any 1841. La llengua es va anar així recuperant lentament en primer lloc per a l'expressió poètica, després narrativa i finalment científica. Fins al 1859 no es restauren els Jocs Florals i fins als anys setanta no va néixer el catalanisme polític, les primeres revistes i el primer diari català, fundat el 1879 pel geni creador de Valentí Almirall. Les iniciatives sorgien, aleshores, de tot arreu, com la de la creació del Centre Escolar Catalanista, fundat el 21 d'octubre de 1886, el qual va tenir una evident transcendència política i universitària, i d'on van sortir polítics tan importants com Verdaguer i Callís, el qual en va ésser el primer president, Prat de la Riba, que en seria president durant 1890 i 1891, Puig i Cadafalch i Duran i Ventosa. En aquest centre,

catedràtics de farmàcia i de medicina, com Bartomeu Robert i Miquel Arcàngel Fargas, hi pronunciaren conferències en català i estimularen així la necessitat de perfilar un lèxic científic en la nostra llengua (J.M. Calbet i D. Montaña. *Metges i farmacèutics catalanistes*. Ed. Cossetània, 2001). Fixem-nos, emperò, que, quan el 27 de maig de 1888 Menéndez Pelayo, un dels fills més il·lustres de la terra castellana, pronuncià davant la reina regent i d'altres autoritats estatals el seu famós discurs en català, en el qual glossa que «les llengües no's forjan capritxosament ni s'imposen per força, ni's prohibeixen ni's manen per llei, ni's deixen ni's prenen per voler, puix res hi ha més inviolable i més sant en la consciència humana que'l nexus secret en que viuen la paraula y'l pensament. No hi ha major sacrilegi ni ensemps més inútil que pretendre engrillonar lo que Déu ha fet espiritual i lliure: lo verb humà, resplendor dèbil i mitg esborrat però resplendor al fi, de la paraula divina», causà sensació i significà una autèntica fita històrica en la defensa de la llengua contra l'opressió representada allà per la màxima jerarquia estatal. I per fer-nos una idea del precari ús del català al final del segle XIX, només cal recordar que, quan Àngel Guimerà, que l'any 1892 en la discussió de les Bases de Manresa havia ja pronunciat un parlament d'accentuat catalanisme, és elegit pels socis de l'Ateneu Barcelonès president de la Junta i en estrenar-se en el càrrec el dia 30 de novembre de 1895 (fa tan sols, doncs, cent sis anys) amb el reglamentari discurs inaugural del curs, trenca voluntàriament la rutina d'expressar-se en castellà, tan bon punt comença el discurs es produeix un gran aldarull. Uns quants socis descontents es donen tot d'una de baixa de la Institució i, a Madrid, tot i l'èxit recent de la traducció castellana de *Mar i cel*, el fet provoca les crítiques més severes. I que em perdoni el lector si m'estenc més en aquest esdeveniment important de la vida barcelonina abans de concretar-me en la descripció específica de l'ús mèdic de la nostra llengua, però crec que mai hom no repetirà prou alguns dels paràgrafs d'aquest històric parlament. Àngel Guimerà, en efecte, alhora que repetia les esmentades paraules de Menéndez Pelayo, sentenciava: «aixís com a l'home al venir a la vida no se li dona a triar ni'l pare, ni la mare, ni la fortuna, ni'l país ahont té de nàixer, no se li dóna a triar tampoch la llengua que ha de brotar de sos llavis; y aixís com, per més que renegui d'aquells pares i d'aquella terra, queda fill d'ells, y serà sempre aquella la seva pàtria, aixís mateix, per més que l'home aborreixi y despreçii la seva llengua, aquesta's troba tan dintre del seu

ser que podrà conseguir que sos llavis no la pronunciiïn, mes no conseguirà mai que no pensi la seva ànima en la nativa llengua». «Ni allí dalt ni aquí's poden mudar les lleys de la naturalesa.»

En l'àmbit concret de la medicina el català havia anat retrocedint a favor del castellà. Sobre aquest fet ens documenta l'*Inventari Primer de la Bibliografia Medical de Catalunya* (Associació General de Metges de Llengua Catalana, Barcelona, 1918), molt ben estudiat i analitzat per Oriol Casassas en el *Butlletí de la Societat de Pediatria* corresponent als mesos de juliol-agost de 1968. Aquesta obra, publicada el 1918 per l'Associació General de Metges de Llengua Catalana i sorgida de l'exposició bibliogràfica coordinada per Eudald Canivell de llibres antics i moderns, fou presentada per Joan Freixas i Freixas en el Segon Congrés de Metges de Llengua Catalana, que tingué lloc l'any 1917. Conté la referència de manuscrits, incunables i llibres impresos des del segle XIV fins al 1917, amb un total de 2.625 títols. En fer-ne l'anàlisi, es veu que el tant per cent de les obres en català, que és del 100% al segle XIV, va decreixent a mesura que el llatí es va generalitzant com a llengua culta per als homes del Renaixement, de manera que al segle XVI solament s'editen un 30% de les obres en català, al costat d'un 60% en llatí, alhora que apareix la primera obra en castellà. El segle XVIII, amb el regnat de Felip V, amb el decret de Nova Planta i amb el trasllat de la universitat a Cervera, és el segle del pas massiu al castellà; solament es troba un 12% de publicacions en català, al costat d'un 67% en castellà. Durant el segle XIX el percentatge d'obres en català baixa fins al 3,5%, mentre que el llatí desapareix com a expressió del llenguatge científic. Cal remarcar aquí el fet, certament singular, recordat per Jordi Carbonell en el discurs de la sessió inaugural de l'Institut d'Estudis Catalans del curs 1983-1984, que els llibres de comptes de l'Hospital de la Santa Creu, fundat el 1401, es portaren en català fins al 1833, el mateix any de la publicació de les trobes d'Aribau. Miraculosament, el fil mai no arriba a perdre's del tot.

Per tal que ens puguem fer una idea de la precarietat extrema del català mèdic durant el segle XIX, és molt expressiu subratllar que, com recorda Oriol Casassas en el llibre *Una falla i setze històries* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999), la primera revista mèdica escrita en català no apareix fins al 15 d'agost de 1898. Es titula *La Gynecologia Catalana* i el seu director és Jaume Queraltó i Ros. Cita Casassas que, pel fet de ser escrita en català, la

revista «despertà rabioses crítiques, en especial dels sectors conservadors i els seus redactors foren acusats, entre altres coses, de “bastardos de patria, abortos de ciencia, espíritus enfermizos, y misérrimos”...». La vida de la revista fou efímera. En el mateix sentit cal recordar també que fins al 5 d'octubre de 1898, és a dir, fins a vint anys després de la fundació de l'Academia y Laboratorio de Ciencias Médicas de Cataluña, no fou presentada per Josep Maria Roca i Heras —que l'any 1919 seria president del Tercer Congrés de Metges de Llengua Catalana— la primera comunicació en català en aquesta institució, titulada *La sífilis a l'Edat Mitjana*. Tot i defugint de la temàtica pròpiament dita de la llengua, em perdonarà el lector si remarco, per la seva importància històrica, que, anys després, Jaume Queraltó, el qual també havia intervingut en la fundació de l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya, fou condemnat a deu anys d'exili arran d'un article publicat a *El Poble Català* el 19 d'abril de 1910, en el qual denunciava fets menyspreables protagonitzats per la dreta reaccionària. En relació amb aquest afer, Josep Dannon m'ha tramès un interessant article de 53 pàgines aparegut el 30 de juny de 1911 en la publicació belga *Bibliothèque de Propagande* i titulat *L'affaire Queraltó*, el qual és molt il·lustratiu del ressò que el seu processament, lamentablement injust, tingué a tot Espanya, Europa i Amèrica. Joan-Lluís Marfany (*La cultura del catalanisme*. Empúries, 1995) subratlla que els metges van ser els capdavanters de la catalanització de la vida social i institucional i que el 1898 els estudiants de medicina van instaurar el costum de fer l'orla de final de carrera en català.

Tornant una mica enrere i en relació amb les polèmiques que se suscitaron en les reunions de junta de l'Acadèmia quan Josep Maria Roca i Heras prengué la decisió de presentar la seva comunicació en català, molt recentment Josep Maria Calbet i Camarasa en el seu llibre *Notícia de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears* (Seminari Pere Mata - UB. Barcelona, 2001) n'ha descrit alguns detalls interessants. Recordo, en efecte, que la iniciativa de Roca i Heras va ser força discutida fins al punt que homes tan inequívocament defensors de la més estricta catalanitat, com Miquel A. Fargas, en una reunió prèvia de la Junta, celebrada el dia 5 d'abril de 1898, van considerar que, publicant-se en les *Actas* els treballs de l'Acadèmia, aquests podien ser més llegits si es redactaven en castellà, i el mateix Fargas, quan Domènec Martí proposa que l'Acadèmia manifesti la seva satisfacció per la decisió de Roca i He-

ras, demana també que es retiri aquesta proposta. Calbet i Camarasa descriu, així mateix, altres fets interessants sobre aquest debat, com, per exemple, que el dia 2 d'octubre de 1901, una altra vegada Josep Maria Roca i Heras, referint-se al Congrés Internacional de Medicina que s'havia de celebrar a Madrid l'abril de 1903, defensa que en aquest congrés hi figuri com a llengua oficial el català, a més del castellà i el francès. A aquesta proposta s'hi afegeixen, entre d'altres, Antoni Raventós, Jaume Queraltó i Lluís Suñé, el qual recorda que a Brussel·les i en un congrés anterior un metge havia parlat en hongarès i que el president havia traduït la comunicació al francès.

Amb tot, i amb independència de l'ús o no de la llengua pròpia, s'havia anat perfilant una generació de metges, alguns dels quals, com Rodríguez Méndez, Ginés Partagàs, Bartomeu Robert, Valentí Vivó i Jaume Pi i Sunyer, formen part de la —designada per Jacint Corbella— generació de 1888 (*Actes del Primer Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana*), que havia elevat el nivell de la nostra medicina. Es tractava de metges emblemàtics que tenien el mèrit d'haver assolit una bona formació malgrat la migradesa universitària, i que havien establert connexions amb l'estranger mitjançant l'assistència a congressos, el seguiment de revistes internacionals i una inquietud, en suma, de constant superació que els havia conduït a plasmar iniciatives tan importants com la fundació de l'Academia y Laboratorio de Ciencias Médicas de Cataluña, de l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya o del Laboratori Microbiològic Municipal. Crearen prestigioses clíniques a Barcelona, desenvoluparen tasques en hospitals benèfics i sanatoris, i els més destacats començaren a formar escola, ja sia des dels serveis que dirigien ja sia també des de la titulació universitària que havien assolit. Foren metges que esdevingueren de capçalera de bones famílies catalanes i que prepararen, en acabar el segle XIX, el terreny per a una gran embranzida. Contribuïren, en efecte, a la sensibilització dels poders polítics i dels cercles associatius, impulsant la higiene pública, la creació de revistes i posant en evidència les mancances de la nostra medicina i la necessitat de crear una escola mèdica catalana amb personalitat pròpia i basada en l'experiència viscuda i contrastada. Aquests metges hagueren de superar molts obstacles i resistències perquè, malgrat la transformació que vivien i protagonitzaven, continuaven presents les circumstàncies oficials tradicionals imposades pel domini polític que hom continuava pa-

L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle xx

tint. Cal recordar que, en acabar el segle, els noms de tots ells figuren com Pedro, José, Antonio, Jaime, etc, en les llistes de «socios numerarios, correspondientes y agregados» de l'Academia y Laboratorio de Ciencias Médicas de Cataluña. Josep-Lluís Marfany, en el seu recent llibre *La llengua maltractada* (Empúries, 2001), ens recorda altres fets expressius, com que Domènec Martí i Julià es deia, en realitat, Domingo, nom que defensa com a genuïnament català i erròniament normalitzat. D'altra banda, Marfany remarca que a Catalunya mai no hi va haver una autèntica substitució lingüística, sinó únicament una diglòssia, és a dir, la coexistència del domini de l'ús oral del català, el qual es parlava, com diu aquest autor, fins i tot d'esma, amb l'ús clarament predominant del castellà per escriure i altres funcions socials. Esmenta que Maragall no va escriure en català als seus amics més íntims fins al 1890 i que amb algun d'ells no va aconseguir mai de trencar l'hàbit diglòssic. Recorda també Marfany que les lletres adreçades a Duran i Bas, publicades per Riquer i escrites per Torras i Bages, Morgades, Bartomeu Robert i molts d'altres catalanistes estan redactades en castellà. Imperava, doncs, llavors una gran diglòssia i el camí que havia de fer la nostra llengua era llarg i difícil.

EL CATALÀ MÈDIC EN ACABAR EL SEGLE XIX

Com a testimoniatge de l'escenari en el qual es desenvolupava la medicina a casa nostra en acabar el segle XIX, transcriu textualment alguns fragments de l'*Acta* de la sessió pública inaugural de la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona, celebrada el 30 de gener de 1900. Comença així: «La sesión empezó a las nueve y media de la noche bajo la presidencia del Excmo. Sr. Gobernador de la provincia, D. Eduardo Sanz y Escartín, quién tenía a su derecha al señor Presidente de la Academia, doctor Bertrán, y a su izquierda al Sr. Inspector General de la Sanidad Militar, representante del Excmo. Sr. Capitán General de Cataluña. Asistieron distinguidas representaciones de la Excm. Diputación Provincial, del Excmo Ayuntamiento, etc.» Després del lliurament dels premis: «El Excmo. Sr. D. Eduardo Sanz y Escartín dirigió la palabra a los concurrentes extendiéndose en atinadas consideraciones sobre el papel que en la sociedad desempeña la medicina y las academias y felicitando a nuestra corporación...», i després: «El Sr. Presidente de esta Academia, Dr. Bertrán, agradeció en expresivas frases la deferencia del Excmo. Sr. Gobernador para con la Academia...»

Aquesta era, doncs, la situació, aquest era encara el baf que es respirava quan, només fa cent anys, els nostres avis havien ja decidit emprendre el difícil i llarg camí de la recuperació cultural, de l'assoliment de la normalitat lingüística necessària per aconseguir-la. Faltaven, encara, uns quants anys perquè es creés l'Institut d'Estudis Catalans i s'establissin les normes ortogràfiques i gramaticals que dotarien el català del contingut científic necessari. La tasca que quedava per fer durant el segle XX era, doncs, immensa.

ELS COMENÇAMENTS DEL SEGLE XX

El segle xx comença a Catalunya amb el vigorós i encara fresc impuls cultural que ha generat la Renaixença. El català ha deixat d'estar encongit en l'àmbit purament privat per anar assolint progressivament i sense pausa la condició de llengua pública. El català es converteix així en l'eix vertebrador d'un gran projecte de reconstrucció nacional. Durant tota la segona meitat del segle XIX encara havia suportat sovint el fatídic i despectiu epítet de dialecte, mancat com estava del suport de normes ortogràfiques precises i de la incorporació del lèxic generat per l'important progrés científic global, lèxic que formava part de les llengües emparades pel poder polític que gaudien de la noble consideració de cultes i que les enriquia. En l'àmbit mèdic es feia necessari rellegir els llibres antics de medicina per seleccionar mots que no calia crear, precisant així quin era la millor paraula o paraules de la parla popular del conjunt de les terres catalanes. Era a més imprescindible catalanitzar tots els nous mots reconeguts universalment i eliminar també els nombrosos barbarismes que falsejaven el nostre llenguatge mèdic. S'imposava, doncs, un urgent esforç de codificació, tant general com específic, per a la nostra branca del saber. Calia aconseguir la normalització científica del català per poder entronitzar-lo sense cap mena de rebaixes ni mancances entre les llengües cultes més respectades. La dificultat més important s'esqueia en l'absència de normes d'escriptura precises i acceptades per tothom. El camí no era gens fàcil.

L'Academia y Laboratorio de Ciencias Médicas de Cataluña (aquest és el nom inicial que pren l'entitat en una acta guardada en l'arxiu i que duu la data, ja referida, de 5 d'abril de 1878 i de la qual fa esment Alsina i Bofill en un article dedicat a la seva història i pu-

blicat en un número extraordinari de *Tribuna Médica* el 20.V. 1976), la qual haurem d'esmentar una vegada i una altra, representa, com ja hem dit també repetidament, la institució providencial bàsica i necessària per a la recuperació del català mèdic amb l'ajut posterior, també fonamental i imprescindible, de la tasca regularitzadora de l'Institut d'Estudis Catalans. L'Academia y Laboratorio de Ciencias Médicas es constitueix, des dels seus inicis, en l'autèntica seu de l'Escola Catalana de Medicina, i permet als metges catalans independitzar-se de la uniformització estatal per assolir un projecte propi que ben aviat arrelarà en l'ús de la llengua vernacle. Aquest rol bàsic l'anirà desenvolupant durant tot el segle xx i fins avui. El conreu d'un autèntic caliu cultural mèdic català i en català es traduirà en la publicació dels *Annals de Medicina*, de monografies, del *Vocabulari mèdic*, del *Diccionari enciclopèdic de medicina* i en unes altres iniciatives decisives, com és l'organització dels congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. Per la seva banda, l'Institut d'Estudis Catalans, fundat, repetim-ho un cop més, l'any 1907 —o sigui, uns trenta anys després— per Prat de la Riba i dissenyat per Josep Pijoan i Antoni Rubió i Lluch, és l'organisme determinant que assoleix el lideratge de tot el que es refereix a la investigació científica de la totalitat dels elements que integren la cultura genuïnament catalana. L'any 1913, i en el camí d'aconseguir la màxima solidesa científica de la nostra llengua, l'Institut publica les *Normes ortogràfiques* i, l'any 1917, el *Diccionari ortogràfic*, redactat sota la direcció de Pompeu Fabra i que va precedir d'una *Exposició de l'ortografia catalana* segons el sistema de l'Institut, d'uns *Models de flexió nominal i verbal* i d'un pròleg molt profund i documentat. L'any 1918 Pompeu Fabra publica la *Gramàtica catalana*, la qual és adoptada com a text oficial de l'Institut i, finalment, l'any 1932, el *Diccionari general de la llengua catalana*, que esdevé normatiu i que s'estructura a partir dels materials existents a les Oficines Lexicogràfiques amb la col·laboració de membres de la Secció Filològica de l'Institut i de científics diversos com, per exemple, el botànic Pius Font i Quer. L'Acadèmia i l'Institut són, doncs, els dos pilars bàsics sobre els quals es construeix la recuperació de la nostra llengua en l'estudi i la pràctica de la medicina.

Per situar l'evolució de l'ús del català en l'àmbit de la medicina és necessari fer al·lusió també a l'endarreriment científic general que patia el nostre país. Mentre la literatura, l'art, els mitjans d'expressió i el catalanisme polític aconseguien ressorgir a grans passos,

l'estancament científic es feia encara més evident. En aquest sentit resulten expressius un conjunt d'articles que Ricard Portella, Josep Tarruella i August Pi i Sunyer publiquen a la revista catalanista setmanal *Juventut* en el decurs del 1901. Diu Josep Tarruella, qui un any després assoliria la Secretaria General de l'Academia y Laboratorio de Ciencias Médicas, en un article titulat «Pseudo-ciencia»: «Els catalans, en ciència, perteneixem á la gran petuleya dels endarrerits. Hi há en nostra terra fe científica, afany de civilisació á la moderna, y som fins bons coneixedors del moviment europeu, però restém encara encallats en el periode de la pseudo-ciencia. Caracterisats per una forsa assimiladora extraordinaria, poch ens costa fernos nostra la nova producció científica que'ns arriba; mes a l'exercir aquesta funció no adquirim, nodrids ab ciencia estranya, autonomia científica, sinó que vivim com autómatas, suggestionats per la voluntat dels altres. No es la erudició y l'estudi del llibre la forsa desvetlladora que fa homes grans y engrandeix el terror científic; es l'obra que interroga la naturalesa, que indaga ab enginy y paciència ahónt s'amagan els secrets de la vida, las forsas que la engendran o la malgastan, las causas de llur espléndit desenrotllo o de llur pertorbació.» I August Pi i Sunyer, en un altre treball dedicat a les reflexions de Josep Tarruella i publicat amb el títol de «La Ciencia Experimental a Catalunya», comença dient: «Fa alguns mesos qu'en La Renaixensa parlava queixós de lo poch que's cultiva la experimentació biológica a Espanya, y particularment a Catalunya; me condolia de las migradas arrels que la idea de produhir havia enfonzat en intel·ligencias que son consideradas com directoras en nostre treball científic. Lo més primitiu de l'activitat d'enteniment, lo directe espontani es l'Art, y á n'ell ens hem dedicat fins ara. Després, quan ja'l pensament, evolucionant, va engrandintse, comença'l cultiu de la ciencia positiva, ciencia d'observació natural, ciencia que substituheix per fi a rancis empirismes. Homer fou avans qu'Aristótil»; Ricard Portella participa així mateix d'aquest sentiment general: «La producció científica a Catalunya, es excessivament escassa, casi bé negativa. Aquí la ciencia tot lo més interpreta y assimila, no floreix ni germina.» A partir d'aquests sentiments, de la consciència d'aquestes mancances i gràcies a la influència de les idees vinculades a la medicina experimental de Claude Bernard, la medicina catalana va donant així pas a la introducció d'una autèntica ciència experimental, de la qual són pioners Ramón y Cajal, Jaume Pi i Sunyer i Ramon Turró. El nou esperit s'ha d'imposar a la

medicina purament verbal i erudita, i, tot i que és difícil obrir el nou camí, es va aconseguint.

El català científic d'abans de les *Normes* és arcaic, ple de vacil·lacions ortogràfiques i lèxiques i, en general, bastant castellanytitzat. Els primers autors mèdics del segle que s'expressen en català es lamenten ja de les nombroses mancances que pateixen en voler escriure els textos científics en català. En el primer número dels *Archius de Cirurgia y malalties especials de la dona*, editat el 15 de setembre de 1901 amb el nom de *Butlletí de la Clinica Manaut*, que amablement m'ha fet arribar Josep Danon, un editorial comenta: «Com vulga qu'en nostra Revista son molts els que hi redactan y coloboran, no será estrany, qu'en sas planas s'hi veigi diversa modalitat ortogràfica puig mentre no's fonamenten las reglas gramaticals no'ns creyém autorisats pera esmenar la plana á nostres companys: n'obstant com vulga qu'el tecnicisme científich procedeix de etimologias y derivacions de altres termens procurarém catalanisar las paraulas que fassin referencia a tot lo que siga mèdich o quirúrgich. Parlarém am catalá y á la catalana (encara qu'algunas voltas publiquém articles am llengua forastera), sense presumir d'erudits, ni volguer exercir de dómine, algunas voltas tindré m que fujetejar á qui s'ho mereixi, sempre en lo terror de la ciencia, may devallarém per l'escaleta del escándol y l'insult encobert. Procuraré m enlayrar la medicina catalana honrant a llurs prohoms, fent tría de tanta materia inútil qu'ens vé de l'altre part del Ebre y encara que'ns dolga el dir-ho tindrem d'espurgar molt pugó que el centralisme va enviant per grossas remesas en forma de metges exòtics am cárrech oficial.» «Fa anys, molts anys, que en nostre cervell bullia l'idea de publicar una Revista que escampant arreu els coneixements y progressos de la medecina, sembrés ensemps la llavor del catalanisme.» «Catalunya que ha permanescut segles i segles muda, callada, sense manifestació individual com un cos sense anima, com una planta sens flor, avuy se redressa de son llit que com mortalla l'hi teixian y escampa als quatre vents la veu que del fons de ses entranyas l'hi brolla vehement. Es com un cataléptich a qui creyen un cadávre y al moment d'obrirselhi la fosa sa redressa donant senyals de vida.»

L'acta de la Sesión Pública Inaugural del curs 1901-1902 de l'Academia y Laboratorio de Ciencias Médicas de Cataluña, celebrada el dia 9 de desembre de 1901, està redactada totalment en castellà i, en la memòria que fa dels treballs publicats durant aquest

primer curs del segle, el secretari general Ricardo Zariquiey esmenta fins i tot la peculiaritat que el doctor Raventós desenvolupi en català el tema *El tancat del ventre en las laparotomias*, «como tiene por costumbre», subratlla Zariquiey. En canvi, la següent acta, que correspon a la sessió pública inaugural del curs 1902-1903, celebrada el dia 22 de novembre de 1902, està redactada ja íntegrament en català pel nou secretari general Josep Tarruella, tot i que el nom de la institució hi figura encara en castellà. Es tracta d'un fet històric que fa palesa la indeturable catalanització de la institució mèdica més representativa de la medicina catalana. Diu Tarruella: «La obra de la corporació en que treballém agermanats, es de any en any de mes preuat valor perquè es fá ab creixenta progressió personal i viscuda», i més endavant afegeix: «Li veyém sucsehir are el concepto del fet viscut, provocat, analisat y reproduit per nostra propia má, a fi de estudiarlo y depurarlo en llurs veritables manifestacions.» «Iniciat d'alguns anys ençá, el cambi de direcció ha sigut enguany mes manifest y radical encare, aixís per la abundors com per la qualitat dels treballs en que s'ha ocupat la Academia.» De tota manera, el discurs de torn de la sessió inaugural, *Manifestaciones cerebrales de las cardiopatías de la infancia*, es pronuncia encara en castellà. És l'any següent, en la sessió pública inaugural del 28 de novembre de 1903, presidida per Miquel Arcàngel Fargas i actuant com a secretari general el mateix Josep Tarruella, quan Antoni Bartumeus i Casanovas dicta per primera vegada el discurs de torn en català: *Terapéutica quirurgica de las malaltias internas*. És també llavors quan, per primera vegada, l'entitat pren el nom més català d'Academia y Laboratori de Ciencias Médicas de Catalunya, transcrit exactament. A l'Acadèmia es desenvolupa, doncs, la transformació cultural científica de la nostra medicina, la qual, sense deixar de ser erudita i teòricament actualitzada en relació amb el seguiment dels avenços científics dels països occidentals més avançats, comença a nodrir-se d'una experiència pròpia, d'una nova exigència. Ja no es tracta solament de traduir, sinó també de produir, i aquest canvi comportarà també el requeriment d'una llengua així mateix científicament normalitzada. L'activitat portada a terme és important amb la presentació de vint-i-quatre casos clínics discutits, divuit comunicacions i tres conferències generals. L'Acadèmia supleix l'immobilisme, el centralisme i la castellanització de la Facultat de Medicina de la nostra universitat i configura, amb convicció i fermesa, el caliu científic necessari per a una escola

de medicina específicament catalana. En el curs següent, ja sota la presidència de Miquel A. Fargas, el nombre de casos clínics augmenta a quaranta. En l'acta del dia 19 de novembre de 1904, corresponent a la sessió pública inaugural del curs de 1904-1905, Felip Proubasta i Masferrer, aleshores secretari general i que presidiria l'Acadèmia del 1916 al 1918, escriu: «L'ús de la llengua catalana en nostre Academia es fruit d'afecte, no pas de desafecte ó aversió. En moments tristos de nostre historia, perdut tot lo patrimoni que los nostres antecessors, d'època llunyana per desgracia, ab gegantí esforços conqueriren, quan fins la terra semblaba fugir sota nostres peus, plens d'angoixa varem mirar si en nosaltres hi había quelcom que legitimés nostre existencia y ab vergonya vejerem qu'habíam sigut pero no eram, que aquell poble catalá prudent y coratjós alhora y sabí, se había convertit en una barreja de marxants, d'orgull patriotich tan migrat, que per afalagar als compradors d'enllá no solsament los hi había entregat lo manetg de la seva hisenda, sino volgut adoptar llur llenguatje no trovant prou pulcre y fí lo nostre.» I prossegueix: «Quín cástich mes gros no ha tingut humiliació tanta! No volem comprendre que es el llenguatje el que s'adapta al home, durant segles hem fet esforços ridicols per agafar accents que no's conseguíen y modalitats d'istil qu'estrafeiem y tan maravellosament ens disfrassarem en cosas d'altri que durant segles també, ningú ens ha conegut, tan cambiats estabam.» «Hora fou d'acabar ab tal decidia, y avergonyits, s'ha tornat al bon camí, volem ser lo que avans forem y per conseguirho, s'acudí a lo que en aquest cas tot ho pot, al sant amor á la terra, estimantla tant com se puga per arriuar, quant mes aviat y mes lluny millor.» I continua: «L'Acadèmia no ha pogut desentendres d'aquest moviment mes social que politich, mes avassallador que merament sujestiu y per aixó ha adoptat sense excludissimes, ni tossoneries de fanátich, la parla catalana; pero lluny, ben lluny de volguer satisfes passions de cap mena, com no sigua la seva aspiració fonamental, la científica, anhel de tots los pobles i de totas edats.» En la memòria-ressenya, redactada per Proubasta, es notifica que «Lo canonje de la Seu de Palma, Mossen Alcover, entussiasta cultivador de nostre idioma, vol fer un diccionari monumental de la Llengua Catalana. L'idea es tal volta massa gran pera ser prompte realisada y son molts los que desitjan possehir aviat un bon diccionari catalá encare que no sia del tot complert. Mes tal es la confiança que lo seu nom inspira, que l'Academia ha volgut també coadjuuar á l'obra nombrant a petició

de Mossen Alcover, dugas comissions, una composta de metjes y l'altre d'apotecaris, que se cuidessin de recullir tots los termes referents á ciencias naturals.»

Proubasta palesa, a través de la redacció d'aquesta acta, no solament la decidida voluntat d'emprar ja el català com a llengua oficial de l'Acadèmia, sinó també la preocupació que aquesta decisió, lluny de ser interpretada unànimement com natural i legítima, pugui ser considerada, per tots els qui no comparteixen aquest sentiment, com aversió, diu textualment, o menyspreu. Posa així de manifest que no era aleshores gens fàcil trencar amb el domini i l'uniformisme centralista per emprendre el camí, interromput durant més de dos segles, de la pròpia identitat. Són començaments molt difícils impulsats per homes de grans conviccions i d'extraordinària fermesa. Ells protagonitzen una arrencada de protesta, de rebel·lia, com ja hem dit, contra la ciència oficial tradicional i encarada, contra l'ús del castellà com a única llengua hàbil de cultura. Aleshores llegir en català encara costava a la gent, la qual preferia assistir al teatre i sentir així la seva llengua més que no pas llegir-la. La iniciativa i l'empenta d'aquests homes tenia, doncs, molt de mèrit. Fins i tot calia que molts d'ells superessin mancances vinculades al coneixement que tenien de la pròpia llengua. La majoria no l'havien après a l'escola i molts tenien una gran dificultat per escriure-la. Per sort, seguien de prop i amb entusiasme l'apassionant renaixença cultural i estaven en contacte amb literats, escriptors i publicacions que a molts no solament influïen, sinó que fins i tot ensenyaven. Tots feren un gran esforç per implantar l'ús progressiu oral i escrit del català en totes les activitats mèdiques, professionals, acadèmiques i científiques. El procés fou lent i dificultós, com ho evidencia el fet que —després de la data històrica ja esmentada del 22 de novembre de 1902, en la qual Tarruella signà la primera acta d'una sessió inaugural escrita en català— les actes de les sessions científiques (que no són les de les sessions inaugurals) celebrades, per exemple, entre els dies 8 d'octubre de 1902 i 30 de juny de 1903, signades per Pujol i Brull, continuen escrites íntegrament en castellà, i totes les aportacions que hi fan els participants, entre els quals es compten els mateixos Tarruella i Proubasta, figuren encara en castellà. Cal dir, per cert, que totes aquestes actes de les sessions científiques es publiquen amb el títol d'*Actas de las Sesiones Científicas de la Academia y Laboratorio* i corresponen, en realitat, al nom assignat llavors (1886-1887; 1890-1906) als futurs *Analys de*

L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle xx

Medicina, els quals amb aquest nom, i ja en català, veuran la llum a partir de 1907. Mentrestant, afortunadament i paral·lelament a aquestes trifulgues i peripècies, un home jove, Pompeu Fabra, amb una visió clara de la necessitat de dotar el català del cos doctrinal imprescindible perquè assolís la categoria de llengua culta, assenyalava que la nostra llengua havia de servir per a tot i, per descomptat, per a l'expressió científica.

Amb relació a la història anterior dels *Analys*, Calbet i Camarasa (*Notícia de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears*. Seminari Pere Mata - UB. Barcelona, 2001) recorda el fet, que creiem interessant esmentar, que l'1 de febrer de 1878 ja s'havia decidit la fundació d'una revista de distribució gratuïta per a tots els socis, la qual havia d'incloure els treballs de la institució. El govern civil en va aprovar la publicació el dia 1 de març de 1878 amb el títol d'*Anales de la Academia y Laboratorio de Ciencias Médicas* i va ser impresa a la tipografia de N. Ramírez. Se'n van publicar catorze números. El primer és datat el juny de 1878 i naturalment en castellà. Després d'aquests catorze primers números la publicació quedaria interrompuda fins a l'any 1886, en què reapareix amb el nom d'*Actas de las Sesiones Científicas de la Academia y Laboratorio*.

Com a prova de la vitalitat de l'Acadèmia i de la seva condició d'institució aglutinant dels metges del nostre país, és expressiu subratllar que, quan Proubasta redacta l'al·ludida acta del 19 de novembre de 1904, el nombre de socis numeraris és de 223, i el d'agregats o estudiants, de 113. Els socis numeraris estaven distribuïts en set comissions permanents: de bibliografia, d'higiene, de qüestions professionals, d'epidèmies, de terapèutica, d'anàlisi de medicaments i de treballs experimentals.

Res no podia ja aturar aquesta embranzida, perquè es tractava d'una decisió col·lectiva impregnada d'il·lusió i patriotisme. Les iniciatives brollaven de tot arreu, i així, per exemple, l'any 1902 apareix a Lleida la publicació *Informació Mèdica. Revista Científica i Professional*, fundada i dirigida per Humbert Torres i Barberà, i l'any 1903 Agustí Bassol i Prim inicia la publicació, d'aparició mensual, de la revista *Contra la tisi*, que s'edita en català des de 1903 fins a 1908. El 1904 es publica *Vida*, portaveu de l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya i que té una durada efímera.

L'ENLAIRAMENT

L'estament mèdic s'integra plenament en el clam reivindicatiu que, present a tot arreu, genera idees i suggeriments de tota mena. L'objectiu comú és ben clar i hom pot concretar-lo en la voluntat de participar en l'elaboració dels fonaments més sòlids per construir la realitat cultural més àmplia possible, que abasti totes les vessants de la vida col·lectiva del país. Les iniciatives es multipliquen i evidencien la necessitat de contrastar opinions i d'engegar projectes a través de l'organització de reunions i congressos. L'any 1906, amb la publicació de *La Nacionalitat Catalana*, de Prat de la Riba, i l'inici de la publicació del *Glosari* per Xènius, neix el gran moviment cultural i social del Noucentisme. Es creen museus, biblioteques, l'Escola d'Infermeria, l'Escola Superior d'Agricultura, l'Escola Industrial, nous centres pedagògics i molts altres organismes, entre els quals sobresurt, per la seva transcendència futura tant en l'àmbit de la llengua com en el de les ciències, l'Institut d'Estudis Catalans.

Fent un breu parèntesi, ens sembla adient esmentar la celebració del Primer Congrés Universitari Català, tant per la seva organització en l'àmbit universitari com per la transcendència cultural que necessàriament comporta. Té lloc del 31 de gener al 2 de febrer de 1903 i compta amb l'assistència de més de mil dos-cents congressistes entre intel·lectuals, professors i estudiants que manifesten la seva disconformitat vers l'anquilosament de la universitat oficial. D'aquest congrés, i sobretot de la ponència que presenta Domènec Martí i Julià amb l'enunciat «Organització de la Universitat Catalana», sorgiran els Estudis Universitaris Catalans, els quals bé mereixen la consideració d'autèntica Universitat Catalana lliure.

Ben aviat també, el 27 de juny de 1906, i al Saló de Sant Jordi de l'actual Palau de la Generalitat, té lloc la inauguració del Primer Congrés d'Higiene de Catalunya, el qual, organitzat per l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya, és el primer congrés mèdic que es desenvolupa en català. Mentre la presidència científica correspon al doctor Felip Proubasta, a l'acta de la sessió inaugural consta que la presideix el governador civil. El doctor August Pi i Sunyer és el president de la Comissió Executiva. Els parlaments de les autoritats es fan òbviament en castellà. Les paraules que encapçalen la memòria reglamentària de secretaria, pronunciades pel secretari del Congrés, Manel Mer i Güell, són ben expressives del sentiment patriòtic català que és present en l'ànim de la reunió: «Acaronar tendrement una idea noble i enlairada, d'utilitat manifesta, que signifiqui progrés, benestar; que dignifiqui al home y contribueixi al engrandiment y riquesa de la patria, és un plaher que no pot difinirse, tan sols se sent.»

Poc després, del 13 al 18 d'octubre de 1906, té lloc el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, presidit per Antoni Maria Alcover. Antoni Bartumeus, en representació de l'Acadèmia i Laboratori, hi presenta la comunicació «Necessitat de reconstruir el llenguatge mèdich-biològich catalá».

Diu Bartumeus: «Fa dos anys, y ab motiu d'una solemnitat acadèmica d'aquells que deixen inesborrable recordansa, al encarregar-me la Acadèmia y Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, a qui avui tinch la honra de representar, lo discurs de torn en la sessió inaugural, trencant la costum que pareixia foragitar dels actes oficials de les Corporacions de la nostra terra l'ús de nostra hermosa llengua, lo volguí fer en català. Y aixís ho fiu; y fins me cab l'orgull de dir que despertà en mos honorables consocis un bell moviment d'agradosa simpatía. Emperò, y això no dech amagarho avui, posat a escriure, avesat desde'ls 12 anys, per propi impuls, al conreu de la llengua catalana que jo, com molts, y durant una llarga estesa de temps, escrivíem pot dirse platònicament, si la ploma lliscava senzilla al estampar en lo paper los conceptes, a cada punt se deturava quan, per tractarse d'un assumpto científich, tenia de consignar una paraula tècnica; y les dificultats creixien a mida qu'anava avansant en mon discurs, donchs los mots tècnichs sovintejavén; molts d'ells esdevenien forment dubtosos; y si'l llenguatge corrent havia sigut ja sostingut pel poble y enlairat per nostres poetes y escriptors, la manca gaire be absoluta del llenguatge científich

mèdich català se m'evidenciava per moments, posantme en lo cas d'estudiar paraules, acomodarles a les desinències usuals de la llengua catalana, cercar sa etimologia, compararles ab altres veus vulgars de parecudes terminacions, es a dir, a reconstituir pera mon discurs d'allavors lo llenguatge mèdich català que m'era precís pera portarlo a bon terme.

»Mos dignes consocis agrahiren aquest patriòtich esforç; y desde aquell dia la nostra Academia prengué l'acord de contribuir a la noble tasca de formació del *Diccionari de la llengua catalana*, arres-tellantse, com un humil soldat, a les ordres del incansable capdill que'l durà a terme; y desde aquell moment restà en tots nosaltres lo convenciment de que les veus tècniques, es a dir, lo llenguatge científich mèdich necessitaven un complet estudi y una veritable re-constitució.

»Les ciències mèdiques, que comprenen les dues grans branques Medicina y Cirugia, aixís com les ciències biològiques, de les quals tantes branques y branquillons arrenquen (y això podria també aplicarse a les demés ciències y arts), durant les centuries en que la llengua catalana restà amortada, sofrint les perfidioses influències d'idiomes a ella estranys qu'entelaven sa immaculada pure-sa, s'allunyà de les ciutats y grans centres de població, adhuch que de la vida pública, arredossantse, com a últims baluards, en lo caliu de la llar, en los arreconats vilatges y en lo cor de les montanyes; fins qu'un estol cada volta més creixent d'esforçats lluitadors, inspirats poetes y fills de ferma y bona voluntat, l'ha despertada de son en-sopiment...»

Les iniciatives prossegueixen sense cap pausa i l'any següent, el mateix any 1907 en el qual Prat de la Riba funda l'Institut d'Estudis Catalans, apareixen els *Anals de Medicina*, publicats en català per l'Academia y Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, transcrit textualment. El fet és transcendent perquè es tracta de la revista mèdica de Catalunya que ha tingut més continuïtat i que, per tant, ha mantingut durant més temps ben viva l'evidència de la validesa del català com a llengua científica. Els *Annals* han reflectit, al llarg de les vicissituds polítiques per les quals ha passat el nostre país, els canvis que ha patit l'ús del llenguatge mèdic. Quan veuen la llum presideix l'Acadèmia Ricard Botey i Ducoing, i en la salutació que encapçala el primer número es fa també palès el sentiment d'exaltació patriòtica que acompanya aquest esdeveniment: «L'ad-veniment a la premsa mèdica dels Anals de Medicina es una nove-

lla floració del esperit ardidament fecond que per la Ciencia y per la Patria alena y viu en ansies de treball en l'Academia y Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya...» «L'aplec de forces condensades en la constitució dels Anals es penyora de la voluntat sincera y ardorosa ab que apareixen á la llum del mon mèdic, essent en ells esperada la contribució dels generosos fills d'aquesta noble terra que treballa ab infinit amor pera afermar sa existencia en obres de cultura y de progrés.» I acaba: «Els Anals de Medecina endressen un salut de germanor a la prempsa en general y a la mèdica en particular, ab les qui vé a ajuntarse ab propòsits de cooperació en la tasca feconda y ennoblidora de dilatar els coneixements biologics y enrobustir la alta dignitat de l'ánima pàtria». Per cert, en el número 4 d'aquest primer any dels *Anals*, i que correspon al 25 d'abril de 1907, s'inclou l'última conferència clínica del curs 1901-1902 dictada per Bartomeu Robert poc abans de la seva mort; està redactada en català i es titula *La medicació digitalica*. És una referència important a l'ús públic de la nostra llengua en l'àmbit mèdic ja ben al començament del segle i per una personalitat extraordinària, l'obra mèdica escrita de la qual és quasi totalment castellana, com a expressió eloqüent de les mancances que patien homes tan inequívocament defensors de la nostra cultura. Els *Anals* utilitzaran el català fins a l'any 1938, coincidint amb els començaments de la Guerra Civil, i no recobran la catalanitat absoluta, després d'emprar primerament el castellà i des de 1973 el català i el castellà, fins a l'inici de l'any 1984.

Amb relació a la conflictivitat que l'ús del català generava llavors, Calbet i Camarasa (*Notícia de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears*. Seminari Pere Mata - UB. Barcelona, 2001) ens recorda, com a fet expressiu, la polèmica que se suscità respecte a l'oficialitat del català en l'organització del Primer Congreso Español Internacional de la Tuberculosis, que s'havia de celebrar a Barcelona del 16 al 22 d'octubre de 1910. En una sessió molt concorreguda que tingué lloc a l'Academia y Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, sota la iniciativa de Domènec Martí i Julià, s'amenaçà de retirar el delegat de la Institució al Congrés, i fins i tot de no participar-hi si no s'admetia el català com a llengua oficial. Amb Martí i Julià s'alinearen Roca i Heras, Tarruella i Albareda, Xalabarder i Serra, i Pla i Armengol. El president del Congrés fou Rafael Rodríguez Méndez, el qual defensà l'exclusivitat oficial del castellà amb la possibilitat de presentar treballs en ca-

talà traduïts al castellà, postura que, per cert, també defensà Jaume Queraltó, home molt independent i que aleshores estava també enfrontat amb el Patronat de Catalunya contra la Tuberculosi, enfrontament que motivà el ja esmentat processament. La polèmica lingüística va ésser seguida amb gran interès per la premsa. La lluita no fou inútil, i diu Calbet i Camarasa que després del Congrés ja res no seria igual.

L'ESCOLA BIOLÒGICA CATALANA I LA SEVA PRODUCCIÓ CIENTÍFICA

Oriol Casassas, en la conferència inaugural del Setzè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana pronunciada el dia 28 d'octubre de 2000 (*Els bells somnis o el noucentisme en les ciències biològiques*), descriu amb precisió els orígens i el desenvolupament de l'Escola Biològica Catalana. Recorda com, precisament a partir del primer número dels *Anals*, apareixen uns articles de Domènec Martí i Julià amb el títol comú de «Per l'escola biològica catalana», on parla de «l'opressió dels dogmes petrificant» i de «la victòria de la veritat desfent a la fi les espesses boires de la ignorància». Afegeix Casassas (*Una faula i setze històries*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999) que «el clam fou escoltat, en les actituds i en les realitzacions». Perquè en aquests anys es donen un conjunt de circumstàncies que configuren, en efecte, una autèntica Escola Biològica Catalana. A partir de l'any 1906 Ramon Turró succeeix Jaume Ferran i és nomenat, així, director del Laboratori Microbiològic Municipal, i durant els cursos 1905-1906 i 1906-1907 August Pi i Sunyer, que s'havia format al costat de Turró, i que exercia de catedràtic de Fisiologia a Sevilla, aconsegueix l'adscripció a la Facultat de Medicina de Barcelona. Com sigui que no se li prorrogava aquesta última situació, Pi i Sunyer renuncia a la Càtedra de Sevilla al mateix temps que és nomenat, a títol honorífic, professor de Fisiologia al Laboratori Municipal, tot i conservant la seva categoria de catedràtic numerari en actiu. Quan l'any 1912 es funda la Societat de Biologia de Barcelona, com a primera filial de l'Institut d'Estudis Catalans, hom compta ja amb un grup d'estudiosos formats al costat de Turró i de Pi, i aquest important ambient d'investigació encara s'incrementa quan Pi assoleix en propietat la Càtedra de Fi-

siologia de la Universitat de Barcelona, essent Jesús Maria Bellido el professor auxiliar. L'any 1920 el Consell de la Mancomunitat de Catalunya acorda elevar els serveis de la Càtedra d'August Pi i Sunyer a la categoria d'Institut de Fisiologia, el qual fou inaugurat el dia 11 d'abril de 1921 amb una conferència de Ramon Turró titulada *Defenses orgàniques*. Paral·lelament, el Laboratori Microbiològic Municipal és així mateix una eina de treball de la Societat de Biologia; és també el primer centre d'investigació bacteriològica i sanitària del país i, sobretot, una escola (Oriol Casassas). Al costat d'August Pi i Sunyer es desenvolupa el treball científic d'investigadors tan importants com l'esmentat Jesús M. Bellido, Leandre Cervera (fundador, l'any 1933, de la important revista *La Medicina Catalana*), Rossend Carrasco i Formiguera, Santiago Pi i Sunyer, germà d'August i que fou catedràtic a Saragossa, Josep Puche, que assolí la Càtedra de València, Miquel Arcàngel Baltà i molts d'altres. I al costat de Turró tingueren especial rellevància Manuel Dalmau, Pere González, Pere Domingo, Josep Alomar, Roig i Roig, Francesc Duran Reynals i un llarg etcètera. Turró al Laboratori Microbiològic Municipal del Parc, i August Pi i Sunyer a la Facultat de Medicina són els pilars de l'Escola Biològica Catalana i el seu principal organisme d'expressió, la Societat Catalana de Biologia, la qual, un any després de la seva fundació (1912), i sota la direcció d'August Pi i Sunyer, comença la publicació dels *Treballs de la Societat de Biologia* (1913). La Societat Catalana de Biologia, que, com hem dit, fou la primera filial de l'Institut d'Estudis Catalans, depenia de la Secció de Ciències, recentment creada (1911), de l'Institut. Aquesta Secció de Ciències, de la qual formaven part August Pi i Sunyer i Ramon Turró, comptà com a primer president amb Miquel Arcàngel Fargas i Roca, el qual havia estat president de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques en els períodes 1897-1898 i 1902-1904. Fargas presidiria tot d'una, l'any 1913, el Primer Congrés de Metges de Llengua Catalana. Cal afegir que el novembre de 1911 havia començat també la publicació dels *Arxius* de la Secció de Ciències, d'àmbit més ampli que els *Treballs de la Societat de Biologia* i en els quals trobem també articles de Ramon Turró i d'August Pi i Sunyer. Més endavant aquests *Arxius* incorporaven els *Treballs de la Societat Catalana de Biologia*. De tota aquesta evolució històrica, Enric Casassas en va fer un estudi molt acurat el 10 de febrer de 1996 (*Les publicacions de les Seccions de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans*). Diu Enric Casassas

que en els volums dels *Arxius* hom troba el català utilitzat normalment amb el rigor màxim i al nivell més alt, en camps d'especialitats científiques molt concretes. Les Seccions de Ciències assumeixen la responsabilitat inherent al fet que els volums dels *Arxius*, a causa de la seva condició d'obra eixida de l'IEC, adquireixen un caràcter de model de llenguatge, de model terminològic.

Després de la breu exposició d'aquesta important etapa creativa mèdica, biològica i cultural del nostre país i de la menció dels seus protagonistes més destacats, es pot deduir fàcilment que l'evolució de l'ús del català durant aquests anys en l'àmbit de la medicina va prioritàriament vinculat a la producció científica de totes aquestes institucions i de tots aquests prestigiosos metges i biòlegs. A través dels *Treballs de la Societat de Biologia* es donen a conèixer les comunicacions científiques que tenen lloc en les sessions públiques de la Societat de Biologia i que fan referència a temes molt importants de la investigació fisiològica, biològica i endocrinològica d'aquell temps. Com a autors figuren tots els esmentats i molts més, amb col·laboracions d'estudiosos castellans com Marañón, i d'altres terres, com Calmette i Meyerhof. De totes maneres, i per motius econòmics editorials que han persistit fins als nostres dies, a part dels tres volums del Primer Congrés d'Higiene de Catalunya (1906), un volum del Primer Congrés de Metges de Llengua Catalana (1913) i la *Bibliografia Medical de Catalunya*, a la qual ja s'ha fet al·lusió, presentada per Joan Freixas i Freixas arran del Segon Congrés de Metges de Llengua Catalana (1918), no apareixen aleshores llibres en català i, en aquest sentit, la publicació mensual de les *Monografies Mèdiques* que, anys després (1926), dirigirà Jaume Aiguader i Miró, representa una valuosíssima aportació. Els tractats es publiquen, doncs, regularment en castellà i es difonen per tot l'Estat. Cal fer esment, emperò, del fet que sí que es publiquen en català llibres de divulgació, destinats a l'educació mèdica popular, aspecte molt important en aquells anys. Oriol Casassas (*La Medicina Catalana del segle XX*. Edicions 62, 1970) ens explica que el primer d'aquests llibres de vulgarització científica escrit en català és *Higiene popular: curs pràctic i elemental d'Higiene a l'alcans de totes les intel·ligències*, publicat per Francesc X. Montanya i Santamaria, a Lleida, l'any 1912. L'any 1917, Josep Tarruella publica *Higiene de l'alimentació* dins la col·lecció Minerva. La tasca de divulgació més extensa la porten a terme els puericultors i tocòlegs. Cal citar, a més, altres obres d'humanitats mèdiques, com són l'*Aforis-*

L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle xx

tica mèdica popular catalana ab la d'altres llengües (1900), del manresà Oleguer Miró i Borràs, i *La Medicina Catalana en temps del Rei Martí* (1914), de Josep Maria Roca i Heras, el qual seria president del Tercer Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana.

Amb relació a l'obra particularment valuosa d'Oleguer Miró, Corbella, Calbet i Cornet (*Oleguer Miró i Borràs. Un erudit metge català*. PACHS. Manresa, 1998) subratllen que l'autor, a més d'escriure en català, intenta fer-ho seguint una normativa que correspon, diu concretament, a la de les normes ortogràfiques de la *Gramàtica Catalana* de Nonell. L'obra resulta així doblement meritòria. Miró expressa la seva ferma intenció d'ajudar a la recuperació de la identitat del seu país i diu: «em dirigeixo a vosaltres en la nostra llengua materna, perquè em plau usar-la; perquè no sabia pas expressar les idees amb tanta justesa i claredat en cap altra; i perquè tinc la ferma convicció de què així he de fer-ho». I continua dient: «plau-me usar-la perquè és la meua i, tenint-na de pròpia, no me'n cal emmanllevar-ne».

EL PRIMER CONGRÉS DE METGES DE LLENGUA CATALANA

La història de l'Escola de Biologia Catalana, creada al començament del segle xx, va anar perfilant les seves característiques diferencials i senyes d'identitat a través dels congressos de Metges de Llengua Catalana (*Els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana: Gairebé un segle*. Joaquim Ramis. Fundació Uriach, 1996). El fil conductor d'aquests congressos ha estat la necessitat de ratificar el català com a llengua pròpia de les ciències mèdiques a casa nostra i proclamar, ensems, tant la realitat cultural com la unitat espiritual del nostre poble. A partir del Vuitè Congrés, celebrat a Barcelona l'any 1934, el seu marc s'amplià per abastar oficialment les ciències de la salut i de la vida en general. El seu objectiu prioritari ha estat la defensa de l'ús de la llengua catalana en el llenguatge mèdic emprat pels professionals per aconseguir-ne la normalització i evidenciar la seva validesa científica. La llengua i la ciència es fonen així en aquestes reunions d'actualització dels coneixements biomèdics en l'àmbit de les ciències bàsiques, en el de les clíniques i en el de les més diverses temàtiques sociosanitàries. Les dates de celebració reflecteixen les vicissituds polítiques patides pel nostre país amb perllongats períodes de silenci que coincideixen amb els de les dues dictadures que ha sofert l'Estat espanyol al llarg del segle xx.

El Primer Congrés va ser organitzat exclusivament per l'Acadèmia y Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya i se celebrà a la Facultat de Medicina de Barcelona els dies 22, 23, 24 i 25 de juny de 1913. La idea de la celebració fou de Miquel Salvat i Espasa i d'Enric Ribas i Ribas, els quals la proposaren a Miquel A. Fargas, que era aleshores president de la institució. A la iniciativa s'hi va afegir tot d'una Domènec Martí i Julià, qui comprengué que podia

ser un instrument molt important per anar consolidant la plasmació dels seus desitjos de progressiva estructuració d'una escola biològica genuïnament catalana.

En data de juliol de 1912, l'Acadèmia aprovà un reglament que, signat per Miquel A. Fargas com a president, Josep Tarruella com a vicepresident, Jaume Guerra i Estapé com a vocal, Adolf Pujol i Brull com a tresorer i Bonaventura Clotet com a secretari, va ser publicat per convocar aquesta primera reunió. El Reglament de la primera Reunió de metges de Catalunya i dels pobles de llengua catalana anunciava que tindria lloc a mitjan juny de 1913, com efectivament va ser. En l'article primer d'aquest reglament es precisa l'abast de la convocatòria: «Poden ser reunionistas: *A*, numeraris i tots els metjes, farmacéutics y veterinaris residents en *a*) qualsevol lloc de Catalunya, Valencia, Balears, Roselló, Provença, Alger (Cerdanya) y en els d'Aragó que s'hi parli la nostra llengua; *b*) tots els anteriorment citats qu'havent residit en les localitats esmentades s'hagin aussentat per qualsevol causa, solzament aquests tindrán veu y vot. Además pera facilitar les tasques d'organización se nomenarán reunionistas delegats en les principals poblacions de la nostra terra, y serán triats entre'ls anteriors. *B*, reunionistas adjunts; *a*) els estudiants de Medicina y Farmacia de les Escoles de Barcelona, Valencia, Montpeller y Tolosa; *b*) tothom que s'interessi pel progrés de les Ciències Mèdiques del nostre país; *c*) la Senyora i fills de tots els reunionistes. Aquests no tindrán ni veu ni vot. *C*, els socis de "l'Academia y Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya" que no satisfassin la quota designada, tindrán veu pero no vot y llurs parers no seran consignats en el volum contentiu dels treballs presentats a la "Reunió". *D*, se nomenaran socis honoraris als qu'hagin treballat per l'enaltiment de la Medecina, y que a judici de la J. O. ho mereixin, y *E*, socis protectors als qu'ajudin ab medis econòmics, que no baixarán de 50 ptes., al major éxit de la "Reunió"». I en l'article 12 es fa constar que «L'idioma oficial de la Reunió serà'l catalá, ab qual llengua serà publicat el volum contentiu dels treballs y festes de la Reunió. D'aquest volum se'n farà un resum en castellá, francés, italiá, alemany y inglés que serà enviat als periódics y revistas professionals dels païssos corresponents. N'obstant els reunionistes que no siguin fills de païssos de llengua catalana podrán usar llur llengua en les tasques de la "Reunió"».

El tema escollit com a ponència d'aquest Primer Congrés fou: «Valúa semiològica del examen de la sang». Així mateix s'incloueren

la febre tifoide i les complicacions sèptiques dels traumatismes com a temes complementaris per presentar comunicacions. El contingut d'aquests temes era, doncs, exclusivament mèdic i la convocatòria anava dirigida únicament als metges, però és evident que l'esperit no era aquest, com es fa constar clarament en l'encapçalament de la *Lletra de convit* adreçada amb la mateixa data de juliol de 1912: «Lletra de convit adreçada als metjes, farmacéutics y veterinaris de Catalunya y demes pobles de llengua catalana, ab motiu de la primera "reunió" que's celebrarà a Barcelona a mijans del juny de 1913.»

El discurs inaugural del Congrés, pronunciat pel seu president, Miquel A. Fargas i Roca, és d'una bellesa extraordinària. És un cant al caràcter sagrat de la llengua pròpia i a la vàlida del català com a vehicle de comunicació científica. I per això em sembla adient reproduir-ne un extens fragment: «Les noves generacions qu'entren en el mon científic per a substituir aquelles que ja han fet son comés, porten sempre iniciatives, anels i embranzides, per a que tot se renovi i el progrés camini sense aturar-se mai.

»Aquest cambi sempre inquiet i febrós es tant innat i precís a la vida col·lectiva, com ho es enter'ls planetes el moviment continuu dintre llurs òrbites.

»El treball incessant, l'estudi intens, la meditació continua son els instruments per a'ls qui's manté'l foc sagrat de la Ciència i el culte a sa divinitat, perque la Ciència té quelcom de divina.

»Entre la Ciència i els homes que la cultiven s'estableix un estat de compenetració i de lligams inmaterials, que fan que l'home fongui part de sa persona en els problemes científics i ella infiltiri en sos adeptes la sublimitat i el goig que son sempre propietat de les coses abstractes. D'això'n resulta un ésser de condicions especials, el qual es l'home de ciència.

»L'home de ciència en ses relacions socials fá com els altres i necessita exterioritzar son pensament i donar a conèixer sos treballs, perqué en el sentit més sublim de la cosa, li raca que sos semblants no frueixin de les belleses qu'ell troba en sos estudis.

»I al fer-ho, per delectació pròpia i dels altres, exterioritza lo més íntim de sa personalitat, part d'aqueixa personalitat mateixa que ha anat formant-se en l'home de ciència i ho fá amb aquella serenitat i senzillesa que deu haver-hi en tota cosa natural i espontània: es com si exalés de sa persona una flaira individual, com si, i bé podem dir-ho entre biòlegs, dongués la secreció de la seva intel·ligència.

»L'instrument de que disposa l'home en ses funcions de relació, dintre del mon científic, está format en gran part per la parla, fonètica o gràfica: doncs aquesta funció que desempenya el llenguatge sols té aquella espontaneïtat, aquella senzillesa, aquella flaire, aquella qualitat propia de secreció intel·lectual, quan s'usa la llengua mare, la personal, la propia.

»Certament, que per a fer ciencia veritat, que tingui'l sagell de cosa personal i la modalitat espiritual de cada individu, deu emprar-se aquella llengua que més sigui l'exteriorització fidel d'aquell treball científic, que dins del laboratori individual se realitza per la mancomunada acció de totes les aptituds intel·lectuals i físiques amb que está adornada cada persona. I això sols ho permet la llengua propia, aquella qu'es tan immanent i intrínseca de l'individu, que constitueix un de sos caràcters distintius i peculiars. El català naturalment parla català, perque es el seu distintiu, la seva característica i no cap més: com la taronja té'l color de taronja també ben propi i peculiar, i no cap altre.

»Aixís considerat, el llenguatge es un component del conjunt d'aparells orgànics, que tots plegats constitueixen la màquina humana que treballa i elabora ciencia. En l'intimitat i reculliment del treball científic, es una eina enterament personal, que tradueix i exterioritza totes les modalitats del pensament i es necessari per tant, que sigui un instrument dòcil i sumís a les més petites exigencies de lo immaterial.

»Dels diferents llenguatges que usen les col·lectivitats humanes n'hi ha un cert nombre que, sigui pel nombre d'individus que l'usen, sigui perque aquests porten davantera en l'avenç científic, serveixen no solament com a instrument de treball, sino com a medi de divulgació i d'universalització. Aqueixes llengües, generalment poques, son acceptades com a adoptives pels homes de ciencia que's serveixen d'elles com a instrument de relació i de difusió internacionals.

»Aqueixes llengües d'universalització, ho son també de treball per a tots aquells que les posseeixen com a propies i no es per ells poca ventatja que amb un sòl instrument puguin realitzar dues funcions capdals en el comerç científic: l'elaboració i la difusió científiques. Tots els que no tenim la sort de que nostra parla sigui a l'ensem les dues coses, procurem apropiarnos una d'aquelles per a suplir la deficiencia de la que posseim.

»No tan sols per a posseir un instrumen tan útil com una llengua d'universalització, sinó perque tothom está convençut que'l treball

intel·lectual es molt més agradós quan s'absorbeix amb la mateixa llengua en que s'ha elaborat, es perquè'l poliglòtisme's considera com una de les marques de cultura més profitoses. Es per això que'ls sabis estudien les llengües mortes i moltes de vives que no son d'universalització, perquè al llegir un treball en la llengua que ha servit per a elaborar-lo hi troben aquella flaira especial, aquells matissos immaterials, que's perden a l'esser traduïts en altra llengua. Per això, fins aquells Estats més intransigents respecte l'unitat de la llengua oficial, sostenen en llurs pressupostos gastos serios per a estudis llengüístics, i exigeixen en els programes oficials el coneixement d'aquelles llengües i envien pensionals als països ont es innata i propia aquella llengua que més serveix per a la cultura científica.

»Empró, fixeuvos en que aqueixa llengua de tan gran utilitat, no es tingui cap privilegi ni que porti en son sí l'hegemonia, sino que aquesta la conquereixen els homes que la posseeixen i amb son treball l'exalten i divinisen, posantla per damunt de les altres a força de lograr qu'ella sia la capdevantera del progrés.

»Si la llengua com a instrument d'el·laboració no acabés per vencer i postergar a les d'universalització, encara avui parlariem egipci si'l grec no l'hagués enderrocat, o grec si'l llatí no li hagués prés el domini, o llatí si les llengües vives actuals no haguessis deixat aquelles reduïdes a la categoria de llengües mortes.

»Mireu el tablero d'Europa respecte les llengües vives i veureu que encara que amb molta parsimonia, el ceptre de l'hegemonia cambia de mà, i aquells alemanys que fà pocs segles venien pensionats a Córdoba i Salamanca, aprenent i estudiant en una llengua adoptiva, amb temps i paciència i fent servir com instrument de treball la parla turdesca i no l'adoptiva, han lograt amb un parell o tres de segles imposar la llengua llur com de les més necessaries a l'universalització; actualment veiem els francesos esforsar-se per a sostenir a llur llengua el caràcter mundial que segóns sembla comença a bambolejar; mireu com els anglesos, convençuts de que les propietats individuals son l'origen de la força, de la riquesa i del domini, han tingut la virtut i toçuderia de conreuar llur llengua i preservar-la de contagis forasters, logrant que'n la present civilització occidental se disputin la supremacia l'anglés, l'alemany i el francés.

»Tot això'ns ensenya prou clar que qui renuncia a la llengua propia, escapa sa personalitat traientli o desfigurant un de sos atributs; qui no conreua la personalitat pert força i qui pert força es vençut i acaba per desapareixer.

»L'existència d'una llengua viva va lligada a moltes causes històriques i polítiques que's conjuminen, sigui per a enlairarla sigui per a rebaixarla, però sense dubte que'ls homes d'esperit, els artistes, els poetes i els intel·lectuals, son els qui, amb llur abandono, més contribueixen a que decaigui o amb son treball més influeixen per a que s'enlairi.

»“Jo crec que la paraula es la cosa més maravellosa d'aquest món, perquè en ella s'abraçen i se confonen tota la maravella corporal i tota la maravella espiritual de la nostra naturalesa”, diu el nostre Maragall; i pensar que'ls catalans tinguérem quasi abandonada nostra llengua propia, que quasi deixàrem d'idoltrar “la cosa més maravellosa d'aquest món”.

»Tan poc la conreuaven, que ja quasi no servia com a eina de treball; però'ls literats, els poetes, els artistes i els historiadors, que encara més que'ls homes de ciencia necessiten d'aquesta eina maravellosa pel culte a llurs divinitats i a l'el·laboració de llurs productes intel·lectuals, començaren a repèndre-la i a mostrár-nos la tal com es i havia sigut uns segles enrera: un instrument de treball hermòs, dòcil, complascent, incansable pel catalá, moltíssim superior a cap altra llengua viva ni morta; es el catalá pels catalans aquella llengua que més s'hi confonen “la maravella corporal i la maravella espiritual de nostra naturalesa”.

»Al renaixement literari, artístic i històric de la llengua catalana, fill de l'impuls que'ls homes de la nostra terra han donat a les llurs especialitats, tenia que venir forçosament el renaixement científic en totes ses branques i els qui a la ciencia dediquem gran part de les nostres energies, havíem de trobar a mancar aqueixa eina de treball que's la llengua propia.

»Era precis que un estol de joves embaumats i nodrits de tres grans virtuts, l'amor, la generositat i la laboriositat, fessin un va-i-tot i demanessin la beligerancia de la nostra llengua en el comerç científic; amor que'ls feu sentir per a sa llengua nadiua, tinguda quasi com a cendrillosa, aquella veneració que mereix tot lo qu'es excels, qu'es fill de la naturalesa i que forma part de la propia persona; generositat per a renunciar de moment a les ventatjes que pugui tenir una llengua adoptiva que com a medi de difusió fá coneixer més depressa'l treball individual, donant aixís una satisfacció a l'amor propi i una remuneració immediata a l'esforç personal; laboriositat, tan viva, tan febrosa, tan intensa, que han sentit la necessitat urgent de posseir un instrument propi d'el·laboració, tan necessari com el llenguatge.

»Lo que neix infantat per tan preclares virtuts, no pot ésser mai una cosa borda ni xorca sino que fatalment ha de tenir virtualitat i poixança per a créixer i desenrotllar-se. Avui fem el bateig científic del nou vingut, de l'ésser que amb vostre treball heu engendrat; jo vos felicito a tots i vos dic que podeu sentir la joia i l'orgull de qui comença una obra bona.

»En aqueix bateig, jo i altres com jo, fem de padrins, en tot el sentit que'n catalá vol dir ésser padrí; en el nou-nat hi veiem sang de la nostra sang; el fill, el net o el bisnet, segóns que nostres cabells blanquegin més o menys, de nostra propia naturalesa, perquè'l catalá ha estat sempre de tots nosaltres un atribut personal: ja sabeu que'ls avis miren amb més tendresa als fills de sos fills que'ls propis pares. Per això venim tan joiosos a la festa i una mica "raros" com tots els avis; ens hauríem ofés si amb nosaltres no haguessiu comptat i per rés cediríem el nostre lloc.

»Com será rebut el nou infant? Per de prompte n'estarán joiosos qualquns parents que avans qu'ell vingueran al món: el 1r. Congrés d'Higiene de Catalunya, els Anals de Medecina i altres que començaren per mostrar com en catalá i parlant de medecina pot ferse tot. L'Institut d'Estudis Catalans fundat i sostingut per nostres corporacions, Diputació i Ajuntament, i protegit per qualquns patricis, s'omplirà de joia al veure com els metges honrem la nostra llengua fent-la instrument d'una de les més trascendentals branques de la Biología.

»La Ciencia es molt expansiva i sota son gran mantell, rebrá amorosa la nova parla fent-li expressives moxaines, sempre que vegi que això significa, no un acte d'orgull sino un fet necessari per a enlairar el treball científic: la matrona de la Ciencia es prou gegantina per a mirar amb microscopi als homes i llurs conglomerats i distingir lo que's pur i sant de lo que's falsament hipòcrita i de sobres veurá que'l nostre procedir es del tot lloable.

»Dels homes n'hi haurá de tots: aquells que per medi de la ciencia política juguen a fer aglomeracions humanes i estats uniformes, inquirint en motllos més o menys balders les col·lectivitats humanes, potser trobin que som pertorbadors i poc respectuosos, i ens titllin de visionaris. En cambi, aquells altres de cor enlairat i pensa expansiva, que no son tarats per l'egoisme i la fam de domini que produeixen ben sovint el contacte amb el govern de les multituds, ens dirán: benvinguts sigau, i a treballar, que per a tots hi ha feina, parleu com parleu i escrigueu com escrigueu.

»I el poble, la massa dels pobladors de la Terra Catalana, quan s'adongui de que parlem com ells, de que la Ciència no vol ni necessita'l privilegi d'una llengua especial, se trobarà enlairat i veurà que fàcilment pot barrejar-se amb aquells que figuren com a distingits. La Ciència i el poble guanyen moltíssim quan s'usa com a instrument de treball la llengua vulgar i corrent: el poble's troba dignificat quan aquells que per lo general se distingeixen en una col·lectivitat parlen com ells, sembla que en lloc de tancar-se la Ciència en un temple ont sòls els sacerdots iniciats hi puguin cerimoniari, obra llurs portes de bat a bat per que tothom pugui acostar-se als seus altars i fer ofrena de llurs treballs; i la Ciència amb aquesta vulgarització i democratització, si se m'accepta la paraula, té constantment obertes les llistes de recrutament de nous adeptes i poden fàcilment posarse a son servei persones d'intel·ligència privilegiada, que no haurien arribat al peu de l'altar d'haver-hi la traba d'un llenguatge diferent; no sempre es entre'ls titulars i els iniciats que's troben les millors aptituds pel conreu de la ciència; l'història està plena de cassos en que veritables intrusos han arribat a pedestals enlluernadors. No desmaiem, doncs; nostra obra es gran i pura; amb ella no fem mal a ningú i si escudrinyant la cosa amb un criteri mesquí, qualquín trobés que això es un perjudici, aquest no es certament pels altres sinó per nosaltres mateixos. Tal volta d'aquí a uns segles, si la nostra estimada parla catalana arriba a tenir hegemonia científica en la civilització de l'avenir, qualquín historiador retreurà l'acte que ara fem i altres per l'istil, senyalant amb el·logi'ls fets realitzats pels catalans del començament del segle vint. Els arbres petits creixen, els grossos se fan vells, i els vells se moren: l'arbre que ara plantem es petit, qui sap qué podrà ésser quan serà gran?»

En l'Assemblea General que se celebrà en el curs d'aquest Primer Congrés s'aprovaren els estatuts de l'Associació General de Metges de Llengua Catalana amb la intenció que els congressos següents fossin el punt de convergència de totes les societats mèdiques dels Països Catalans, raó per la qual l'Acadèmia i Laboratori renuncià a l'exclusivitat de la seva organització. En l'article segon d'aquests estatuts es fa constar que en podran ésser socis tots els metges i biòlegs dels països on es parli la nostra llengua, i en l'article sisè es ratifica com a idioma oficial el català. Signen els estatuts un total de vint personalitats com a representants de les més diverses institucions, acadèmies i altres organismes i mitjans de comunicació mèdica.

ELS SEGÜENTS CONGRESSOS FINS A LA PRIMERA DICTADURA

El Segon Congrés, la convocatòria del qual s'endarrereix dos anys a causa de la Primera Guerra Europea i l'epidèmia de tifus de 1914-1915, se celebra del 24 al 28 de juny de 1917, també a la Facultat de Medicina de Barcelona, sota la presidència de Joan Freixas i Freixas. Hi assisteixen 183 membres numeraris i 44 d'adjunts. S'hi tracta del *Regime alimentici* en les diferents malalties, del *Tractament del cranc*, d'*Endocrinologia* i d'*Anestèsies locals*. A més a més de les ponències, es presenten seixanta comunicacions. Freixas pronuncia també un encès discurs inaugural i expressa la joia de parlar en català. Presenta una exposició bibliogràfica d'obres científiques d'autors catalans i anuncia la publicació de la *Bibliografia Medical de Catalunya*, ja esmentada, la qual conté manuscrits, incunables i llibres impresos que van datats des del segle XIV fins al 1917 i que comprèn un total de 2.625 títols. Diu Freixas: «I aquí la tens, Catalunya, l'obra realitzada.» «És per a tu, en primer lloc. Accéptala, que és el resultat d'un desig nostre de molts anys; d'un entusiasme de tota la vida; és el primer acoblament d'una serie de joies teves que estaven escampades per la teva terra i per fora d'ella...» Freixas, com consta en les pàgines 183 i 184 de la *Bibliografia Medical de Catalunya*, havia tingut ja una molt llarga trajectòria d'ús oral i escrit de la nostra llengua. Les seves conferències de «clínica mèdica», impartides cada dimarts i divendres a l'Hospital de Sant Pau, gaudien d'un gran reconeixement. Havia escrit, a més, sobre temes molt diversos (sobre pronòstic, sobre la influència de la moral en el desenvolupament de la malaltia, sobre tractament i vacunoteràpia de la febre tifoide, sobre Antoni de Gimbernat, etc.).

Calbet Camarasa refereix que poc després d'aquest Segon Congrés, el dia 7 de juliol de 1917 en sessió celebrada a la Facultat de Medicina, Leandre Cervera i Astor, Miquel Fargas i Raymat i Josep Maria Girona i Cuyás demanen que s'adoptin les mesures ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans. Es decideix també que el president de l'associació ocupi aquest mateix càrrec en el Congrés de Metges de Llengua Catalana (J.M. Calbet Camarasa. *Notícia de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears*. Seminari Pere Mata - UB. Barcelona, 2001).

El Tercer Congrés, el primer que se celebra fora de Barcelona, té lloc a Tarragona els dies 27, 28 i 29 de juny de 1919. Hi assisteixen 322 congressistes numeraris i 85 d'adjunts. El presideix Josep Maria Roca i Heras, el mateix que l'any 1898, ja ho hem referit, havia presentat a l'Acadèmia i Laboratori la primera comunicació en català. L'Associació General de Metges de Llengua Catalana comptava aleshores amb un total de 285 socis. Les ponències versaren sobre la «Fisiopatologia del simpàtic abdominal» i sobre el «Tractament de les septicèmies», i s'hi presentaren setanta-tres comunicacions. El principal interès del Congrés se centra en la iniciativa de la creació del primer Sindicat de Metges de Catalunya, defensant la seva ideologia catalanista i al marge del Col·legi Oficial de Metges que havia nascut a Barcelona i d'altres entitats de l'Estat. Cal dir, per cert, que la reunió de constitució oficial, a la qual assisteixen uns cinc-cents metges, tingué lloc nou mesos després, el dia 27 de març de 1920, a l'Ateneu Empordanès de Barcelona, on es creà el reglament de règim intern i on foren nomenats president i secretari Puig i Sais i Mestres i Puig, respectivament. En aquest Tercer Congrés, Girona i Cuyás presenta una comunicació sobre la «Catalanització de la terminologia mèdica», assaig de redacció d'un diccionari de terapèutica. En el discurs d'inauguració presidencial, Roca i Heras continua en la mateixa línia dels seus predecessors en destacar la transcendència de l'ús de la nostra llengua com a vehicle de comunicació científica. Fa al·lusió al discurs de Menéndez Pelayo de 1888 en els Jocs Florals de Barcelona i al de Guimerà de 1895 en l'obertura de l'Ateneu Barcelonès com a fites de referència en la voluntat d'assolir la normalitat lingüística, i ja en l'àmbit concret de la medicina diu: «Per a parlar y escatir de Medicina, nosaltres, metges catalans, entenèm que'l millor vehícol es lo verb català, car además d'economisarnos lo treball mental de traducció, s'adapta a la nostra intel·ligència sens esforç, ja que'l llen-

guatge es inseparable del pensament. Y no es pas perquè la llengua catalana sia, comparada ab altres llengües, més o menys profunda baix el punt de vista filosòfich, més o manco bella y flexible baix lo punt de vista estètic; també'ns es en absolut indiferent la riquesa de expressions diverses y precises, el tresor de formes caracterisades. Sols ens cal saber que, per ésser lo nostre llenguatge natural y propi, es el gran auxiliar per a l'idealisme de la nostra cultura, l'instrument del nostre pensament indispensable al esplendor de la nostra Ciencia biològica.» Poc abans pronuncia un altre bell fragment: «Aquestes varietats dialectals regionals y comarcals, que en fonètica y en lèxich y àdhuc en sintaxi revelen els habitants de les diferents comarques y de les distintes regions de llengua catalana, no sols enriqueixen la llengua fentla manyaga y flexible, enèrgica y dolça y, com a viva qu'es, trayentli l'encarcament de la momia, sinó qu'evidencien les lleys naturals, que al ensemps fan al home servent del medi hont ha nascut i hont la seva vida's descapdella, y propietari del seu verb per natural y llegitim dret d'herencia.»

El Quart Congrés té lloc els dies 26, 27 i 28 de juny de 1921 a la ciutat de Girona, i el presideix el metge gironí Josep Pascual i Prats. S'hi desenvolupen les ponències «Estasi intestinal crònica» i «Estat actual, diagnòstic i terapèutic de la parasifilis», i s'hi presenten 75 comunicacions. El *Diario de Gerona* escrivia en un editorial publicat el dia de la inauguració: «On s'indica la florida activitat d'una llengua que ha sabut produir una literatura, una legislació admirable i ara se'ns presenta usada en la ciència mèdica.»

El Cinquè Congrés se celebra els dies 24, 25 i 26 de juny de 1923 a la ciutat de Lleida i n'ocupa la Presidència Josep Tarruella i Albareda, el mateix que, com hem dit repetidament, havia signat, l'any 1902, la primera acta en català de la sessió inaugural de l'Acadèmia i Laboratori. S'hi tractaren les ponències «Litiasi biliar», «Hemorragies cerebrals», «Tractament de les fractures complicades» i «Organització Hospitalaria a Catalunya».

El Sisè Congrés ja no es va poder celebrar en les dates previstes de l'any 1925, ja que el dia 13 de setembre de 1923 el general Miguel Primo de Rivera declarà implantada la dictadura, que durà quasi set anys, fins al 23 de juny de 1930. Mireia Artís i Mercadet («*Els congressos de metges i biòlegs de llengua catalana: gairebé un segle*». Joaquim Ramis. Fundació Uriach, 1996) destaca aspectes molt interessants d'aquest període i recorda que, en tres anys, van ser clausurades dues-centes entitats. Els congressos de Metges de Llen-

gua Catalana emmudiren malgrat els intents de celebrar-los els anys 1926 i 1928. La premsa, emperò, malgrat patir una rigorosa censura i estar castigada per multes i tancaments, augmentà la seva difusió. També s'incrementà el nombre de llibres en català i es registrà, així mateix, en un ambient de manifesta reacció de protesta cultural, el naixement de noves biblioteques, ateneus culturals i societats. En l'àmbit concret de la medicina, entre els anys 1926 i 1928 es creen la Sociedad de Radiología y Electrología de Cataluña, la Sociedad Catalana de Pediatría, la Sociedad de Cirugía de Barcelona i la Sociedad Catalana de Urología, totes, naturalment, amb denominació castellana.

En el camp de les publicacions mèdiques en català, i en plena dictadura, es produeix un fet molt remarcable, i és l'aparició, el maig de 1926, del primer número de la col·lecció *Monografies Mèdiques*, de publicació mensual, i dirigida per Jaume Aiguader i Miró. Aquest primer número tracta de «Fisiologia, fisiopatologia i clínica de les glàndules de secreció interna» i n'és l'autor Leandre Cervera i Astor, el qual set anys més tard dirigirà la revista mèdica de més dignitat que s'ha publicat mai en català, *La Medicina Catalana*. El primer número és acollit amb gran èxit per la premsa de la ciutat, circumstància que és recollida, amb legítim goig, en el segon número de la col·lecció, on es fa un recull de les crítiques més elogioses i que permeten expressar: «La nostra primera Monografia ha estat un èxit. Un èxit de venda i un èxit de subscripció. Però sobretot ha estat un èxit moral.» En aquestes monografies es troba la representació més genuïna de la medicina catalana d'aquests anys. Els números 2 i 3 els escriu Emili Mira sobre «La psicoanàlisi». El 4 és de Pere Domingo: «Immunitat i vacunació preventiva». El 5 el redacta Manuel Corachan: «La Cirurgia i els processos abdominals aguts». El 6 està dedicat a «L'electrocardiografia en el diagnòstic de les malalties del cor», per Cristià Cortés, i el 7 al «Metabolisme basal», per B. Danés. Rossend Carrasco i Formiguera en el número 9 exposa «La diabetis» i F. Duran Reynals, en els números 27 i 28, «Introducció a l'estudi del càncer». Hom pot veure així que es revisen temes de màxima actualitat i que contribueixen, sens dubte, a enriquir la formació mèdica general de tot el país. S'arriba al número 103-104, datat del desembre de 1936-gener de 1937 i aparegut el juliol d'aquest últim any. L'èxit de la col·lecció fou extraordinari, com ho palesa el fet que al cap de tres anys comptés ja amb més de 800 subscriptors i una tirada de 1.500 i 2.000 exemplars. Jaume Ai-

guader i Miró morí a l'exili. A tall d'informació em sembla adient remarcar que la col·lecció fou represa l'any 1969 per l'ADEM, oficialment Agrupació d'Estudis Mèdics i, en realitat, Agrupació Democràtica de Metges. A partir de 1976 es publica patrocinada per l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears.

Mireia Artís ens diu que, en caure la dictadura, semblava més evident que mai allò que escrivia Lluís Nicolau d'Olwer: «Com més cru hagi estat l'hivern, més esplendorosa serà la primavera. Moviment perseguit, moviment que s'escampa. Sembla impossible que els autòcrates no hagin constatat aquest fet universal. Avui, gràcies a la Dictadura, el moviment catalanista s'ha estès a totes les comarques i a tots els estaments de la nostra terra.» I era veritat, rebla aquesta autora.

LA PRIMERA REPRESA I ELS TRES CONGRESSOS QUE SEGUIREN

Coincidint amb el final de la dictadura, el dia 21 de juny de 1930 i en el Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, s'inaugura el Sisè Congrés de Metges de Llengua Catalana, que es desenvoluparà, com els seus precedents, durant tres dies. L'acte es revesteix d'una gran importància simbòlica. El presideix August Pi i Sunyer i hi actua com a secretari Josep M. Vilardell. S'hi presenten quatre ponències: «Fisiopatologia i semiòtica renal», «Tractament de les peritonitis», «Mortalitat fetal i infantil a Catalunya (causes i profilaxis)» i «Fisiopatologia i exploratoria funcional del fetge». S'hi registren cent vint comunicacions. August Pi i Sunyer pronuncia un important discurs inaugural amb una gran quantitat de referències històriques. En reproduïm alguns fragments: «Perquè no és possible aniquilar un poble que té la voluntat de viure, i si una col·lectivitat ha pres consciència de la seva personalitat política, i així vol perquè coneix, es inútil tot intent de desviar el camí de la història, que es un flux vivent inexorable, com ho son totes les forces naturals.» «La vida és precisament especificació i la mort el retorn a la uniformitat.» «En retrobar-se la consciència catalana, se'ns aparegué la continuïtat de la nostra història, salvant els quatre-cents anys de decadència. Llavors els metges —estament despert i sensible— plasmen, naturalment, les seves formes col·lectives, constitueixen les seves societats d'acord amb el sentiment, neixen els nostres congressos i cerquen llurs antecessors il·lustres, que pensaren o escrigueren en català o definiren amb caràcters propis una medicina catalana.» «Sí. La medicina catalana té història pròpia. Heus aquí un caràcter diferencial suficient.» «Doncs bé, som metges catalans i així volem definir-nos. Perquè ens ho mana la història, per-

què ho portem en la nostra sang i perquè ho sabem! I amb la nostra voluntat podem portar a un alt nivell la medicina de Catalunya.» I acaba: «Es pel nostre treball que serem patriotes. Perquè si el saber és una fruïció, el saber és també la força. Per la ciència sobre tot, metges catalans, aconseguirem els nostres ideals, i de l'obra nostra en sabrà bé Catalunya. "Ipsa Scientia potestas est". "Potestat no moridora!"»

Un fet molt important que es donà en aquest Congrés fou l'encàrrec que l'Associació de Metges de Llengua Catalana féu a Manuel Corachan perquè portés a terme la publicació del *Diccionari de medicina*, que veuria la llum l'any 1936.

Aquest Sisè Congrés és el punt de partida d'un període de plenitud de la nostra cultura en general i de la medicina catalana en particular. És un període curt de només sis o set anys, però ple de fets transcendents. Per una banda, la Universitat i la Facultat de Medicina reben l'autonomia el dia 1 de juny de 1933 i per una altra el 24 de maig i el 29 de juliol del mateix any es traspassen respectivament els Serveis de Sanitat i els d'Assistència Social a la Generalitat. La nostra Facultat, que incorpora a la tasca docent altres institucions hospitalàries, viu aleshores una experiència engrescadora i genuïnament catalana, encapçalada per figures il·lustres de la nostra medicina, com són els germans Trias i Pujol, August Pi i Sunyer, Manuel Corachan, Ferrer i Solervicens, Pedro i Pons, Gil Vernet, Francesc Esquerdo, Ribas i Ribas, Ignasi Barraquer, Jacint Raventós, Pere Domingo, Emili Mira, Joan Cuatrecasas, Rossend Carrasco, Rodríguez Arias, Puig Sureda, etc. El Laboratori Microbiològic Municipal, dirigit per Pere González i l'Institut de Fisiologia, comandat per Pi i Sunyer i Jesús Bellido, passen per una fase esplendorosa. S'impulsen campanyes de vacunació antituberculosa, així com les lluites antiràbica, antipalúdica i antivenèria. Es creen l'Escola d'Infermeres de la Generalitat i l'Escola d'Assistència Social per a la Dona. Es completa el trasllat de l'Hospital de Sant Pau des de l'antic de la Santa Creu i brillen amb llum pròpia molt diverses escoles, com les de Neurologia, Patologia Digestiva, Oftalmologia, Medicina Interna, Cirurgia, etc. Mentrestant, l'any 1932 Pompeu Fabra publica el *Diccionari general de la llengua catalana*, que esdevé normatiu i que confereix, junt amb les *Normes ortogràfiques* de l'IEC de 1913 i la *Gramàtica catalana* (1918), del mateix Fabra, la màxima solidesa científica a la nostra llengua. I mentrestant també continuen apareixent números rellevants de les

La primera represa i els tres congressos que seguiren

Monografies Mèdiques d'Aiguader i Miró i el 15 d'octubre de 1933 apareix el primer número de *La Medicina Catalana. Portantveu de l'Occitània Mèdica*, la revista mèdica més important que s'ha publicat mai en català, mensual i que conegué, fins a l'agost-setembre de 1938, seixanta números. Els *Annals de Medicina de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques* continuen així mateix publicant-se fins a l'any 1936, tot i que l'any 1938 encara apareix un número dedicat a unes sessions monogràfiques del juny de 1935. I en plena producció, l'any 1936, i entre d'altres realitzacions rellevants, veu la llum la gran obra del *Diccionari de medicina* de Corachan. La medicina catalana assolí així una plenitud envejable si es té present que tan sols trenta-cinc anys abans acabava de sortir d'una profunda i perllongada foscor i que totes aquestes últimes fites s'anaven aconseguint a una velocitat de vertigen. I amb tot això ja havia esclatat la gran tragèdia.

El setè, vuitè i novè congressos tenen lloc encara abans de la Guerra Civil. El Setè se celebrava a Ciutat de Mallorca, sota la presidència del vicepresident Joaquim Trias i Pujol, des del dia 27 de juny fins al 3 de juliol de 1932 i compta amb sis-centes inscripcions. S'hi debaten quatre temes: «Climatologia», «Hipertensió arterial», «Tisiologia» i «Cirurgia de la tuberculosi» i s'hi presenten quaranta-nou comunicacions. Ribas i Ribas, president del Congrés, il·lustre figura de la nostra medicina d'aquell temps i protagonista destacat de la idea d'organitzar aquests congressos, redactà un memorable discurs que, per malaltia, Manuel Salvat i Espasa va llegir en nom seu. Com el que dictà Miquel A. Fargas, l'any 1913 en ocasió del Primer Congrés, creiem que mereix ser reproduït extensament. Es tracta del primer congrés que té lloc fora de Catalunya i per tant simbòlic de l'agermanament de totes les terres de parla catalana a través d'una cultura comuna. Coincideix, a més, amb l'eufòria de la recent aprovació de l'Estatut de Núria. És un bell discurs en el qual expressa la convicció que té en el futur de la nostra cultura construïda i tramesa a través de la nostra llengua. En reproduïm, doncs, diversos fragments: «L'Associació de Metges de Llengua Catalana va assolir un goig immens en ésser invitada per vosaltres per celebrar en aquesta daurada terra el Congrés que avui inaugurarem. Una frisança d'entusiasme s'escampà per tot Catalunya en veure que de terres de llengua catalana, però de límit de nostres encontrades, acataven la nostra ideologia en retre homenatge a la nostra parla. Que això significa la vostra invitació.

»I nosaltres, corresponent amatents, corpresos d'emoció a la vostra crida, us diem: «Aquí ens teniu per a fer tots junts, vosaltres i nosaltres, obra científica amb la nostra parla, penyora espiritual que a tots, el mateix en els temps aquells en què les nostres llibertats foren foragitades, que en aquests moments en que sembla que ens hagin d'ésser retornades amb el reconeixement, per mitjà de l'Estatut, de la personalitat catalana, en tots temps adversos i favorables, la nostra llengua ha estat el baluard inexpugnable que ha resistit contra tots i contra tothom les escomeses amb què en diverses èpoques la política dictatorial ha intentat ofegar, la veu del poble de Catalunya.»

»La llengua és la característica de la personalitat d'un poble i aquest arriba fins on arriba la seva parla. Allò que separa un poble d'un altre no és un riu ni una muntanya, no és sinó la llengua. Renunciar a aquesta és renunciar a la seva personalitat. Fixeu-vos que la primera cosa que han fet els conqueridors d'un poble ha estat ofegar la seva veu imposant-li la llengua del vencedor.»

«Certament que el nostre esclavatge tantes centúries sofert havia acovardit el nostre esperit; però les commocions mundials, en despertar arreu l'esperit nacionalista, han retrunyit a casa nostra, la qual, òrfena de tota ajuda, havia vist esmicolar-se tot allò que era nostre, que era la seva característica, que era allò que estructurava la seva personalitat. El foc sagrat mantingut pels poetes i literats, s'arborà quan els intel·lectuals, amb els seus cants i les seves llegendes, desvetllaren tota la terra catalana, i aquesta, ensopida per la perllongada opressió de tants anys, es redreçà emparada amb el seu verb, eina la més formidable per remoure la consciència d'un poble que cerca el restabliment de les seves llibertats.

»Certament que la nostra llengua no era una llengua científica, però conreada amb tot l'amor l'hem anat depurant, i avui, ja en aquests últims Congressos, la nostra parla no té res que envejar a les altres. És encara un arbre petit que creix, però la seva verdor esperançadora ens diu que es conservarà verge de tota malura, perquè es veu bressolada per l'aire pur de l'amor a la terra i de les tradicions dels nostres passats.

»Es dirà per a alguns que per al conreu de la Ciència es necessita la llengua de major difusió; és possible que això sigui cert, però mai expressarem millor les modalitats del pensament que en la nostra pròpia llengua, i no dubtem que aquesta tindrà major difusió, tant quan gran sigui la nostra cultura. És, doncs, un problema de

cultura, i com creixerà, florirà i fructificarà si tots, impulsats per l'amor a la terra, treballem amb amor, amb fe i amb el convenciment de la pròxima realització d'un esdevenidor espiritual fecundat per una cultura que serà la nostra! I quan hàgim assolit aquest grau de cultura no dubteu que la nostra parla tindrà un poder de difusió que res hi haurà que pugui barrar el seu pas, perquè serà una cultura que s'imposarà.»

«Els que ja comencem a tenir anys recordem aquells temps en què en les nostres Acadèmies Científiques solament es parlava el castellà, i es parlava perquè no havia esclatat el moviment catalanista, perquè no abrاندava el nostre esperit l'amor a la terra; però així que les circumstàncies desvetllaren el nostre ensopiment, conscients de la nostra fatal caiguda, amb tota clarividència i energia imposàrem la nostra llengua com expressió la més fidel, la més pura, de la nostra catalanitat, i avui, amb tots els respectes que ens mereix la llengua de Castella, de quina manera no ha canviat la tasca dels nostres cenacles científics! La nostra parla bella i amorosament conreada, en ells regna com a senyora i majora amb tota la flaire de l'amor que sentim per ella.»

«També vosaltres ciutadans d'aquesta illa daurada, heu tingut els vostres poetes que amb la pregona inspiració han cantat amb la nostra llengua. En Marian Aguiló, Mossèn Costa Llobera, Joan Alcover, Antònia Salvà, Gabriel Alomar, Llorenç Riber, enal·tiren la nostra llengua, i han estat els fecundadors i vivificadors del vostre renaixement.»

«Un mateix origen des del punt de vista ètnic, lingüístic i tradicional, té Catalunya amb les illes Balears i València: ajuntem-nos en aquest moment, potser únic a la història, per a reconèixer la nostra personalitat i imposar-la per la cultura, palanca la més forta per a enlairar els pobles que volen i han d'ésser capdavanters del progrés. I aquesta cultura serà ben nostra si la fem amb la nostra estimada llengua, que és l'arrel de la nostra terra, i tot i enlairant els poetes que mantingueren el foc sagrat, aixequem la nostra veu en català per a fer la Ciència Catalana sense ingerències estranyes, i no dubteu ni un instant que la nostra personalitat s'imposarà si rendim un fervorós culte a les característiques que la informen.»

«Fermes en la nostra actitud, constants i enèrgics en la persecució del nostre ideal, aprofitem el moment actual, potser únic en la història, perquè de totes les encontrades de Catalunya, de les Balears i de València grans onades d'amor es produeixin per arribar a

L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle xx

aquella cultura catalana, que serà nostra, ben nostra, i serà el puntal més ferm de la nostra personalitat.»

«Fills de les Balears, catalans de Catalunya, és el Setè Congrés que celebrem; però és el primer que fem sota l'arbre de la llibertat i del reconeixement de la nostra personalitat, i si la nostra força i el nostre entusiasme ens feren vèncer obstacles que de continu s'oposaven als nostres ideals, avui, deslliurats de tot allò que coartava la nostra llibertat, quan d'esplendorosa i esclatant no ha d'ésser la flama que ens ha de guiar en aquest peregrinatge: "Aixequem, doncs, els cors amb fèrvid entusiasme, posant tota la nostra fe i voluntat per fer de la nostra terra un astre de primera magnitud en la Cultura Mundial."»

El 14 de juny de 1933 l'Associació General de Metges de Llengua Catalana celebra una junta general extraordinària que té com a únic punt de l'ordre del dia la reforma dels seus estatuts. S'aprova aleshores que els Congressos de Metges de Llengua Catalana passin a anomenar-se Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, designació que s'ha mantingut des del Vuitè Congrés de Barcelona fins a l'actualitat. En els primers estatuts, redactats l'any 1913, hom parlava ja, com hem dit abans, de metges i biòlegs amb la clara intenció d'incloure els professionals integrats en les ciències de la vida, en una època en la qual la biologia no s'havia incorporat encara, com a llicenciatura, a la Universitat estatal, circumstància que no deixa de ser expressiva de la sàvia concepció de l'esperit de la convocatòria que s'avançava així en molts anys als camins de l'oficialitat administrativa.

El Vuitè Congrés se celebra a Barcelona entre el 26 de juny i l'1 de juliol de 1934. El presideix Hermenegild Puig i Sais. S'hi tracten les ponències: «Estat de xoc» i «Aspectes epidemiològics de les infeccions més freqüents en els països de parla catalana». S'hi presenten noranta comunicacions. S'hi ret un homenatge a Gimbernat en ocasió del segon centenari del seu naixement i s'organitza una exposició de llibres de cirurgia catalana amb un total de mil títols. Es premien així mateix biografies de cirurgians dels Països Catalans i diversos estudis històrics de cirurgia. Es fan demostracions pràctiques de tècniques mèdiques i quirúrgiques de distintes especialitats. En el discurs inaugural, el doctor Puig i Sais parla de les finalitats científiques i patriòtiques dels congressos.

El Novè i darrer Congrés de la primera represa té lloc a Perpinyà entre els dies 24 i 27 de juny de 1936, pocs dies abans de la

Guerra Civil. El presideix Joan Puig-Sureda amb l'assistència de les personalitats mèdiques més importants del Rosselló i de les comarques occitanes, de la Catalunya estricta, de les Illes i del País Valencià. Sumen en total uns tres-cents congressistes que aplaudeixen entusiàsticament els bells parlaments que s'hi fan. S'hi estudien les ponències sobre «Reumatisme», «Hidatidosi» i «Diagnòstic precoç dels tumors cerebrals» i s'hi presenten cent catorze comunicacions. S'organitza una sessió d'homenatge a Ramon Turró amb un parlament de Leandre Cervera. Joan Puig-Sureda i Sais pronuncia un brillant, emotiu i patriòtic discurs presidencial, del qual extraiem diversos fragments: «Quan en el fons dels fons de l'esperit, en el gresol encès del pensament, una guspira d'inspiració creadora s'ha dissolt en el diamant fos d'una nova idea, d'una bella concepció, d'una encertada i sublim troballa, cal tenir a punt el motllo on ha de cristal·litzar en un símbol, en una expressió al capdevall, en la paraula: aquesta, d'aquí endavant reflectirà sempre més encís de la genial guspira irisant el cristall de llum i de colors. És amb símbols, es a dir, amb paraules, que es manifesta el treball creador del cervell. És també amb símbols evocadors, amb què treballa. Traieu-li aquesta paraula expressa o interna i callada, aquesta imatge auditiva tàctil o visual i frenareu fins aturar llur capacitat comprensiva i creadora. Vulguem o no, la paraula estarà pel mig dels nostres pensaments, associant-nos, arrodonint-los, precisant-los i ella també encendrà l'emoció a mida que més s'enfonsi en els estratus primers de nostres idees concretes, de les nostres primeres paraules compreses. Quina força emotiva no té per a tots nosaltres en moments de pena o d'alegria el crit de Mare. Cridem-la en qualsevol altra llengua per ben compresa i parlada que ens sigui i ja no té la miraculosa virtut de fer-nos sentir tantes coses. Aquesta major força emotiva i evocadora del llenguatge propi dóna els seus fruits d'inspiració. Que difícil es que un escriptor produeixi una obra magistral en una llengua que no sigui la que ha escoltat i parlat en els moments més íntims de la seva vida.» «Convençuts del tresor que és una llengua dúctil, precisa, dòcil al pensament, és pel que la nostra Associació ens ajunta sobre el doble vincle de la medicina i de la parla. Perfeccionar l'una equival per a nosaltres a millorar també l'altra; és l'esforç que oferim com tribut a la ciència i a la humanitat malalta; és la col·laboració amb què guanyem aquell dret suara esmentat.» «Recordeu que la ciència i l'esperit humà es posen de dol cada vegada que mor una llengua.»

En nom del Govern de la Generalitat també parla Manuel Corrachan: «Si com a Conseller del Govern de la Generalitat la delegació del qual tinc l'alt honor d'ostentar, m'és plaent avui dirigir-vos la paraula, ho és també com a metge amant de la Ciència. Venim ací a servir a la ciència que es universal. La servirem en nostra llengua o llengua germana. I jo tinc el ple convenciment que per la valor del contingut científic i humanitari de les nostres comunicacions, ens farem dignes de l'alt instrument mitjançant el qual sonaran en l'aire i prendran matís i forma articulada els pensaments dels homes. No pretenc cantar una pàtria; només vull exaltar una llengua comuna que no és patrimoni exclusiu dels valencians, o dels mallorquins, o dels catalans, o dels rossellonesos, sinó que és de tots i de cada un de nosaltres.» «Honorem-la nosaltres en aquestes reunions i procurem sempre enaltir-la i prestigiar-la per la consistència i pel valor del nostre treball i del nostre esforç científic.»

LA PRIMAVERA D'ABANS DE LA SEGONA DICTADURA. EL *DICCIONARI DE MEDICINA* DE CORACHAN

Amb la Generalitat restablerta i elevat ja el català a la màxima categoria de les llengües cultes gràcies a l'esforç personal de Pompeu Fabra i a l'institucional de l'Institut d'Estudis Catalans, s'inaugura una fase de normalitat en l'ús científic del català, la qual coincideix, a més, amb el període de maduresa que viu ja la nostra societat i que s'ha assolit després de la voluntat sostinguda i fèrria de recobrar la nostra identitat com a poble.

El dia 29 de maig de 1932 se celebra un acte de remarcable significat i interès històric. Al cap de 162 anys de la fundació, l'any 1770, de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona —aleshores anomenada, com ja hem dit, Acadèmia de Medicina de Barcelona—, es llegeix, ja ho hem esmentat, el primer discurs d'ingrés a aquesta institució en català. I el llegeix Joan Freixas i Freixas, el qual s'havia negat a ingressar prèviament si no podia dictar el seu discurs en la llengua pròpia. Es titula *Exit perennal* i el respon August Pi i Sunyer, que és aleshores president d'aquesta institució. L'havien precedit 232 companys (J. Corbella, J. Seculí. *Nomina Academicorum, 1770-1995*), cap dels quals, i en un període pròxim ja als dos segles, no ho havia pogut fer amb normalitat, perquè hom els havia negat el dret elemental a expressar-se en la llengua que estimaven i a través de la qual pensaven. L'ús del català a la institució va ésser aprovat en el ple celebrat el dia 24 d'abril de 1931 arran de la proposta unànime formulada per la Junta Directiva en sessió esdevinguda set dies abans.

Pocs mesos després, concretament el dia 7 de novembre de 1932, Jaume Peyrí pronuncia un discurs també en català dedicat a la memòria de Ramon Torres Casanovas, ajornat des de 1923. Al peu de la primera pàgina d'aquest discurs, que m'ha fet arribar Ja-

L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle xx

cint Corbella, figura una expressiva anotació que testimonia la prohibició que pesava sobre la Reial Acadèmia i que havia demorat també el discurs de Freixas i Freixas. La reproduïm textualment: «La present necrològica fou retardada en sa lectura per les disposicions del Directori Militar i per les acusacions que pesaven sobre l'Acadèmia, per haver aquesta permès per 33 vots contra 3 la redacció i lectura en català.» Aquest discurs de Peyrí, llegit, repetim-ho, el novembre de 1932, és datat de setembre de 1923.

Al discurs de Freixas segueixen els de Pere Domingo i Sanjuan (1932), Enric Ribas i Ribas (1932), Leandre Cervera i Astor (1933), Josep Armangué i Tuset (1934), Josep Moll i Ginfrer (1935) i Ramon San i Ricart (1936), pronunciats tots en català. La normalitat solament duraria cinc anys, en ésser brutalment interrompuda per l'esclat de la Guerra Civil. Seguiran després encara quaranta-set discursos en castellà i no serà fins al 8 de novembre de 1970, també ja ho hem esmentat, que Josep Alsina i Bofill el pronunciarà novament en català, al cap, doncs, de trenta-quatre llargs anys d'interrupció (J. Corbella, J. Seculí. *Nomina Academicorum, 1770-1995*). És aquesta una història que ja no pot ésser més eloqüent.

Ben aviat té lloc un altre esdeveniment també molt important i que constitueix, junt amb l'èxit de les *Monografies Mèdiques* abans considerades, dirigides per Jaume Aiguader, l'expressió que el país ha trobat el camí de la normalitat en l'àmbit de les publicacions científiques mèdiques. El dia 15 d'octubre de 1933 apareix, en efecte, el primer número de *La Medicina Catalana. Portantveu de l'Occitània Mèdica*, que, com ja hem dit, ha estat la publicació mèdica mensual de més nivell que ha existit mai en català. La dirigeix Leandre Cervera Astor, membre destacat de l'Institut de Fisiologia, que figura com a redactor en cap, i hi col·laboren les més destacades figures mèdiques de Catalunya i de tots els països de llengua catalana. L'edita la llibreria Catalònia, de la Ronda de Sant Pere de Barcelona. Aquest primer número consta de 150 pàgines i està encapçalat per un treball dedicat a *Granúlia pulmonar hemosidèrica en una estenosi mitral*, de Pedro Pons i Amell Sans. Hi figura, també, a part d'altres treballs originals, la reproducció d'una conferència d'Antoni Trias i Pujol sobre «La reforma de la Facultat de Medicina en relació a la nova Universitat Autònoma». Els originals compten amb resums en castellà, francès, anglès i alemany. Hi ha una àmplia secció d'hemeroteca *Occitània i mundial* on es ressenyen els treballs més rellevants de totes les especialitats publicats a

casa nostra i en l'àmbit internacional i s'hi inclouen també les activitats més destacades que es desenvolupen en el país. La presentació (pàgina 141), a càrrec d'Ismael Girard de Tolosa i Ax-les-Thermes, es fa sota el títol d'*Occitània Mèdica* i comença així: «Hi ha en el món famílies de poble que, enmig de les races y de les nacions, a desgrat dels embats del temps i de les malvestats, mentenen al llarg dels segles un caliu al cor i una vibració d'esperit que les apropa i agavella íntimament per tal com llur vida es concentra al cor i a l'esperit, tant sota les contingències polítiques com a desgrat d'elles. L'Occitània n'és una. Hi ha una família occitana que abasta “dis Aup i Pirineu” (Mistral), dels confins de l'Albèrnia a l'extrem de les terres de València.» «A l'Edat Mitjana era el cap de la intel·lectualitat amb la seva llengua i la seva literatura, de ressó universal. Es aleshores que d'Albèrnia, de Gasconya, de Llemosí, del Llenguadoc, de Catalunya i de Provença, poetes, escriptors, savis i metges escrivien obres, la valor de les quals fou ben rellevant.» «Passaren segles, el pes dels quals per dens que hagi estat, no ha pogut, però, esclafar la vida d'aquesta Occitània silenciosa.» «Avui que el català ha conquerit una altra branca de l'esperit: la branca científica, o més particularment, la branca científica mèdica, i ha estat creada, doncs, una literatura mèdica catalana, és a dir, occitana, és necessari donar a l'Occitània Mèdica una realitat dins la família mèdica universal.»

En les primeres pàgines, i abans dels articles originals, hi ha una àmplia introducció, amb un mapa de les terres de la llengua d'Oc, on s'inclouen opinions de destacades figures amb l'encapçalament «Què opineu del català, llengua científica?» Aquestes pàgines s'introdueixen així sota una fotografia de Pompeu Fabra. «L'opinió de *La Medicina Catalana* és sobreentesa; si hagués cregut en la nul·litat o àdhuc en la mediocritat del català com a llengua científica, no es trobaria ara en la vostra agradable companyia. Fervorosament enamorada de la llengua nostra, ha volgut que precisament la seva primera pàgina constituís un homenatge a la llengua viva de Catalunya en la persona del seu re-creador i regenerador il·lustre, el Mestre Pompeu Fabra, sobtat, diríem, en un moment històric: fent la darrera correcció del seu impagable “Diccionari General de la Llengua Catalana”, instrument de primera necessitat, avui, per a tots els catalans, i sobretot per als catalans que s'afanyen per un ideal de cultura.» Hi figuren opinions de diverses personalitats. Així, diu Corachan: «Una altra dificultat en l'extensió de l'ús de la nostra llengua en ciència, és la nostra humilitat; humilitat, podem

dir-ho ben clar, que és més fruit de la nostra esclavitud que de la nostra insuficiència.» «Dintre de poc veurem un ressorgiment del català en la ciència, en trobar-se catalanitzada la nostra Universitat.» «No hi ha cap dubte que no és còmode a l'estudiant l'estudiar en català i expressar-se després en castellà, però no hi ha dubte que tampoc no serà còmode fer-ho al revés, o sigui estudiar en castellà, i expressar-se en català.» «Aquesta catalanització lingüística ens reportarà un gran avantatge: la facilitat d'expressió.» Acaba dient: «Lluitem tots, doncs, perquè la utilitat del català a la ciència tingui una immediata aplicació pràctica, amb el qual arribarem a la creació d'una ciència catalana, que serà el millor estímul per als treballadors científics de la nostra estimada Pàtria.» Segueix el parer de Leandre Cervera, el qual diu, entre moltes altres coses: «Poble resignadament feliç o província és aquell que ha arribat a un grau d'insensibilitat en el qual el sentit comú queda totalment inhibit a benefici dels polítics de la colonització», paraules ja esmentades en la introducció, però que repetim perquè són encara ara d'una eloqüència i d'una vigència aclaparadores. Segueixen opinions de Jesús M. Bellido, August Pi i Sunyer, Jaume Peyrí, Roig i Raventós, i Pere Gabarró, també molt adients.

En el número 37-38, d'octubre-novembre de 1936, s'inclou un petit full sobreafegit que resulta ben expressiu del mèrit i de l'esforç que comporta la continuïtat de la revista i que diu, entre d'altres coses: «Les exigències materials d'aquests moments de guerra ens han exigut reduir, defensivament, el ritme de la publicació i fins i tot el nombre de pàgines que ens eren habituals.» Malgrat tot es continuen publicant treballs molt importants i documentats d'allò més, com el de Leandre Cervera en el penúltim número que sortirà de la revista (número 57-58), de juny-juliol de 1938, i que reflecteixen, a més d'erudició, que s'està efectuant un profund treball personal d'investigació a Catalunya i en català: «Contribució al tractament de la diabetes per via hipofisària i encefalotubàrica». L'últim número (59-60) apareix l'agost-setembre de 1938.

Els *Annals de Medicina* de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques, que no havien deixat de sortir des de 1907, a partir d'abril de 1936, ja ho hem dit, deixen de publicar-se, tot i que, com també ja hem dit abans, encara apareix un número extraordinari l'any 1938. L'estroncament dura fins a l'any 1945, data en la qual surten novament a la llum, però en castellà. Cal afegir, per cert, que l'any 1944 apareix un volum titulat *Comunicaciones* sense cap al·lu-

sió de continuïtat i amb intencionalitat d'espera (J. Colomines. «Dels *Annals* de 1907 als d'ara. Del Corachan al *Vocabulari mèdic*.» *Tribuna Mèdica*. Número extraordinari, 20.V.76).

El paper dels *Annals de Medicina* en la difusió del català mèdic adaptat a les normes dictades per l'Institut d'Estudis Catalans havia estat fins al començament de la Guerra Civil d'una importància cabdal. Precisament en el número corresponent al desembre de 1928, i en un breu editorial signat per Alfons Trias, els *Annals* reten un fervorós homenatge al mestre Pompeu Fabra amb motiu del seu seixantè aniversari. En reproduïm un petit fragment: «Els *Annals* de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya deuen a Pompeu Fabra i a la seva escola el que surtin impresos en un català correcte, al qual estat de perfecció és arribat paulatinament des del 1913 que acolliren les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans dictades pel mestre.» Quatre anys més tard, el gener de 1932, essent president de l'Acadèmia Joan Freixa i Freixa, qui, el 1917, en ocasió del Segon Congrés de Metges de Llengua Catalana, havia presentat la *Bibliografia Medical de Catalunya*, repetidament esmentada, els *Annals* celebren les seves noccs d'argent i per commemorar-ho publiquen, catalogats i per ordre d'autors, els treballs mèdics escrits en català que han vist la llum en la premsa mèdica de Barcelona durant aquests vint-i-cinc anys de publicació. Dels 2.134 treballs escrits en català, un total de 1.348, o sigui més de la meitat, havien estat publicats als *Annals*. L'editorial d'aquest número acaba dient que «*Annals de Medicina*, als vint-i-cinc anys de llur publicació, poden dir amb joia que han complert a bastament el programa que els traçà l'Acadèmia, continuant essent el fidel ressò de la mateixa en les seccions de treballs acadèmics i vida acadèmica i divulgadors de les diverses activitats mèdiques en les múltiples seccions de treballs originals, cròniques, bibliografies, notícies i revista de revistes.»

A l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques, i a part dels *Annals* pròpiament dits, es desenvolupa també una valorable activitat de divulgació a càrrec sobretot de la Societat Catalana de Pediatria i de la Societat de Cirurgia de Catalunya (actual Societat Catalana de Cirurgia). La Societat Catalana de Pediatria, creada el 14 de maig de 1926 (R. Bacardí Pons. «La Societat Catalana de Pediatria. 50 anys de vida». *Tribuna Mèdica*. Número extraordinari, 20.V.76) i adherida des de 1932 a l'Acadèmia, inicia l'any 1928 la publicació del *Butlletí de la Societat Catalana de Pediatria*, de pe-

riodicitat trimestral primerament i, a partir de 1933, bimensual. La Societat Catalana de Cirurgia, la qual havia nascut l'any 1927 independent de l'Acadèmia, s'hi adhereix el 7 de febrer de 1933, data en què canvia la seva denominació inicial de Sociedad de Cirugía de Barcelona per la de Societat de Cirurgia de Catalunya (R. Balius Juli: «L'Acadèmia de Ciències Mèdiques i la Societat Catalana de Cirurgia, dues entitats germanes». *Tribuna Mèdica*. Número extraordinari, 20.V.76). Amb l'adhesió a l'Acadèmia s'inicia la publicació del *Butlletí de la Societat de Cirurgia de Catalunya*, editat per l'Acadèmia i dirigit per Pere Gabarró, on van apareixent els treballs de la Societat. És just recordar aquí la conferència pronunciada per Pere Gabarró en la sessió del dia 22 de desembre de 1931 sobre «Les publicacions científiques i la llengua catalana», on fa una documentada defensa del català com a llengua d'expressió científica i de l'ús exclusiu del català en totes les publicacions de la Societat de Cirurgia de Catalunya. Així mateix, i durant aquests anys de la represa, veuen la llum altres revistes fruit del progrés de l'especialització, de les innovacions que es van produint o de l'activitat de diversos centres. En són un exemple la *Medicina Física*, portaveu de la Societat de Radiologia i Electrologia de Barcelona, els *Arxius de Psicologia i Psiquiatria infantil* i publicacions diverses de la Conselleria de Sanitat i Assistència Social de la Generalitat.

Entre el 1932 i el 1935 la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona —anomenada llavors, com ja hem dit, Acadèmia de Medicina de Barcelona— publica els *Annals de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona*, els quals inclouen articles en català i en castellà. El primer article en català que hi figura és d'August Pi i Sunyer i és el segon del primer número de la revista. Es titula «Alguns recents avenços en l'estudi del problema de la nutrició». Aquesta revista s'havia publicat, arran d'un acord pres per l'Acadèmia el 13 de febrer de 1915, entre el 1915 i el 1931 en castellà i sota l'encapçalament de *Anales de la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona*. No reapareixerà fins a l'any 1945 i amb el nom d'*Anales de Medicina y Cirugía*, i així seguirà fins a l'any 1980. Fins al 1986, però, i després de cinc anys de silenci, no reapareixerà en català i amb el nom de *Revista de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona*.

Cap al final d'aquest període apareix la magna obra de Manuel Corachan *Diccionari de medicina*. Es publica en fascicles i es relliga finalment en publicar-se el darrer, l'any 1936. La seva difusió no fou possible per les circumstàncies bèl·liques que esdevingueren

inmediatament. Era el fruit de l'encàrrec que l'Associació de Metges de Llengua Catalana havia fet a Manuel Corachan en ocasió del Sisè Congrés de l'any 1930. Consta de més 800 pàgines i fou redactat amb la col·laboració de 77 professionals de les ciències (metges, farmacèutics i odontòlegs) i vuit no pròpiament científics (filòlegs, bibliotecaris, arxivers). Va ésser revisat per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Compta amb la correspondència castellana i francesa dels mots i amb vocabularis castellà-català i francès-català. L'obra és d'un mèrit excepcional i està prologada pel president del Sisè Congrés, August Pi i Sunyer, pel mestre Pompeu Fabra i per l'autor mateix, Corachan.

En el pròleg, August Pi i Sunyer comenta: «El nostre Diccionari era una necessitat immediata. El lèxic del metge ha estat deplorable, un galimaties, una barreja de termes més o menys científics arribats al català després de transmigracions sovint complicades, amb altres termes vulgars, moltes vegades mal aplicats o transcrits defectuosament; castellanismes nombrosos apresos en les lliçons de la Facultat; barbarismes i exotismes de tota mena, en el millor dels casos amb un prim vernís vernacular. Aquest català mèdic era una llengua informe i mal sedimentada que calia depurar i fixar. Cert que l'Institut d'Estudis Catalans s'havia esforçat a constituir el llenguatge científic general i, per tant, el de la Medicina; l'apostolat de Pompeu Fabra havia arribat a tots els recons de la llengua. Però la feina havia d'estar completada amb la col·laboració d'especialistes, de metges.» «Era l'hora, ja inajornable, de codificar definitivament el lèxic. En el Diccionari hi ha un nucli, podríem dir central, de paraules d'ús corrent i emprades en general a Catalunya; un altre grup està constituït per termes dialectals que poden interessar, i un altre, finalment, el formen expressions antigues, el coneixement de les quals és necessari per a la comprensió dels vells textos. El Diccionari serà, així, un ajut decisiu per a la constitució del català mèdic amb totes les garanties filològiques i científiques. Podrem amb ell, envanir-nos de tenir una llengua definitivament formada i no és dubtós que el nostre exemple interessarà i estimularà tots els metges de llengua catalana, de la Catalunya estricta, i també d'aquelles regions on són parlades altres variants de la nostra llengua. El Diccionari serà un instrument magnífic per a prestigiar el català, posar-lo com exemple i purificar-lo d'elements nocius. És, doncs, la publicació del Diccionari de Medicina una gran victòria, però al mateix temps, i per ella, un factor de proselitisme i

l'excitació, encara, al compliment d'uns deures. Que tot metge de Catalunya se senti més obligat per la bona obra de Corachan a parlar bé, i de seguida, en disposar d'un llenguatge ja normal, a honorar-lo degudament dient pel seu vehicle coses dignes d'ésser escoltades o llegides. Per l'esforç de tots, quan tinguem l'instrument i quan el volum i la qualitat de la nostra producció catalana assoleixin la consideració universal, llavors el català haurà esdevingut una llengua sàvia. I que ho sigui és la nostra aspiració i també la nostra esperança.»

A la vegada, Pompeu Fabra fa les seves consideracions: «Tots els que s'interessen per la depuració del lèxic català, han de veure amb goig l'aparició d'obres com el present Diccionari, els editors del qual han posat una especial cura en la correcció lingüística dels mots tècnics i procurant aplegar, definint-los científicament, els mots populars referents a la medicina (noms de malalties, dels símptomes, dels remeis, etc.)» «El present Diccionari ha de contribuir, així, a la millora del Diccionari general de la llengua; i encara és d'esperar que, anant a mans d'un gran nombre de metges escampats per totes les terres de llengua catalana, suscitarà noves aportacions de mots, de les quals no solament es beneficiarà una segona edició de l'obra, sinó també el futur diccionari bàsic de la llengua que té en preparació l'Institut d'Estudis Catalans.»

I Manuel Corachan hi afegeix: «Pretenem, en efecte, que el present Diccionari solucioni tres problemes importants, amb els quals topa diàriament el metge català: el primer, escriure els seus treballs i fer les seves conferències en un català correcte; el segon, copsar el sentit precís de les expressions que empren els malalts en exposar-nos llurs transtorns; el tercer, menys important, però tanmateix no negligible, interpretar els textos i manuscrits antics de medicina.» «El recull terminològic procedent dels textos antics ha permès, abans que tot, una constatació interessantíssima, al nostre entendre: la de l'antiga catalanitat d'alguns mots que segueixen ben vius en el vocabulari mèdic actual.»

Al llarg d'aquests anys de progressiva normalització podem comprovar l'evolució de la nostra llengua en la seva vessant científica tant pel que fa als aspectes morfològics i lexicosemàntics, com als purament ortogràfics (Carles Riera. *El llenguatge científic*. Editorial Barcanova, 1994). Es passa així d'una ortografia antiga a una ortografia moderna mitjançant, per exemple, l'ús de *c* per *k* (cératoma per kératoma), la fixació de plurals en *-es* (cèl·lules per cèlu-

las) o la regularització del guionet en els compostos (quaranta-u per quaranta u). Es precisa també la transcripció dels termes que provenen del grec i del llatí i així s'abandona la *y* per la *i* (poliposi per polyposi), s'adopta una *e* epentètica en paraules que comencen en *s* (escamós per scamós), es tendeix a eliminar els sufixos llatins *um*, *us* (calci per calcium, meat per meatus), es tendeix a abandonar el sufix *cul* per *cle* (corpuscle per corpúscul), es regularitzen diverses formes, com ió per ión, o electró per electron, carboni per carbó, es regularitza el gènere (bacteri per bactèria), etc. Així mateix, es porta a terme el desempallegament de la influència castellana tant pel que fa a la prosòdia i ortografia, mitjançant l'abandonament d'esses errònies (paràsit per paràssit) o d'accentuacions defectuoses (cotilèdon o cotiledó per cotiledon) o, pel que respecta al vocabulari, mitjançant la supressió de la *-o* final (clor per cloro), canvi de *-o* final per *-i* o *-e* (iode per yodo), regularització del gènere d'alguns termes (les anàlisis per els anàlisis), abandonament de termes castellans (corba per curva, terreny per terreno o mitjana per promedi), etc. Es fa, en conjunt, un esforç extraordinari.

SEGONA DICTADURA

El gener de 1939, amb l'entrada de les forces de Franco a Barcelona, s'inicia un llarg període de silenci. Com diu Mireia Artís (*Els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana; gairebé un segle*. Joaquim Ramis. Fundació Uriach, 1996), s'havia d'intentar que els catalans oblidessin llur cultura, llur història i llur identitat. Una ordre del Ministerio de Educación Nacional, de 28 de gener de 1939, prohibia l'ensenyament de la filologia catalana, la història medieval i moderna de Catalunya, la geografia de Catalunya, el dret civil català, etc. «L'objectiu fonamental era que la població catalana deixés de parlar i d'escriure la llengua amb la qual havia après a expressar sentiments i emocions. Els militars i els funcionaris que venien de fora i que van anar ocupant Catalunya havien estat ensinistrats de manera que es pensessin que emprar el català era un delictes.» A través de nombrosos edictes es prohibí l'ús públic del català escrit i parlat, i es varen suprimir la premsa i totes les edicions en llengua catalana. Així mateix, es canviaren els rètols comercials i els noms dels carrers.

La seu de l'Institut d'Estudis Catalans de la Casa de Convalescència fou clausurada i l'Institut fou desposseït de tots els béns i pertinences. En el llibre de Josep Benet *Catalunya sota el franquisme* es recull un expressiu comentari que el dia 16 de gener de 1940 publicà Enrique Gábana en *El Correo Catalán*: «El Instituto de Estudios Catalanes se revistió de unos caracteres de política mezquina y cegó los extensos horizontes de la nación y del mundo a la iniciativa de sus elementos cooperadores. Este Instituto no fué más que un cenáculo pueblerino aislado de la nación y sin posible comunicación con el mundo culto.» La Universitat Autònoma va ésser suprimida,

i fou prohibit qualsevol moviment associacionista. L'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques perillà de desaparèixer en ser posats tots el béns i entitats que allotjava el Casal del Metge (seu aleshores de l'Acadèmia, del Sindicat de Metges de Catalunya que va ésser dissolt, del Col·legi de Metges, de la Mutual Mèdica, de l'Associació de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, de l'Institut Mèdico-farmacèutic, de l'Acadèmia d'Higiene, de la Cooperativa de Consum, de la Caixa de Crèdit i d'una residència per a metges) sota la jurisdicció d'una Comisió Liquidadora del Sindicato de Médicos de Cataluña. L'Acadèmia sofreix aleshores una doble amputació, ja que deixa d'encloure Laboratori i Catalunya en la seva designació. Passa així a dir-se Academia de Ciencias Médicas, i deixen de publicar-se els *Annals*. Simultàniament, es produeix una important dispersió de moltes de les figures mèdiques que havien contribuït de forma important al fet que la medicina catalana hagués assolit un valorable nivell. August Pi i Sunyer, Jesús Maria Bellido, Joaquim i Antoni Trias i Pujol, Rossend Carrasco, Emili Mira, Albert Folch i Pi, Joan Cuatrecasas, Jaume Pi i Sunyer i Bayo, Jaume Aiguader i Miró, Pere Gabarró, Josep Trueta, Antoni Oriol, Santiago Pi i Sunyer, Josep Puche, Leandre Cervera i molts d'altres varen haver d'exiliar-se. Els qui quedaren, com Agustí Pedro i Pons, d'inqüestionable catalanitat, tot i que no compromès políticament i que continuaria dirigint una càtedra i una escola on va persistir en tot moment l'ús intern prioritari de la nostra llengua i el conreu d'altres diversos aspectes de la nostra cultura, varen haver de passar per situacions que segurament foren per a ells força difícils i vexatòries. Un clar exemple és la publicació que m'ha fet arribar Josep Danon del discurs de clausura que Pedro i Pons va haver de pronunciar, sobre «Enfermedades por insuficiencia y desequilibrio alimenticio en la población civil de la zona roja durante la guerra en el Congreso Médico Militar celebrado en Castellón de la Plana los días 9, 10 y 11 de febrero del año 1939 (Año de la Victoria) organizado por el Cuerpo de Ejército de Galicia y aprobado por las autoridades militares y sanitarias del ejército de Levante». Aquesta publicació és dedicada a «los jefes y oficiales médicos, suboficiales, clases y soldados del cuerpo de Sanidad militar caidos en la lucha por la unidad, grandeza y libertad de la gran patria española 1936-1939». Hi figuren a tota pàgina les fotos de Franco y d'uns altres dos militars.

Els primers anys del franquisme foren especialment feixucs, per l'antinaturalitat que fins i tot afectava l'expressió de les idees i del

pensament. Perquè mentre faltava pa, oli, carn, i hi havia llarguïssimes cues a tot arreu i talls d'electricitat, hom sentia el gran dolor de la vulneració de la intimitat cultural. Les reunions mèdiques de l'Acadèmia o de qualsevol altre lloc d'intercanvi científic tenien uns prolegòmens de comunicació natural en la llengua de cadascú, però tot d'una que començaven s'imposava l'obligatorietat d'emprar el castellà. La situació era molt lamentable i donava lloc a circumstàncies i escenes certament ridícules. Les publicacions en català varen desaparèixer. Amb tot, en determinades càtedres i en alguns serveis hospitalaris, es continuà passant visita i celebrant sessions en català. I mentrestant, a l'exili, i sota l'impacte de la Segona Guerra Mundial, l'any 1941, el cirurgià Josep Trueta i Raspall escriu l'obra *L'esperit de Catalunya*, en la qual deixa constància, a la comunitat anglosaxona, de la contribució catalana al progrés de la civilització occidental. La primera edició catalana d'aquest llibre es publica a Mèxic l'any 1950.

Un dels primers treballs que apareixen escrits en català és el que opta al Premi Prat de la Riba 1947 de l'Institut d'Estudis Catalans (E. Casassas i Simó. *Les publicacions de les Seccions de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans*. Institut d'Estudis Catalans, 1996). N'és l'autor Frederic Duran i Jordà, exiliat que llavors ocupava la direcció del departament de Patologia de l'Hospital Ancoats de Manchester, i es titula «Histopatologia d'una nova capa d'epiteli semiescamós pla que cobreix les mucoses digestives». La Secció de Ciències de l'Institut havia reprès les seves sessions en la clandestinitat el dia 27 de novembre de 1943, poc més d'un any després que, en una sessió celebrada el dia 1 de maig de 1942, per iniciativa de Ramon Aramon, es recobrés la continuïtat de l'Institut. L'any 1952, Leandre Cervera publicava un estudi sobre «Letamendisme i unitat psicosomàtica». La Societat de Biologia de Barcelona, filial de la Secció de Ciències de l'Institut, reprèn les seves sessions el 14 de febrer de 1962, data a partir de la qual adopta el nom de Societat Catalana de Biologia. Com recorda Oriol Casassas (*Una faula i setze històries*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999), prèviament, el dia 12 d'abril de 1954, i en una sessió celebrada a la llar de Josep Puig i Cadafalch, Josep Trueta, de pas per Barcelona, havia fet una conferència sobre l'epidemiologia i la patologia de la poliomièlitis. L'any 1963 surten novament a la llum els *Treballs de la Societat Catalana de Biologia*. La Societat publica també *Homenatges i Records*, com l'*Homenatge a August Pi i Sunyer*, l'*home i*

L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle xx

l'obra (1966) i records de Leandre Cervera, Joaquim Trias i d'altres membres desapareguts.

Com ja hem dit diverses vegades, els *Annals*, emmudits des de l'any 1936, surten novament a la llum l'any 1945 (J. Colomines Puig: «Dels Annals de Medicina de 1907 als d'ara. Del Corachán al Vocabulari mèdic». *Tribuna Mèdica*. Número extraordinari, 20.V.76) amb el títol d'*Anales de Medicina*. El 1961 té lloc la *Primera Reunión Anual de la Academia de Ciencias Médicas*, a Montserrat, sobre el tema «Reanimació» i, el 1962, la segona a Platja d'Aro, sobre «Cancer». L'Acadèmia continua així el seu paper d'aglutinant de l'activitat científica amb independència de la universitat castellanitzada i, tot i que les seves publicacions són en castellà, i que també ho són la gran majoria de les sessions que s'hi celebren, es manté un foc permanent que serà decisiu perquè pugui esdevenir un nou esclat de la catalanització mèdica. El 1967 adopta el nom d'Academia de Ciencias Médicas de Cataluña y Baleares. L'any 1952 s'havia creat la Juventud Médica de l'Academia, l'activitat de la qual es publica en el *Boletín de Información* de l'Academia de Ciencias Médicas, que s'edita cada mes. Juventud Médica comptava el 1976 amb 1.674 estudiants. El 1964 l'Acadèmia té 2.687 socis i abasta 35 associacions i, durant el curs 1963-1964, havien presentat 413 comunicacions en més de 300 sessions (O. Casassas. *La medicina catalana del segle XX*. Edicions 62, 1970). A partir de 1973 els *Annals* són bilingües, amb una presència catalana creixent, i a l'inici de l'any 1984, sota la presidència de Màrius Foz i Sala i amb la col·laboració de Pere Pardo i Peret, ànima de moltes iniciatives importants que han marcat l'evolució de l'Acadèmia en aquests darrers anys, recobren la catalanitat absoluta. L'any 1974 havia vist la llum el *Vocabulari mèdic*, que ens ocuparà tot d'una, i el 1976 s'havia celebrat a Perpinyà el Congrés de la represa de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. L'Acadèmia continuava assumint el protagonisme històric de l'autèntica Escola de Medicina dels Països Catalans.

Com a fet excepcional cal recordar que el dia 1 d'abril de 1978 apareixia en català, quan els *Annals* de Medicina de l'Acadèmia eren encara bilingües, el primer número de la revista «L'Internista», traducció de la publicació alemanya «Der Internist». Es tractava d'una iniciativa molt valuosa dels col·legis de metges de Barcelona, Girona, Lleida, Tarragona i les Illes que malauradament tingué poca continuïtat, però que palesava la voluntat, expressada en la presentació pel president del Col·legi de Metges de Barcelona, Carles Pijoan de

Beristain i pel director de la publicació, Lluís Daufí, de proporcionar al metge les publicacions en català. Diu Daufí: «Encara recordo, quan era estudiant dels darrers cursos de la carrera, l'estranyesa que vaig experimentar quan va caure casualment a les meves mans un vell exemplar de *Monografies Mèdiques Catalanes*. Era veritablement increïble per a mi que la medicina es pogués escriure també en català.»

La Societat Catalana de Pediatria no reprèn les seves activitats fins a l'any 1945, i a partir de 1947 publica de forma disfressada, diu Bacardí i Pons (*Tribuna Médica*. Número extraordinari, 20.V.76), el *Boletín de la Asociación de Pediatras de Cataluña*, el qual, a partir de 1948-49, es titula ja *Boletín de la Sociedad Catalana de Pediatría* (traducció castellana, del nom inicial que fou prohibit), el qual, potser per l'atreviment, desapareix durant dos anys i reapareix l'any 1952 amb el nom de *Suplemento de Pediatría de los Anales de Medicina*, el qual esdevé tot seguit *Boletín de la Sociedad Catalana de Pediatría*. La metamorfosi és summament expressiva de les dificultats que s'havien de superar per simplement aixecar el cap i sobreviure, i reflecteix l'esforç extraordinari que hagueren de fer els nostres predecessors per defensar quelcom tan elemental i inviolable com és la identitat pròpia.

La Societat Catalana de Cirurgia celebra la seva primera sessió de represa el 26 de novembre de 1961 amb el nom d'Asociación de Cirugía de la Academia de Ciencias Médicas. Entre el 1941 i el 1953 porta a terme una meritòria tasca amb la presentació de més de dues-centes comunicacions, els títols de les quals es poden trobar en els *Anales de Medicina*. L'any 1957 comença a publicar-se la revista *Barcelona Quirúrgica*, òrgan, des de 1959, de l'Asociación de Cirugía de Barcelona i de la seva continuadora Sociedad Catalana de Cirugía.

El dia 8 de novembre de 1970, i en ple franquisme, Josep Alsina i Bofill —ho hem remarcat ja— decideix pronunciar en català el seu discurs d'ingrés a la Real Academia de Medicina de Barcelona. Els setze discursos d'ingrés anteriors als d'Alsina i Bofill s'havien dictat en castellà. Es titula «El procés d'envelliment» i el respon Pere Domingo i Sanjuan. El segueixen, ja ho hem esmentat, cinc discursos en castellà abans del segon en català, de Josep Cornudella i Capdevila, pronunciat el 23 de desembre de 1973. L'any 1977, i després de vuit discursos d'ingrés més en castellà, Joan Obiols i Vié pronuncia un nou discurs d'ingrés en català (J. Corbella, J. Seculí. *Nomina Academicorum, 1770-1995*).

L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle xx

El *Nomina Academicorum* refereix solament els ingressos dels acadèmics numeraris i per això no esmenta el discurs d'ingrés de l'acadèmic d'honor Josep Trueta i Raspall, pronunciat també en català el dia 20 de desembre de 1970 i que versà sobre «La contribució de la cirurgia al progrés de la ciència mèdica», amb la corresponent resposta de l'acadèmic numerari Joaquim Salarich Torrents. El fet es produeix, doncs, tan sols un mes i mig després del discurs d'Alsina i Bofill. Cal dir, per cert, que Oriol Casassas en el seu llibre *Josep Alsina i Bofill, l'exemple* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996) reproduïx la carta de felicitació que Trueta envia a Alsina en ocasió de l'ingrés d'aquest. Diu així: «Molt car amic, ahir vàrem tornar d'Anglaterra on assistirem a la llicenciatura del nostre nét gran a la Universitat d'Oxford.» Hi afegeix més endavant: «Això t'explicarà per què no estàvem al teu voltant a la Reial Acadèmia de Medicina per assistir a la que deu ésser la primera sessió en català en aquella casa. Em dol molt més perquè al final del mes que ve em "reben" a mi i també ho faig en català. En Salarich em respon en el nostre idioma. Esperem que arrelhi l'hàbit. Per molts anys.»

També mereix una menció especial la publicació, l'any 1963, de la primera tesi doctoral de medicina escrita, llegida i defensada en català durant el franquisme. Dirigida per Felip Cid, n'és l'autor Àlvar Net i Castel i es titula *Aproximació històrica a l'ensenyament de la medicina a Catalunya (1800-1936)*.

Però, prèviament al discurs d'Alsina i des dels anys seixanta, s'estava protagonitzant, des de sectors molt diversos de la societat civil, un notable moviment d'inquietud i de realitzacions de tota mena que conduïrien a un autèntic despertar cultural del país.

EL DESPERTAR CULTURAL GLOBAL DE LA SEGONA REPRESA

Tot i que el tema que estem desenvolupant se centra en l'evolució de l'ús del català en l'àmbit mèdic, no és possible assolir una idea mínimament precisa de l'ímfim nivell a què s'havia arribat si no es fa una breu referència a la greu problemàtica cultural que es vivia quan s'acostava l'acabament del franquisme.

Com a fet força expressiu hom pot recordar que fa tan sols poc més de vint-i-cinc anys, en el ple de l'Ajuntament de Barcelona, celebrat el dia 4 de març de 1975, el regidor Soler Padró va haver de demanar permís a l'alcalde per poder expressar-se en català, arran de la discussió que generà la proposta per concedir a l'Institut Municipal de Educació la quantitat de deu milions de pessetes destinades al foment i a la promoció de la cultura catalana. Aquesta proposta va ésser finalment rebutjada per divuit vots en contra i solament nou a favor, després de més de tres hores de discussió. En referir *La Vanguardia* de l'endemà amb un cert detall la trista i lamentable polèmica, explica que, quan Soler Padró sol·licità a l'alcalde el permís per parlar en català «para poder así identificarse mejor con el tema, ya que él piensa en su idioma materno», l'alcalde hagué de consultar al secretari, senyor Bermejo, el qual contestà que no sabia de cap disposició que exclogués el català de les sessions públiques municipals. Afegeix *La Vanguardia*: «Como quiera que el tema merecía ser aclarado, hemos acudido a fuentes jurídicas de nuestra confianza de las cuales recibimos las siguientes explicaciones: Está afirmado, se nos indica, que el idioma oficial es el castellano y aunque no hay prohibición explícita de hablar en catalán, esto no es admisible porque debe expresarse en castellano y más tratándose de órganos de la administración oficial del Estado. El

alcalde, se nos aclara, puede obligar a hablar en castellano en las sesiones y si alguien se expresa en catalán, tiene facultades para retirarle el uso de la palabra.» Aquesta era la situació pocs mesos abans de la mort del dictador i aquesta era la posició dels representants dels ciutadans de Barcelona en el seu ajuntament pel que fa a la nostra cultura i a la nostra llengua. Era l'expressió potser més evident d'una societat adormida, anorreada, que havia arribat a l'extrem de condicionar que els seus teòrics representants poguessin manifestar públicament aquest descarat i escandalós desarrelament cultural vinculat a l'asfixiant domini públic del castellà. I això passava —ho repetim— fa tan sols poc més de vint-i-cinc anys.

Creiem, en efecte, que aquest fet, certament històric, caricaturitza millor que qualsevol altre el malmès marc en el qual es desenvolupava la nostra cultura, en el moment en què, des d'aquest negre fons, es disposava a protagonitzar una nova embranzida. Calia, llavors, que la llengua catalana recuperés la seva presència en quasi tots els espais socials. Perquè, a més a més, durant molts anys s'havia produït una migració massiva de població des de les zones estatals menys desenvolupades fins a les més desenvolupades, fet que havia empitjorat la greu precarietat en la qual es trobava la llengua. Joaquim Rafel recorda, en un documentat estudi sobre el tema (*Catalunya de l'any 1000 a l'any 2000*. Fundació Enciclopèdia Catalana, 1989), que durant la dècada 1960-1970 arribaren a Catalunya unes 720.000 persones i que entre 1970 i 1975 n'arribaren encara unes 244.000 més. L'any 1970 més del 37% de la població havia nascut fora de Catalunya. I aquesta greu problemàtica per a la nostra cultura i per a la nostra llengua s'esdevenia quan l'ensenyament del català a les escoles era pràcticament nul i quan a la universitat tot l'ensenyament es feia en castellà. En l'àmbit concret de la medicina, ja he comentat en la introducció la situació que vaig viure personalment en incorporar-me, en els anys cinquanta, a la Clínica Mèdica Universitària A de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, situació que es perllongaria, amb variacions poc significatives, fins a mitjan anys setanta.

De totes maneres, durant els anys seixanta ja s'havia donat un important impuls al moviment cultural català, i tant la producció editorial en català com el mateix món editorial varen créixer de manera molt notable, aprofitant un clima de més tolerància per part de les autoritats franquistes. L'any 1961 es funda Òmnium Cultural, el qual seria clausurat de l'any 1963 a l'any 1967 arran d'una cam-

panya que aquesta institució va organitzar per demanar l'ensenyament i els mitjans de comunicació en català. Es crea Edicions 62 i apareixen nombroses i diverses publicacions de gran qualitat, com són *Serra d'Or*, *Orifloma* i *Cavall Fort*. El 1968, i en ocasió del centenari del naixement de Pompeu Fabra, té lloc la campanya «La llengua d'un poble», i l'any 1969, ensems que comença l'atorgament del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, s'inicia la publicació de la Gran Enciclopèdia Catalana. Cal destacar també com a fets significatius les manifestacions de l'abat de Montserrat, Aureli M. Escarré, al diari *Le Monde*, el novembre de 1963 en què denunciava els vint-i-cinc anys de victòria del franquisme, la campanya «Volem bisbes catalans» quan es nomena Marcelo González com a successor del bisbe Modrego al bisbat de Barcelona i la manifestació de capellans en protesta per les tortures policiaques el maig de 1966. Tot plegat va creant un clima de protesta i de reivindicació antifranquista que culmina, al final de l'any 1970, amb una important mobilització cívica com a protesta pel consell de guerra de Burgos contra militants d'ETA, i en la constitució de l'Assemblea Permanent d'Intel·lectuals de Montserrat. La Nova Cançó assoleix un gran èxit popular. El 1969 neix, així mateix, la Universitat Catalana d'Estiu a Prada de Conflent, i el novembre de 1971 es constitueix l'Assemblea de Catalunya. En molt diversos àmbits i especialment en els sectors d'intel·lectuals i de professionals vinculats a l'Assemblea de Catalunya es comença a parlar de la necessitat d'organitzar un Congrés de Cultura Catalana, el qual rep l'impuls definitiu el dia 28 de gener de 1975 per part de la Junta de Govern del Col·legi d'Advocats de Barcelona. El Congrés se celebra entre els anys 1975 i 1977, i constitueix un punt de referència obligat per al disseny de les polítiques democràtiques en molts sectors de la vida pública. Hi participen quinze mil congressistes i més de cent mil assistents, i se celebren dos mil actes. Es tracta de la mobilització més unitària i més popular dels Països Catalans en els anys setanta. Els tres llibres de resolucions del Congrés que fan al·lusió a tots els àmbits de la nostra cultura foren publicats l'abril de 1978 i signifiquen una fita autènticament històrica. El procés de recuperació estava plenament engegat. Tot plegat coincidí, a més, a partir de l'any 1975, amb l'aturament del fenomen migratori, circumstància que permet plantejar-se de manera seriosa la problemàtica de l'assimilació dels immigrants com a bàsica perquè la llengua pugui assolir un progressiu protagonisme social. Tot el que s'esdevé des-

prés és ja prou conegut. El setembre de 1977 es restableix la Generalitat provisional, el 25 d'octubre de 1979 s'aprova per referèndum popular l'Estatut de Catalunya i el dia 20 de març de 1980 tenen lloc les primeres eleccions al Parlament de Catalunya. El 6 d'abril de 1983 s'aprova la Llei de Normalització Lingüística, precedida de tota mena de dificultats i d'oposicions, entre les quals destaca el «Manifiesto por la igualdad de derechos lingüísticos en Cataluña», signat per 2.300 professionals i intel·lectuals residents a Catalunya, redactat el 25 de gener de 1981 i publicat al *Diario 16* de Madrid i a *La Vanguardia* els dies 12 i 14 de març del mateix any. En un article publicat al diari *Avui* el 21 de maig de 1980, Manuel de Pedrolo reflexiona sobre el cansament, la timidesa, les reserves i la conformitat de la societat catalana a l'hora de disposar d'un nou període de restabliment de la nostra cultura: «Cada cop que sortim de la maltempada de torn que ens ha abatut, comencem per demanar menys que no es demanava en temps passats. Tenim doncs per guany l'obtenció que no tan sols havia estat ja aconseguida, sinó àdhuc sobrepassada. Tolerem que se'ns discuteixin facultats abans reconegudes i, més que això, fins i tot trobem justificacions a aquesta actitud adversa que, en ser acceptada com a legítima o, si més no, com a raonable, condemna el nostre futur.» I el mateix escriptor, el dia 27 d'agost de 1980, i també en el diari *Avui*, al·ludeix al «bilingüisme enriquidor o concepte semblant que esgrimeixen els més il·lustrats, els quals parlen convençuts que tenen raó i que, on siguin ells, tot allò que pertany a d'altres passa a un segon terme negligible». «De por en tenim, i molta. La por, és clar, de desaparèixer com a poble, d'assistir a la darrera fase d'un genocidi cultural en nom, aquest cop, de la democràcia.» I continua dient: «Confessem-ho: estem espantats, i és aquest mateix temor que ens encamina a un anorreament segur si no traiem forces de flaqueza, car cedir a la intimidació mai no dóna bons resultats.» Ja no es pot reflectir millor la sensibilitat d'una gran part de la societat catalana i els perills que se'n deriven.

El 26 de novembre de 1976 un reial decret, publicat al *Butlletí Oficial de l'Estat*, reconeixia plenament la personalitat i la independència jurídica de l'Institut d'Estudis Catalans, el qual recuperava la seva seu de la Casa de la Convalescència el 12 de juliol de 1977. El 23 d'abril de 1976 apareixia el diari *Avui*, el 5 de setembre d'aquell mateix any Joaquim Maria Puyal feia la primera transmissió per ràdio d'un partit de futbol en català i l'11 de setembre de

1983 TV3 emetia el seu primer programa sense l'autorització estatal. A partir d'aquí es multiplicarien les iniciatives, algunes de les quals naixerien fora de Catalunya, com la revista *El Temps* l'any 1984. L'any 1985, per conveni entre el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans, es creava el Termcat, centre de referència per a la recerca, la coordinació i l'aplicació de la terminologia catalana que atén totes les consultes terminològiques i que s'ocupa, per tant, d'establir criteris metodològics per a l'elaboració de vocabularis i de diccionaris, entre moltes altres tasques. Entre els dies 30 d'abril i 11 de maig de 1986 es desenvolupava el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana.

Pel que fa concretament a l'àmbit científic, el Manifest de Prada, sorgit l'any 1973 en el marc de la Universitat Catalana d'Estiu, assenyala un abans i un després de la promoció de l'ús del català en el terreny científic. Així mateix, i pel que fa a la realització de la llengua i de la cultura catalanes en el si de les Ciències de la Salut, l'anomenat «Congrés de la represa de Perpinyà», que és el Desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, assoleix una significació important. En l'interval entre ambdues celebracions històriques es produeixen també altres fets d'especial relleu lingüístic mèdic, entre els quals destaca la presentació del *Vocabulari mèdic*. Dedicarem ara un extens espai a aquestes tres importants fites.

EL MANIFEST DE PRADA

Si bé el discurs d'ingrés d'Alsina i Bofill a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona assenyala una inflexió de l'ús normal de la nostra llengua en els àmbits mèdics acadèmics, el Manifest de Prada —del 25 d'agost de 1973— representa el final d'una etapa de fosc i el punt de partida d'un futur ple de realitzacions i ja indeturable. El Manifest de Prada significa passar d'una actitud defensiva i submissa a una altra d'ofensiva i de reivindicació de l'inalineable i legítim dret d'expressar-se en la llengua pròpia en tots els àmbits, graus i terrenys de la nostra activitat cultural i, per tant, també en tots els àmbits i aspectes de la producció i de la comunicació científiques. La declaració era necessària no solament per la general ignorància que imperava aleshores en la resta de l'Estat respecte a la validesa de la llengua catalana com a instrument de comunicació científica, sinó també pel sentiment d'inferioritat lingüística que encara existia en la nostra pròpia comunitat, aclaparada per la política d'anorreament cultural que havia patit i estava encara patint al cap de més de trenta anys de dictadura franquista. Era aleshores necessari fer quelcom, era necessari sacsejar els nostres homes de ciència, era necessari divulgar als quatre vents i d'una manera solemne una autèntica declaració de principis. I fou així com Oriol Casassas i Simó tingué la felicitat de pensar d'organitzar una taula rodona sobre «El català, llengua d'expressió científica en el marc de la Universitat Catalana d'Estiu» que s'havia de celebrar a Prada l'agost de 1973.

El col·loqui va ésser presidit pel professor Gerard Vassails, físic, degà de la Facultat de Ciències de Tananarive, i fou coordinat per Oriol Casassas. Integren, a més, la taula rodona Ramon

Folch i Guillèn, Enric Casassas, Heribert Barrera, Josep Maria Camarasa, Reinald Dedies, Josep Laporte, Antoni Lloret, Lluís Marquet i Joaquim Ramis. Del col·loqui sortí l'encàrrec fet a Oriol Casassas i al biòleg Ramon Folch d'escriure un manifest. Aquests dos il·lustres científics el redactaren llavors a Premià, ja que Casassas residia a Premià de Dalt i Folch a Premià de Baix. Aquest manifest va ser sotmès després lògicament a la conformitat del president Vassails i signat per 173 científics, entre els quals es comptaven agrònoms, arquitectes, biòlegs, economistes, enginyers i experts en tecnologia, farmacèutics, físics, geògrafs, geòlegs, matemàtics, metges i sanitaris. I és així com el manifest redactat a Premià esdevingué el definitiu Manifest de Prada. Òmnium Cultural publicà un digne opuscle que reproduïx el contingut d'aquesta fita històrica. D'aquesta publicació n'hem seleccionat els fragments que reproduïm més endavant.

El Manifest, responent a l'esperit d'unanimitat que es desprenia de la taula, dictà set conclusions. En les dues primeres es proclama el dret a l'ús de la llengua pròpia i, després de fer esment de les restriccions i limitacions vigents, es palesa el dret i el deure que té tot català d'emprar la seva llengua com un imperatiu indefugible. En la tercera es proclama, així mateix, el dret d'aquest ús en tots els camps de l'activitat humana i, per tant, en els seus aspectes científics, i sentència: «Si una llengua ha de viure en plenitud el seu exclusiu conreu literari, és manifestament insuficient, i cal que la llengua s'enrobusteixi amb el desenvolupament del lèxic científic i tecnològic, que segueixi el vigorós dinamisme de la ciència. Per aquest camí, i només per aquest camí, una llengua ateny la seva majoritat.» En la quarta conclusió es diu, entre altres afirmacions: «Manifestem que l'ús del català en el treball científic quotidià és irrenunciable per als homes de ciència de la nostra comunitat cultural, tant en les tasques de recerca com en les tasques de docència, tant en les petites reunions de treball com en les conferències d'auditori ampli.» S'hi insta tots els científics que s'alliberin de la situació restrictiva a què han estat abocats i que recuperin llur plena espontaneïtat. En la cinquena s'afirma que la renúncia a favor d'una altra llengua majoritària ha d'ésser filla d'una decisió lliure i voluntària, no pas d'una imposició. En la sisena es fan tres recomanacions: «a) Fer tots els possibles per publicar en català els textos destinats a la nostra comunitat cultural (manuals, llibres de text i obres de divulgació de qualsevol nivell, etc.), cosa que és la pràctica habitual de totes les

comunitats culturals normals, fins les de demografia més reduïda...; b) Publicar preferentment en català els treballs de recerca científica referents al nostre medi geogràfic (geologia, geografia, botànica, zoologia, economia, etc.), tot dotant-los d'amplis resums, preferentment en anglès...; c) Publicar en anglès o en alguna altra llengua majoritària en el context científic, els treballs de recerca independent del nucli geogràfic (química, microbiologia, matemàtiques, física, etc.), sense deixar de publicar en català extrets, resums o tanmateix el treball sencer —abans o després de l'edició en llengua majoritària—, i sense descartar la possibilitat de publicar aquests treballs pel sistema proposat a b).» Acaba així aquesta conclusió: «Entenem que cap d'aquestes opcions no està renyida amb la traducció ulterior dels textos catalans a qualsevol altra llengua: no defensem cap mena d'exclusivisme patriòtic sinó que, simplement, neguem tot caràcter vergonyant al nostre vehicle habitual d'expressió.» La setena i última conclusió avala l'Institut d'Estudis Catalans —al qual pertanyen com a membres numeraris cinc dels científics integrants de la taula— com l'únic organisme amb autoritat per confirmar esforços, per dictar normes i per acomplir una missió d'actualització de la llengua.

En una conferència pronunciada a la Universitat Catalana d'Estiu l'any 1984 i publicada en el *Butlletí de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques* (segona època, vol. VI, núm. 1, juliol, 1985), Oriol Casassas afirma que el Col·loqui de Prada va capgirar una situació difícil i que a partir de Prada els científics varen entendre que el risc era el mateix risc per a tots i que la lluita per la dignificació de la seva llengua de científics era una única lluita. A partir de Prada, en efecte, els científics passen a l'ofensiva, i recorda Casassas que des d'aleshores apareixen força vocabularis de molt diverses àrees científiques. Com una conseqüència del Col·loqui de Prada, i per iniciativa d'Oriol Casassas, es creà la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències, integrada pel Col·legi de Metges i el de Farmacèutics de Barcelona, per l'Acadèmia de Ciències Mèdiques, per les tres filials científiques de l'Institut d'Estudis Catalans, per la Fundació Torrens i Ibern, per la Institució Catalana d'Estudis Agraris i per l'Institut de Tecnologia de la Construcció, amb la finalitat d'unir i coordinar els esforços dels estudiosos del llenguatge científic sobre la base que les tecnologies dels diversos camps de la ciència tenen molts problemes comuns. Així es podien resoldre qüestions de terminologia

L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle xx

científica catalana de manera conjunta i uniforme. El 1978 apareixen els *Vocabularis bàsics* d'aquesta Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències, sobre molt diverses matèries, com són ara física i química, matemàtiques, anatomia, bioquímica i física mèdica, biologia i geologia. L'octubre d'aquest mateix any 1978 apareix també el primer número del *Full Lexicogràfic*, publicació trimestral d'aquesta Comissió Coordinadora i del qual s'editen, entre 1978 i 1982, onze números més, i que es constitueixen en una excel·lent plataforma de diàleg terminològic entre els diferents especialistes. L'ànima i el principal redactor d'aquest *Full Lexicogràfic* fou també Oriol Casassas. Durant aquest període, i concretament el desembre de 1974, apareix el *Vocabulari mèdic* editat per l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears. D'altra banda, el panorama lexicogràfic i terminològic s'havia així mateix enriquit, des del 1969, amb l'aparició de la Gran Enciclopèdia Catalana.

EL VOCABULARI MÈDIC

El dia 9 de desembre de 1971, en una taula rodona organitzada per Joventut Mèdica de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears sobre l'ús del català en la literatura mèdica, sorgí l'encertada idea i el sentit desig d'actualitzar el *Diccionari de medicina* de Corachan, publicat trenta-cinc anys abans. La Junta de Govern, presidida aleshores per Josep Laporte, recollí la proposta i decidí nomenar una comissió per reflexionar sobre aquest important repte. Atès que la tasca de procedir a una segona edició del Corachan era de gran abast, i que corria pressa disposar d'una nova eina de consulta terminològica manejable i que incorporés la multitud de nous mots i de conceptes que s'havien generat durant els llargs tres decennis transcorreguts des del Corachan, hom decidí procedir a la preparació d'un vocabulari de mida més reduïda, fàcil de consultar i que pogués servir de plataforma moderna per emprendre l'ambiciós camí de redactar un *Diccionari de medicina*, enciclopèdic i plenament actualitzat. L'obra comptà amb la col·laboració de la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències, de la qual, com ja hem dit, formava part l'Acadèmia. Contingué tres mil mots i fou dirigida i redactada per Josep Alsina i Bofill, Oriol Casassas, Josep Laporte i Joaquim Ramis, amb la col·laboració de Joan Colomines i de Lluís Daufí, i amb l'assessorament lingüístic de l'històric membre de l'Institut d'Estudis Catalans Ramon Aramon. Hi intervingueren també una quarantena de col·laboradors. Actuà de secretari de la Comissió del Vocabulari Oriol Casassas, el qual esdevingué, ensems, a través dels seus grans coneixements lingüístics i mèdics, l'ànima del projecte.

Josep Alsina i Bofill, aleshores president de l'Institut d'Estudis Catalans, redactà un bell pòrtic, del qual hem reproduït ja un breu

fragment tot just al començament d'aquest treball. En un altre apartat l'autor hi afegeix: «si l'evolució de la cultura pressuposa l'enriquiment del llenguatge, la Medicina havent evolucionat en els darrers 30 anys més que durant els 30 segles històrics, necessita inapel·lablement un llenguatge idoni. Cal reconèixer que ara com ara no el té. En contrast amb químics, botànics i zoòlegs que han estructurat perfectament llur vocabulari, els metges se n'han preocupat ben poc, per no dir gens. Els nous fets i els nous conceptes molt sovint han estat batejats sense cap rigor científic, sense una correcta derivació semàntica, i així ha nascut un vocabulari no solament il·legítim, sinó, el que és molt més greu, confús. S'hi suma encara la contínua revisió conceptual». Més endavant hi afegeix, a més: «Hi ha encara un altre defecte d'origen en el nostre vocabulari. Els biòlegs catalans, com els de tants d'altres països, han contribuït tan poc al progrés de llurs disciplines que podem ben dir que n'han estat simples espectadors. El vocabulari nou no ha pogut ésser, doncs, autòcton, sinó totalment importat. Al segle passat fou gairebé exclusiva la procedència francesa. Al final del segle i al començament de l'actual s'hi barrejà l'alemany. De cinquanta anys ençà l'aportació anglesa ha estat aclaparadora.» Alsina fa així esment de les principals mancances que patia aleshores el nostre llenguatge mèdic i els imperatius que els nous temps determinaven. Més endavant diu que un text no és vàlid si no és clar per molt correcte que sigui gramaticalment, i enumera a continuació diversos vicis contra la claredat d'expressió que han anat envaint la literatura mèdica i entre els quals cita l'hellenomania, l'abús de sigles i d'epònims, el de sinònims i també l'abusiu manlleu de mots anglesos. Posa així de manifest tot un conjunt de defectes que hom detectava aleshores amb especial evidència en un llenguatge que era pobre de recursos propis. Fa finalment una crida a la necessitat de conèixer bé la nostra llengua perquè els textos científics siguin correctes, sobris i naturalment clars, evitant barroquismes i sobre la base d'una actitud humil i conscient de les nostres limitacions i de la conveniència de voler aprendre contínuament. Hi afegim nosaltres que la contribució de Josep Alsina i Bofill a la recuperació del català és immensa i duta a terme amb la major discreció. Fou una tasca constant, exigent i molt minuciosa. La seva aportació, així com la d'Oriol Casassas, ha estat singular i autènticament providencial per a la nostra llengua.

Oriol Casassas escriu també un breu advertiment tècnic en el qual emfatitza sobre la necessitat d'incorporar multitud de nous

mots corresponents a terrenys molt diversos, en els quals s'han anat registrant nombroses innovacions de tota mena durant els gairebé quaranta anys transcorreguts des de la publicació del Corachan, i sobre l'exigència d'aplicar el més estricte rigor filològic. Fa esment també de la consciència de catalanitzar mots que conservaven la seva forma llatina o grega (electró, ió, en lloc d'electron, ion), de respectar formes molt pròpies o exclusives del català, com són goll, maluc, engonal, galindó, etc., de restablir els gèneres fins aleshores erronis (la síndrome en lloc del síndrome), de fer precisió en l'ús dels adjectius, deixant, per exemple, ben clara la diferència existent entre els adjectius de terminació -oide i els de terminació -oidal, i en l'aplicació dels sufixos -gen i -gènic, així com altres d'importants i molt diverses matisacions. Acaba dient: «És una obra que no té un començament en ella mateixa ni tampoc té un final. Només és un suport —un de més— en el camí de la llengua. Un suport, amb una vigoria que ni li pertany; que li ve de Ramon Llull i de Jaume d'Agramont i del Mestre d'Alcanyís i, després, passant per la fe d'Anton de Borja i la de Jaume Queraltó, li arriba per la il·lusionada esperança dels homes dels Congressos de Metges de Llengua Catalana i dels de la Societat de Biologia, i per l'encoratjament de Corachan i per la solidesa de Pompeu Fabra. I el final? Ja hem esmentat, abans, un dels caràcters que més definia el Vocabulari: la seva condició de simple proposta. Ara, cal analitzar i escatir, acceptar o rebutjar i substituir i, sobretot, prosseguir que, tot just, hem encetat el viatge.»

Del *Vocabulari mèdic* en sortirien dues edicions més (1979 i 1987), les quals conduirien a la gran fita històrica que significa la presentació en el XIII Congrés d'Andorra, l'any 1988, del *Diccionari enciclopèdic de medicina*, dirigit novament, per descomptat, pel mestre Oriol Casassas i Simó, protagonista indiscutible de totes aquestes transcendents iniciatives.

EL DESÈ CONGRÉS DE METGES I BIÒLEGS DE LLENGUA CATALANA. EL CONGRÉS DE LA REPRESA DE PERPINYÀ

La data del Desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana coincideix amb el quarantè aniversari del darrer Congrés celebrat a Perpinyà del 24 al 29 de juny de 1936. Fa més d'un any que ha mort el dictador i cinc mesos justos que ha vist la llum el primer diari elaborat exclusivament en català, el diari *Avui*. Hom disposa ja del *Vocabulari mèdic* i de les consignes del Manifest de Prada. Es fa ja doncs en un nou clima de suport i llibertat. En la sessió administrativa que havia clausurat el Congrés de l'any 1936, s'havia pres l'acord de celebrar el següent Congrés a la ciutat de València, encarregant-ne la presidència a Manuel Corachan, valencià de Xiva de Bunyol. Però el Congrés de València no fou mai convocat i el doctor Corachan no pogué participar ja de tasques col·lectives, atès que l'any 1942 morí entre adverses vicissituds personals i familiars. Seguiren els quaranta anys de regressió cultural, del silenci obligat, de la imposició d'una altra llengua i d'una altra cultura a través de l'exercici de la força i la violència. El dia 16 de juny de 1975, ens refereix Ricard Guerrero (*Els congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. Gairebé un segle*. Fundació Uriach, 1996), Manuel Criado i Antona havia lliurat a Josep Alsina i Bofill el llibre d'actes de la desapareguda Associació General de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana que havia custodiat secretament durant molts anys per encàrrec de Salvador Vives i Casajuana, secretari general del Novè Congrés. Hi figuren des de la primera acta del 21 de setembre de 1915 fins a la darrera, afegida, del 25 de setembre de 1937.

La sessió té lloc al gran saló d'actes del Palau de Congressos de Perpinyà el dia 23 de setembre de 1976. En el llibre d'actes del Congrés es publica la crida que en fa el president, Josep Alsina i

Bofill: «L'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, de costat amb la Societat Catalana de Biologia, comença el X Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana repetint la crida llançada per al Primer Congrés, l'any 1913. Amb aquesta represa la Junta de Govern de l'Acadèmia està convençuda que és ben fidel a l'essència de l'objectiu social de l'entitat: estimular i facilitar l'estudi de la medicina i d'altres branques de la biologia amb esperit de servei a la col·lectivitat.» Més endavant hi afegeix: «L'apel·lació de llengua catalana vol dir ni més ni menys que hi són cridats i esperats els metges i altres biòlegs de tots els països catalans. Aquests països no tenen configurada una circumscripció política ni administrativa. Queda la llengua com a únic vincle; vincle que essent només espiritual és més lax i més entranyable que qualsevol altre. I, malgrat el que pugui aparentar, menys exclusiu. Perquè tant o més que els catalanoparlants de naixença, hi seran ben rebuts i escoltats els que en són d'adopció. Si la llengua catalana en llavis dels catalans és obligada perquè és la nostra, en llavis dels que no en són, ni que sigui premiosa, cobra una més alta significació i estima perquè és llavors la de la compenetració i de l'afecte.»

Així introduïa Alsina i Bofill la represa d'uns congressos que representen un fragment important de la història de la cultura mèdica del nostre poble, bastits sobre l'eix vertebrador de la nostra parla que, lluny de fixar fronteres, s'ofereix com a nexa de germanor i d'identitat per a tothom qui vulgui expressar-hi els seus pensaments, les seves idees, els seus sentiments i les seves reflexions i opinions. S'estudiaren les ponències «Dinàmica de la infecció» i «Funció Social de la Medicina» i s'inclogueren tres conferències de record de Ramon Turró cinquanta anys després del seu traspàs. A partir d'aquest Desè Congrés se centra l'atenció sobre temes d'índole sociocultural. Hi assisteixen prop d'un miler de congressistes, entre els quals es compten dos-cents estudiants.

Alsina i Bofill pronuncia un memorable discurs inaugural en el qual recorda àmpliament la història del congrés de 1936 i el llarg període de silenci «d'estabornits» que el succeí amb «l'esfondrament de totes les nostres il·lusions culturals i polítiques», i fa esment de moltes persones i institucions que patiren les dures conseqüències de la repressió. Prossegueix després amb un apartat que titula «*El recobriment*», el qual introdueix així: «Aquesta antinòmia sempre acaba tard o d'hora amb la resurrecció de la cultura del poble» i cita les justes paraules d'August Pi i Sunyer en inaugurar el congrés de

l'any 1930 després de set anys de silenci forçat: «La vida catalana continua i ha pres nova embranzida. Perquè no és possible d'anihilar ni un poble ni una cultura quan aquest poble en té plena consciència i aquesta cultura s'entronca alhora amb les profundes arrels de la terra i amb la cultura de tot arreu.» Més endavant afirma: «La reinstauració del català en tota la nostra vida i l'expressió científica —que tants voldríem accelerar— ha d'ésser forçosament lenta. Diverses generacions de metges han estat emmotllats per una escola i per una universitat que han volgut ignorar que el nostre país té una llengua pròpia tan noble i vital com qualsevol altra; una realitat que les nostres autoritats només han recordat quan volien perseguir-la. Avui aquesta realitat ja no és negada per ningú. El català ha entrat, vencent grans obstacles, a l'escola i a la universitat. Dins les noves generacions de biòlegs i de metges que sortiran aviat a la vida pública n'hi haurà molts que trobaran que el més normal és expressar-se en la llengua pròpia.» Parla, després, de l'esperit de la represa i diu: «Tornem a Perpinyà de bon grat.» «I sobretot hi venim de grat perquè saltant avui una frontissa política retrobem germans de nissaga o d'història molts dels quals parlen encara la nostra llengua; la llengua de la terra i de la cultura d'aquesta terra; la que serví de vehicle a les aportacions de Catalunya a la civilització de tot el món medieval...» I, prosseguint la seva extensa elocució, continua parlant dels conceptes que es plantegen en el congrés i fa al·lusió, després, a la deshumanització de la medicina. Justifica finalment la convocatòria i pronuncia el fragment ja esmentat en el primer paràgraf de la introducció d'aquest treball en el qual avala la validesa de les llengües que hom parla en països petits per a la comunicació científica interna. Cita més endavant la frase de Rubió i Lluch: «Si una llengua ha de viure, cal que es trempi i s'enrobusteixi amb tots els vocabularis tècnics», i acaba dient: «que aquest Congrés —modest si voleu, però ple d'il·lusió i d'esperança— sigui una fita en la trajectòria ascendent de la nostra cultura i de la nostra consciència col·lectiva.»

En la sessió de clausura, el secretari general Coromines i Beret exclama: «Ja vaig dir en la sessió inaugural que tots havíem vingut a cercar unes brases que eren sota unes cendres. Aquestes brases han estat retrobades i amb l'alè de tots s'han convertit en un foc, en un foc nou. Tots ens hem omplert de nostàlgies passades, però la fletxa apunta al futur.»

Clou Alsina i Bofill tot dient: «Entre tots els Congressos als quals he assistit, qualificaria el de 1930 com el Congrés de l'espe-

L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle xx

rança davant les portes que s'obrien a Catalunya cap al camí de la llibertat. El de 1936 fou el de l'eufòria per haver assolit l'autonomia del Principat i perquè s'entrellucava la del País Valencià i de les Illes. El d'ara és el Congrés del retrobament. Hem retrobat amics, hem retrobat cares conegudes, però sobretot hem retrobat un esperit que més d'un cop havíem temut de perdre. Hem comprovat que l'esperit de Catalunya continua inspirant el nostre estament de metges i de biòlegs i —el que encara és més falaguer— el d'estudiants...» «Mai no podia somiar un colofó més honorable a la meva tan modesta vida acadèmica.» Una vida acadèmica, la del doctor Alsina, dedicada exemplarment al seu país i a la seva llengua (Oriol Casassas. *Josep Alsina i Bofill, l'exemple*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996).

Des de l'històric Congrés de Perpinyà de l'any 1976 els congressos s'han seguit celebrant cada quatre anys en plena normalitat democràtica i sense que fos tan necessària la defensa dels drets elementals vinculats a l'ús de la nostra llengua.

L'ÍNDIX FARMACOLÒGIC EN EL MARC DE L'ONZÈ CONGRÉS

En el marc de l'Onzè Congrés, celebrat a Reus, del dia 25 al 28 de setembre de 1980, sota la presidència de Josep Laporte, té lloc la presentació de la primera edició de l'*Índex Farmacològic*, redactat en català i com a expressió del recobriment d'una certa normalitat en l'ús de la llengua pròpia en la confecció d'una obra mèdica adreçada als clínics del nostre país. Una vegada més és l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears la institució que l'edita i el promociona amb la col·laboració de la Conselleria de Sanitat de la Generalitat de Catalunya. Joan Ramon Laporte és l'encarregat de coordinar l'elaboració de l'obra a mans d'una comissió especial del Comitè d'Informació i Documentació Sanitàries de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears.

En la Comissió Redactora també figuren Josep Maria Arnau de Bolós, Joan Costa Pagès, Oriol Martí Carrasco, Ferran Morell Brotad i Joan Padrós Bou, tots ells metges d'hospital o de capçalera i dos farmacèutics, Ramon Magrinyà Brull i Lluís Triquell Sabaté. Tots els capítols compten amb un equip de consultors experts molt acreditats entre nosaltres. S'hi troba també una àmplia llista de metges de capçalera que han revisat l'Índex. El manual, presentat en format de butxaca, compta amb valuosos índexs de noms químics, d'equivalències de noms genèrics i comercials i a la inversa, de conversió de noms comercials a noms genèrics, així com amb un exhaustiu índex alfabètic general. S'elabora sobre les bases més ben documentades de la literatura mèdica i farmacològica internacional, i tots els fàrmacs són esmentats segons llur nom genèric de la llista de denominacions comunes internacionals de l'OMS. Els fàrmacs inclosos són els productes pels quals els responsables de

l'obra disposen de suficients dades controlades d'eficàcia clínica. Es tracta, doncs, d'un manual molt rigorós i manejable, el qual és rebut amb gran acceptació per tots els metges pràctics del país i en el qual tots troben les denominacions catalanes de tots els fàrmacs que hom pot emprar en la praxi de cada dia. El president de l'esmentat comitè d'informació i documentació sanitària de l'Acadèmia, Jordi Gol i Gurina, recorda, en l'acte de presentació de l'*Índex Farmacològic* que té lloc durant el Congrés, que la iniciativa de la seva redacció sorgí del Desè Congrés de Perpinyà, constituint-se llavors aquest comitè com a resposta als plantejaments sobre la funció social de la medicina que es feren aleshores. Diu Jordi Gol: «A Perpinyà, en una de les taules sobre la funció social de la Medicina, un sociòleg ens avisava del perill que féssim un joc intel·lectual de saló, un joc intel·lectual de Congrés; del perill de ser víctimes dels nostres propis mecanismes d'autodefensa professional», i més endavant hi afegeix: «Aquest *Índex* és un dels fruits d'aquell començament, una demostració que hem superat jocs de salonet i que hem vençut reflexos d'autodefensa professional. I és bonic no celebrar començaments sinó fruits, perquè som un poble que ha hagut de començar massa vegades la feina: quan començava a brotar, algú l'ha rompuda, i hem hagut de tornar-hi de bell nou.» Des d'aleshores fou freqüent que de les butxaques de les bates blanques hom veiés apuntar l'*Índex*. L'any 2000 se n'ha fet la cinquena edició. La tasca que ha complert l'*Índex* i que continua complint és important.

Sota la mateixa direcció de Joan Ramon Laporte i des de la Fundació Institut Català de Farmacologia de la Universitat Autònoma de Barcelona i del Departament de Farmacologia de l'Hospital de la Vall d'Hebron, començà a publicar-se, des de 1988, l'anomenat *Butlletí Groc*, el qual difon els efectes secundaris dels medicaments, amb independència dels laboratoris farmacèutics i de l'administració sanitària. Apareix cada dos mesos i ha arribat als catorze anys d'existència.

En aquest Onzè Congrés, Oriol Casassas rememora la figura de Jaume Aiguader Miró, fill de Reus, on té lloc el Congrés, en un brillant i expressiu parlament sobre l'obra d'aquesta insigne figura de la medicina de casa nostra. El president Josep Laporte remarca en el discurs inaugural que «els congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana han tingut com a objectiu la defensa del català tot ratificant-lo com a llengua pròpia de les Ciències Mèdiques a casa

nostra». I en el parlament de clausura d'aquest Congrés, que és el de la normalització, amb la presència a la taula del president de la Generalitat i d'altres significats representants del nostre poble, diu així: «I aquest Congrés que parla de ciència en català pot elevar les seves conclusions a les seves autoritats.» «Per això em sembla que, realment, aquest és el congrés definitiu de la normalització.»

EL DICCIONARI ENCICLOPÈDIC DE MEDICINA

Amb la presentació de l'*Índex Farmacològic* entrem ja de ple en els darrers vint anys del segle xx, sobre els quals, i amb la voluntat de reflectir l'evolució de l'ús de la nostra llengua en els àmbits concrets de la medicina i de la sanitat de Catalunya, ens estendrem en la part final d'aquest estudi. La feina feta fins al 1980 era immensa, les brases sortides de sota les cendres havien encès petits focs per tot arreu. Però faltava encara que esclatés la gran foguera, la qual situaria el nostre llenguatge mèdic entre els més privilegiats de totes les llengües cultes, la foguera que dotaria la nostra llengua d'una de les joies més preuades per aconseguir la seva vigorosa plenitud. El lector sap de sobres que aquesta joia era i és el *Diccionari enciclopèdic de medicina*, el diccionari especialitzat més extens que ha aparegut mai en llengua catalana. L'obra era el resultat de més de sis anys de treball dirigit, com ja hem remarcat abans, per l'infatigable Oriol Casassas. Només per aquesta joia, per aquesta obra mestra única i singular, el país deu a Casassas el més càlid i profund reconeixement. L'acompanyaren en la gran tasca Josep Alsina i Bofill, Joaquim Ramis i Coris, Eduard Llauradó i Miret, i Jaume Franci i Pallejà, i participaren en l'assessorament lingüístic Ramon Aramon, Joan Bastardas, Jordi Carbonell, i Joan Veny. L'acte de presentació tingué lloc durant el Tretzè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana celebrat a Andorra els dies 10 i 12 de novembre de 1988 sota la presidència del mateix Oriol Casassas. La primera edició veié la llum l'any 1990 i hi figuren com a editors l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears i l'Enciclopèdia Catalana. La redacció és portada a terme per l'Acadèmia i consta que ha estat possible gràcies a la col·laboració econòmica

dels departaments de Cultura i de Sanitat de la Generalitat de Catalunya, del Col·legi Oficial de Metges de Barcelona i de la Fundació Enciclopèdia Catalana. «Comprèn 56.250 entrades, les subentrades corresponents —que en alguns casos superen el miler—, llurs definicions, les equivalències alemanya, anglesa, castellana, francesa i italiana, les indicacions etimològiques —llatines, gregues o altres— pertinents, una breu nota biogràfica dels epònims, i una taula de nomenclatura anatòmica internacional. Els termes inclosos són els pertanyents a cada una de les branques de la medicina científica; d'altres corresponen a ciències (física, química, botànica, biologia, etc.) relacionades amb la medicina, i d'altres són la forma popular de termes mèdics», subratlla com a principals característiques Oriol Casassas en l'acte de la seva presentació, afegint com a importants dades que l'adornen la gran proporció de neologismes que s'han incorporat i les nombroses modificacions de termes continguts en publicacions anteriors. Continua subratllant: «Tot el Diccionari ha estat redactat amb rigor; per a l'accentuació o el gènere dels mots s'ha mantingut fidelitat a l'etimologia; s'ha seguit el criteri de relegar les paraules híbrides, formades per un afix llatí i un de grec; s'ha procurat una sistematització de la derivació adjectival i, en les locucions, s'ha recorregut sempre a la preposició *de*, que és la genuïnament catalana en aquestes expressions. Per a tots els termes químics s'han tingut presents les normes de la Unió Internacional de Química Pura i Aplicada. I finalment, per acabar amb aquests exemples del rigor lingüístic observat, s'han establert, d'acord amb la Secció Filològica de l'Institut, criteris de catalanització de mots de procedència anglesa o, també, d'origen llatí.» En aquest mateix acte de presentació, Màrius Foz, president de l'Acadèmia, enalteix justament la figura de Casassas i diu que al capdavant de l'equip redactor «hi ha hagut un home, Oriol Casassas, sense la decisió del qual i de les seves in comptables hores de treball, el Diccionari no hauria arribat a bon fi. Recompenseu-lo, a ell i a tots els seus col·laboradors, usant assíduament el fruit d'aquesta ambiciosa i àrdua empresa». Casassas redacta el pròleg de la primera edició amb el títol de *Prefaci marginal*, i d'aquest pròleg en volem reproduir alguns fragments remarcables: «Un bon argument a favor de la imperceptible frontera —o a la inexistente frontera— entre les lletres i les ciències, l'ha ofert, diàriament, l'elaboració d'aquest Diccionari: eren tractats conceptes relatius a les ciències de la vida i la salut, però ho eren mitjançant mots, és clar, que calia triar,

sospesar, ajustar i, en algunes ocasions, crear per a la nostra llengua. I que obligaven no pas excepcionalment, a recórrer a l'etimologia o als nostres clàssics. Era tenir entre mans, alhora, com a concepte, una idea —potser sí, del món de la ciència— i el mot, el seu indissoluble suport. I era tenir present sempre el “Cràtil” de Plató i el seu interrogant no resolt: els mots són inherents a les coses i a la seva natura, o els mots són simplement convencionals? O encara més. Ens movíem vacil·lants —no ens ruboritzava de confessar-ho—, pel camp de la cultura (i sort n’hi va haver de la saviesa de les veus amigues), però ho fèiem amb la paraula de les nostres arrels, de la nostra naixença, aquella que des del primer dia és l’instrument capital del nostre pensament; i ara no sé si tota la dedicació era cultura o si també la conformaven —silenciosament, càlidament— espurnes de natura. Hi ha llengües molt desvalgudes; tothom ho sap. Doncs fins i tot en aquestes hi viuen el tremp i el batec de la sang.» Més endavant afirma: «Massa sovint s’oblida que universalitat no vol dir uniformitat, sinó suma harmoniosa de les diversitats dels pobles i que el respecte a la dignitat humana inclou el respecte a la personalitat dels grups humans; és impulsada —en nom d’una igualtat malentesa— la substitució de l’humanisme pel materialisme, la competència, el profit i la dominació abusiva de la natura. I sota pretext de l’obtenció d’una major difusió és adoptada una llengua altra que la pròpia, fins i tot en el treball quotidià. Ramon Aramon donava un dia la benvinguda a una publicació mèdica i referia la conducta dels científics de Finlàndia, Suècia, Holanda, Hongria, etc., que com a vehicle de relació exterior fan ús, actualment, de l’anglès, mentre que per a la comunicació interior —entre els col·legues en les sessions acadèmiques, davant els deixebles a les universitats, dins les revistes de difusió cultura, etc.—, l’única llengua possible és, naturalment, la nacional o autòctona.»

Aquestes belles paraules, aquestes sinceres reflexions de Casasas, ancorades en l’àmbit del més sentit respecte a la profunda i sagrada fusió que existeix entre el pensament i els mots de la llengua pròpia, ens donen a entendre que el contingut del *Diccionari* que ha dirigit i coordinat desborda sobradament les normes que deriven de la pura aplicació de l’estricta rigor científic i tècnic, i va fins i tot més enllà. No es conforma amb l’explicació freda i indiferenciada dels mots. Busca en ells la seva ànima, els orígens i el nexa amb la terra, amb la cultura que els ha engendrat. I encara va més enllà. Vol esbrinar la màgica harmonia que hi ha entre l’home i les seves

L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle xx

arrels, entre l'home i l'entorn que li dóna la vida i que li concedeix la seva meravellosa diversitat.

El *Diccionari enciclopèdic de medicina* s'enriqueix d'aquest esperit. L'any 2000 ha sortit a la llum la segona edició d'aquest gran Diccionari. La redacció, la revisió i l'actualització d'aquesta segona edició han estat dutes a terme també per l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, sota la presidència de Joaquim Ramis, el qual ha desenvolupat una valorable i continuada tasca en favor de l'ús mèdic de la nostra llengua i amb el patrocini dels col·legis de metges i de farmacèutics de Catalunya, la Fundació Airtel i la Generalitat de Catalunya. L'han coordinada Màrius Foz i Sala, Eduard Llauradó i Miret, i el mateix Joaquim Ramis i Coris, amb la intervenció de 66 col·laboradors redactors. Cal agrair a tots ells aquesta important continuïtat.

ELS DARRERS DEU ANYS

L'ÚS DEL CATALÀ ENTRE LA POBLACIÓ DE CATALUNYA

No es pot emprendre cap valoració de l'ús del català en l'àmbit mèdic, ja assistencial, ja acadèmic, ja universitari o bé social en general, sense tenir en compte prèviament l'estat actual d'aquest ús en el marc global de la nostra societat. La situació al cap de tants anys de lluita, i malgrat les nombroses i importants fites aconseguides, és encara lluny d'ésser prou satisfactòria, circumstància que no ha d'estranyar si es té present que la nostra llengua, com la nostra cultura en general, ha hagut de recórrer un molt llarg camí que, com hem vist al llarg d'aquest estudi, ha estat ple d'obstacles i de dificultats, sorgits fonamentalment, com ja hem subratllat, no solament arran de les dues dictadures que hem patit i per la nostra condició de poble permanentment sotmès, sinó també per les importants onades de població immigrant que hem hagut d'assimilar. En una enquesta feta per Rosa Junyent, sociòloga i professora de la Universitat Politècnica de Barcelona, el gener de 1979 i publicada en el diari *Avui*, que abasta 2.500 persones més grans de divuit anys (població electoral) i que comprèn una proporció del seixanta per cent de persones nascudes a la nostra terra i el quaranta per cent d'immigrants, l'idioma domèstic era el català en el 52% dels casos i el castellà en el 40%, mentre que el 6% parlaven indistintament el català o el castellà. Un fet destacable és que vuitanta de cada cent persones nascudes a Catalunya parlava català i que, per tant, molts dels ciutadans pertanyents a la segona generació d'immigrants no tan sols el sabien sinó que era fins i tot la llengua que empraven en comunicar-se amb els fills.

En acabar el segle, tots els nostres joves han rebut ja tant l'ensenyament primari com el secundari en català, circumstància que, si bé assegura el seu coneixement, no garanteix, en canvi, l'ús que en fan com a llengua de comunicació habitual. Les dades del cens lingüístic de l'any 1996, publicades el setembre de 1998 en el *Butlletí interior informatiu* d'Òmnium Cultural, ens assabenten que entre els quinze i vint-i-nou anys un 95 % de joves l'entén, un 72,3 % el sap llegir, un 75,3 % el sap parlar i un 45,8 % el sap escriure. Segons una informació procedent del Comissionat per a la Universitat i la Recerca, publicada pel sociolingüista Solé i Camardons en aquest mateix *Butlletí*, l'ús del català en les proves d'accés a la Universitat ha passat del 52,3 % l'any 1991 al 71,7 % l'any 1997, dades que representen un creixement de més de 19 punts en tan sols sis anys, creixement que ha anat augmentant si tenim en compte la recent informació de la Direcció General de Política Lingüística (*Informe sobre política lingüística*. Direcció General de Política Lingüística, any 2000), que ens notifica que de les 80.204 proves d'accés a la universitat del curs 1999-2000, 72.571, és a dir, el 90,4 %, es van fer en català. Solé i Camardons acaba dient que hi ha una part molt important d'aquesta població que gaudeix d'una alta preparació en català, però que aquesta massa crítica de població, si bé és necessària per a la normalització de la llengua, no és encara suficient. Perquè si es tenen en compte els anys que fa que l'ensenyament és en català, no s'ha registrat l'increment proporcional que calia esperar en el seu ús. Diu Branchadell que aquesta circumstància cal relacionar-la amb el fet que la identitat lingüística dels individus continua tenint un paper molt valorable en el seu comportament lingüístic, almenys en els àmbits informals. L'Enquesta lingüística sobre l'ús del català entre la població de Catalunya, de novembre de 1997, i l'enquesta sobre la política lingüística de la Generalitat i sobre l'aplicació de la llei de febrer de 1999 van donar per resultat que, al final del segle, el català és la llengua habitual d'entre el 49,1 % i el 49,6 % de la població i el castellà ho és d'entre el 50,2 % i el 49,9 % (*Informe sobre política lingüística*. Direcció General de Política Lingüística, any 2000). En aquest mateix informe es comunica que, mentre el 94,97 % dels ciutadans de Catalunya entén el català, el 75,3 % el pot parlar, el 72,5 % el pot llegir i solament el 45,8 % el pot escriure (Farràs *et al.*, 2000. Reixach, 1997). D'altra banda, hom subratlla que només un 23,5 % llegeix preferentment premsa escrita en català, mentre que un 52,6 % lle-

geix preferentment premsa en castellà i un 19,1% llegeix premsa indistintament en català i en castellà. Solament al voltant d'un 35% són usuaris dels mitjans audiovisuals en català i aproximadament un 30% no manifesta cap preferència, mentre que un 30% els prefereix en castellà. Cal dir que hi ha un sector silenciós que, si bé no reivindica el català, està disposat a emprar-lo si se li ofereix la possibilitat, com s'ha evidenciat en el cas de l'edició en llengua catalana d'*El Periódico*. De totes maneres, i com remarca el també sociolingüista Boix Fuster en aquest mateix *Butlletí* de l'Òmmium Cultural, hi ha molts més castellanoparlants impermeables envers el català, que no pas catalanoparlants que no emprin mai el castellà, i que si bé poques vegades hi ha animadversió contra el català, poques vegades també hi ha una «actitud conscient i calmada de lleialtat a favor del català». I així «l'actitud d'indiferència afavoreix el castellà —que sovint és la llengua que sembla natural i menys problemàtica per comunicar-se—, però és una porta oberta cap a la castellanització». Les noves generacions segueixen també sovint el model de les seves precedents segons el qual s'abandona fàcilment el català quan l'interlocutor se'ls adreça en castellà. Hi ha, doncs, moltes circumstàncies i molts elements que interfereixen el progrés de l'ús de la nostra llengua, sense tenir en compte l'animadversió declarada del Fòrum Babel i de la Convivència Cívica Catalana de Vidal-Quadras, els quals han enverinat encara més, sempre que se'ls ha presentat l'ocasió, aquesta lenta i difícil situació. Només fa set anys que el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya va haver de ratificar la constitucionalitat de la llei del català arran d'un recurs presentat per l'autodenominada Coordinadora d'Afectats en Defensa de la Llengua Castellana (CADECA) en contra de la immersió lingüística a les escoles i, encara un xic més cap aquí, el 23 de desembre de 1994, el Tribunal Constitucional va haver d'avaluar també tota la política lingüística catalana en una sentència que dictamina que cap dels articles de la llei de normalització no vulnera la Constitució. Tots els experts en sociolingüística saben que el primer pas per desqualificar un idioma consisteix a conflictivitzar-lo, i amb aquesta intenció s'ha provocat el conflicte lingüístic de la Universitat Rovira i Virgili que ha portat a l'acusació del rector Lluís Maria Arola i del professor Joan Igual del delictes de prevaricació. A més a més, i en un altre context, el català continua en una clara posició d'inferioritat en els mitjans de comunicació social. Perquè, tot i comptar amb dos canals públics específics de televisió, són cla-

L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle xx

rament més nombrosos els d'àmbit estatal i és a més aclaparador el domini de la premsa en castellà. És en aquest sentit altament expressiu que, existint a Catalunya una gran afecció a l'esport i una important massa fanàtica d'arrels catalanes, no hi hagi ni un sol diari esportiu editat en català. Tot i que mentre redactem aquestes ratlles ens notifiquem que el dia 2 de gener del 2002 apareixerà "El 9", que serà, doncs, el primer. Dominen també les emissores de ràdio castellana, tot i que l'audiència de les catalanes és superior. En el cinema la llengua catalana és clarament l'excepció. Si anem encara més enllà i ens situem en el marc de la justícia i dels fedataris públics, com són notaris, agents de canvi i borsa, el domini del castellà és encara insolent. Martí i Castells, en un extens i documentat treball publicat el desembre de 1992 en un altre *Butlletí* de l'Òmnium Cultural, subratlla, emperò, que el procés de recuperació lingüística a Catalunya des de la fi del règim franquista no ha retrocedit mai, i hi afegeix després: «la història lingüística del català sembla que demostra que es pot viure indefinidament en la anormalitat, amb totes les servituds que es vulgui, sense arribar necessàriament a la desaparició a favor d'una altra llengua.» Més endavant continua dient: «És capital també per a la normalització lingüística del català la ideologia lingüística-cultural prevalent. Si ens deixem endur, sobretot els més joves, per l'alineació de l'homogeneïtzació, fàcilment desapareixerà la idea que la llengua és l'expressió del pensament de cada comunitat i, per tant, no solament un símbol d'identitat, sinó l'element principal a través del qual el pensament pot desenvolupar productes propis.»

Un llibre molt recent (novembre de 2001) escrit en anglès per Jacqueline Hall (*Convivència in Catalonia: Languages Living Together*) editat per la Fundació Jaume Bofill amb el suport de l'Institut Joan Lluís Vives, de l'Institut d'Estudis Catalans, de l'Associació per a les Noves Bases de Manresa, del Centre UNESCO de Catalunya i del CIEMEN, expressa, amb notable precisió i amb tota la seva complexitat, la situació actual de la llengua catalana.

L'ÚS DEL CATALÀ EN L'ÀMBIT SANITARI ASSISTENCIAL

L'ús del català en l'àmbit mèdic assistencial s'ha anat desenvolupant paral·lelament a la complexitat del seu ús social global, que aca-

bem d'esmentar. Abans de res, cal reconèixer que la tasca catalanitzadora de l'Administració en el sector sanitari públic ha estat molt important, tant pel que fa a la imposició d'una retolació exclusivament catalana com pel fet que tota la informació, la correspondència i els documents generats en les direccions i diferents seccions de tots els centres adherits a aquesta xarxa pública, s'ha redactat naturalment en català. El català, doncs, és l'única llengua emprada oficialment en la sanitat pública. No succeeix encara malauradament el mateix en molts centres privats, en els quals continua essent usual que la informació i el personal emprin prioritàriament el castellà.

Oriol Casassas i Joaquim Ramis, en nom de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, han portat a terme una iniciativa especialment valuosa amb la publicació dels reculls lexicogràfics de la col·lecció Berenguer Sarriera que, des de 1991, ha editat el Departament de Sanitat i Seguretat Social de la Generalitat de Catalunya. Aquesta col·lecció, escrita amb gran saviesa lingüística i sentit pràctic, i que fins a l'any 1997 ha totalitzat dotze volums, s'ha divulgat amb l'objectiu, àmpliament aconseguit, de dotar, el metge en general i també els especialistes de les diferents disciplines, de la terminologia adient per al seu exercici diari i per a les seves contribucions acadèmiques. El text és àgil, amè, simpàtic i atractiu, fàcil d'assimilar. La descripció és farcida d'anècdotes, de dades històriques i de citacions de clàssics, amb titulars, així mateix, molt enginyosos. Els detalls d'ortografia, de sinònims, d'homòfons, d'etimologies i de dades lingüístiques de tota mena confereixen a la col·lecció un indiscutible segell d'exigència científica. Al final de cada volum hi figura un vocabulari castellà-català i un d'anglès-català. S'hi han abordat temes molt diversos, que van des d'un vocabulari de la prescripció amb referència explícita als mots i a les locucions d'una recepta, tema del primer volum, fins a l'estudi del lèxic propi de molt diverses especialitats, com són ara la dermatologia, la pneumologia, la neurologia, la psiquiatria, de l'aparell digestiu, d'ortopèdia, etc. D'altra banda, el Servei de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona ha publicat interessants reculls de vocabulari biològic en general, mentre que la Societat Catalana de Biologia continua publicant els seus *Què cal saber?*, altament instructius.

En l'àmbit estricte de la sanitat pública, la catalanització oficial ha posat en evidència certs comportaments lingüístics força interessants del personal sanitari. Perquè aquest ús pràcticament exclusiu del català per part de les gerències i Administració en general ha

creat consciència de la conveniència d'aprendre a escriure en català i així, per exemple, la participació del personal en cursos d'aprenentatge del català, que han organitzat els mateixos centres, ha estat valorable. Cal subratllar aquí algunes iniciatives brillants, com la de la Subdivisió d'Atenció Primària Costa de Ponent-Tarragona-Tortosa, de l'Institut Català de la Salut, i també la de la filial de l'Alt Penedès, de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, consistents a organitzar la campanya «Ensenya'm la llengua», integrada per cursos generals de llengua catalana, cursos de redacció de textos científics, cursos de terminologia científica i serveis de consulta i de correcció de textos, de disseny gràfic de documents, segells, retolació, targetes, etc. Amb tot, i malgrat tot, en la població de més de quaranta anys, la diglòssia lingüística continua essent molt patent, atesa la dificultat de superar hàbits lingüístics ja molt arrelats. En general opten per la comoditat de redactar tots els informes i escrits en l'única llengua que se'ls va ensenyar a l'escola i que, per a la gran majoria, fou el castellà. A més, aquesta manera de procedir no troba, ara per ara, obstacles prou consistents. En aquest sentit resulta molt expressiu un estudi que acabem de fer dels informes d'alta en un gran hospital de Barcelona, els resultats del qual és lògic suposar que són probablement extrapolables als que s'obtidrien en la gran majoria dels hospitals de la xarxa sanitària pública de la nostra capital. Entre un total de 388 informes d'alta emesos en la setmana que va del 22 al 30 de maig d'enguany, 355 estaven escrits en castellà i només 53 en català. Per assegurar la fiabilitat d'aquestes dades s'efectuà un nou estudi de la setmana transcorreguda entre el 6 i el 14 de juny, en la qual s'estengueren 418 informes d'alta, 359 dels qual foren en castellà i tan sols 59 en català. Aquests resultats evidencien clarament que, malgrat totes les circumstàncies de l'entorn afavoridores de l'ús del català, la gran majoria dels metges dels nostres centres hospitalaris, quan han d'expressar per escrit els continguts mèdics vinculats a la seva praxi, empenen el castellà. I aquesta preferència es constata també en l'ús clarament prioritari del castellà en els dictàmens dels informes radiològics i de les més diverses tècniques de pràctica habitual. En canvi, i paradoxalment, és molt clar que la llengua més emprada pels metges en els passadissos de l'hospital, col·loquialment, en sessions clíniques, en conferències, i en l'intercanvi general d'informació oral tècnica, és la catalana. I per això mateix resulta també evident que la majoria dels professionals que s'expressen oralment

en català no utilitzen aquesta llengua a l'hora d'escriure'l. Domina, doncs, entre els professionals dels nostres centres, una notable diglòssia sociolingüística que mereix un estudi sociològic acurat. Tot i no reconèixer-nos competents per fer aquest estudi, ens atrevim a distingir tres grups de comportament lingüístic: un primer grup clarament minoritari que parla i escriu en català; un altre, també minoritari, que parla i escriu en castellà; i un tercer, molt més nombrós i majoritari, que parla habitualment en català i fins i tot hi pensa, però que acostuma a escriure en castellà. Un suposat quart grup teòric que parli habitualment en castellà i escrigui, en canvi, habitualment en català és pràcticament inexistent. Deixant de banda els qui continuen escrivint en castellà de forma natural pel fet que és la seva llengua materna, hi ha, per tant, una majoria de facultatius que, expressant-se habitualment en català, s'estimen més escriure en castellà, bé perquè el tenen naturalment com a llengua per a l'expressió escrita o bé perquè no s'atreveixen a escriure en català perquè no en saben prou, o quasi gens, o perquè, practicant el bilingüisme, simplement no donen importància a aquest fet. A molts els costa desempallegar-se del seu hàbit de tota la vida d'escriure en castellà i altres pensen que és fins i tot millor escriure en castellà, tot i sentir-se inequívocament catalans. Per a alguns el català és purament la llengua domèstica. Cal afegir que n'hi ha també que potser no fan els informes en català per problemes de secretaria, simplement perquè la seva secretària no el sap escriure. Però es produeix un altre fet, al nostre entendre força remarcable, que hem pogut constatar sovint personalment: molts residents que parlen habitualment català i el saben escriure correctament no l'utilitzen en la seva praxi de cada dia, sigui perquè no tenen consciència del significat diglòssic del seu comportament lingüístic, sigui perquè incorren en la passivitat acrítica de seguir la norma del servei on estan adscrits; molts no s'aturen a pensar en la seva diglòssia perquè no l'analitzen ni la valoren.

L'anàlisi de la procedència dels poc més de cinquanta informes escrits en català evidencia que la meitat aproximadament corresponen tan sols a dos serveis que pràcticament sempre els redacten en català i que solament dos serveis del total de vint-i-quatre emeten amb certa regularitat informes en català, tot i que en proporció minoritària. Tretze d'aquest total de vint-i-quatre els estenen sempre en castellà sense cap excepció, i set els fan també habitualment en castellà, però esporàdicament n'emeten un en català. Resulta així que

solament al voltant d'un 15 % dels informes estan escrits en català, que solament un 8 % dels serveis l'empren per sistema i un 17 % amb una certa regularitat. És, doncs, evident que la gran majoria dels serveis redacten els informes sempre o molt majoritàriament en castellà. Es dedueix també que en un 30 % dels serveis que empren per sistema el castellà hi ha algun membre de l'*staff* que, pel seu compte, els escriu en català.

Pel que fa a l'àmbit de la medicina assistencial privada, exercida a través de les mútues d'assegurances o bé en règim de privacitat estricta, hem fet l'estudi de tres-cents informes, dictàmens o resultats que han arribat a un consultori privat en un període d'exercici de dos mesos. Comprèn, en primer lloc, resultats d'anàlisis; en segon lloc, dictàmens de tècniques d'imatge (radiografies, ecografies, escàners, gammagrafies, etc.) i, en tercer lloc, tècniques diverses (endoscòpies, informes histològics, ginecològics i de diverses tècniques i especialitats). Tots 300 documents han estat generats per 87 entitats, laboratoris, centres d'imatge o professionals diversos. En estudiar la llengua emprada per cadascuna d'aquestes 87 entitats o professionals hem comprovat que 68 usaven el castellà i solament 19 el català. Pel que fa concretament als laboratoris d'anàlisis, 29 expressen els resultats en castellà i només 15 en català. Quant a les tècniques d'imatge, 20 centres estenen els informes en castellà i 1 en català. Pel que fa a informes d'altres tècniques i professionals diversos, 19 estan escrits en castellà i 3 en català. Dels 68 laboratoris, centres o professionals que usen el castellà, 18 exhibeixen la capçalera d'identificació en català, mentre que en uns altres 12 es donen situacions o varietats diverses i a vegades fins i tot curioses. En quatre casos l'informe en castellà és signat amb el nom català de Josep, Miquel, Josep i Anna, respectivament. En el cas d'un important centre d'imatge, la capçalera dels impresos, sobres i bosses porta el nom del centre en català, mentre que tota la informació es dona sempre en castellà. En un altre cas, fins i tot el nom del carrer està castellanitzat i no correspon a l'actual. En un altre d'una important ciutat comarcal, els resultats es donen en català, mentre que la capçalera i un logotip commemoratiu dels vint-i-cinc anys de la seva fundació consten en castellà. Una xarxa de laboratoris controlats per una sola entitat empra el català o el castellà d'acord amb l'hàbit de cada titular concessionari. Alguns laboratoris comarcals privats expressen els resultats en castellà. Un laboratori estén els resultats unes vegades en català i unes altres en castellà. No és infre-

qüent que alguns informes d'una entitat que regularment els redacta en castellà puguin estar escrits en català si el professional de torn, expert en una determinada tècnica (ecografia, escàner, gammagrafia, etc.), ho decideix així.

El conjunt d'aquestes valoracions, ja en l'àmbit hospitalari de la medicina pública o bé en el de l'exercici de la medicina privada, evidencia la vigència actual d'un elevat grau de diglòssia sociolingüística. En el segon d'aquests àmbits succeeix igual que el que ja comentàvem en el cas de la medicina hospitalària, ja que, tractant-se majoritàriament de professionals que normalment parlen en català, a l'hora d'escriure estenen la majoria dels seus resultats i informes en castellà. És, a més, un fet ben conegut i força freqüent i remarcable que, si bé molts no renuncien a la identitat catalana en usar el català en la capçalera dels impresos o escriure el nom en català en la signatura, no tenen inconvenient d'escriure, en canvi, la seva informació en castellà. En aquests casos hom pot pensar, o bé que no valoren el fet, o bé que si el valoren no saben prou català i els costa usar-lo, o bé que volen acostumar tota la clientela i no despertar sensibilitats segons l'afinitat lingüística. Hi ha fins i tot casos curiosos, com és el del laboratori comarcal, ja esmentat, que dóna els resultats en català amb el logotip de les noces de plata en castellà. Lluís Garcia Sevilla, en la sessió inaugural de l'Institut d'Estudis Catalans corresponent al curs 1999-2000 (*Conformitat social i identitat lingüística*), parla de «transnacionals» per identificar persones que objectivament són catalanes, tot i que elles se senten d'una altra pertinença. Continua dient: «l'existència d'un nombre elevat de transnacionals superior al que caldria esperar dels errors de l'atzar de tot procés complex, només demostra la presència i l'actuació de fortes pressions de conformitat anòmales». I més endavant afegeix que «el model de conformitat social és un bon model explicatiu bàsic i molt eurístic dels fenòmens lingüístics més rellevants i complexos de la nostra realitat, com ara la transnacionalització o el fet de girar la llengua.» «Els conformats no perceben com a imposada la norma dels dominants. Per exemple qui gira la llengua diu que ho fa per cortesia i no per imposició de ningú.» I és veritat, diem nosaltres, que ho sol fer per cortesia, i sense adonar-se que la circumstància es produeix perquè hi ha hagut prèviament un procés d'imposició que ha conduït al fet que es plantegi sovint aquesta situació.

Altrament, resulta evident i ja és norma força habitual que, en

L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle xx

les sessions clíniques i acadèmiques en general que es desenvolupen en els hospitals, s'emprí regularment el català. En aquests àmbits l'avenç que s'ha anat produint en els darrers quinze anys ha estat molt important i meritori, si recordem les dificultats que hagué de superar la nostra llengua per introduir-se en les diferents sessions i actes acadèmics. Només fa vint anys, la majoria d'aquests actes se celebraven quasi sempre en castellà, en part perquè molts desconeixien nombrosos vocables mèdics catalans i els costava així expressar-se en públic, i en part perquè la diglòssia, repetidament esmentada, campava més per lliure, ja que l'Administració no havia imposat encara l'ús oficial del català en la xarxa sanitària pública. S'ha avançat molt en l'ús oral públic de la nostra llengua i molt poc en la seva utilització escrita. Esperem que la incorporació de les noves generacions que saben escriure ja correctament el català pal·liarà cada vegada més aquesta marcada dissociació, tot i que preocupa la freqüent indiferència ja esmentada, que molts dels nous residents evidencien per aquestes anomalies lingüístiques, de les quals, com ja hem dit també, sembla que no tenen, força sovint, la més mínima consciència.

L'ÚS DEL CATALÀ A LES FACULTATS DE MEDICINA

Disposem de dades corresponents a l'any 1995 i que permeten afirmar que l'ús del català per part dels professionals docents a les nostres facultats ha anat augmentant lentament però progressivament. A la Facultat de Medicina de la Universitat Rovira i Virgili, universitat especialment motivada i preocupada pels problemes lingüístics, durant l'any esmentat, el 67% del professorat impartia les classes en català, el 27% en castellà i el 6% en català i castellà. El 84,4% del professorat d'aquesta Facultat creia que el grau d'ús del català per part d'aquest estament era adequat, mentre que el 15,6% el jutjava insuficient. De les altres facultats disposem de menys informació, la qual també correspon al curs 1995-1996. Sabem, així, que a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona i durant aquest mateix curs 1995-1996, el 75% del professorat feia les classes en català, mentre que el percentatge a la Facultat de Medicina de la Universitat Autònoma era del 72,72%, i del 67% a la Universitat de Lleida. Aquestes dades les hem aconseguit en adreçar-nos directament a les secretaries de les facultats respectives, sigui a

través dels degans, sigui a través de professorat especialment significat. La Universitat Rovira i Virgili té editat un magnífic llibre titulat *La llengua catalana a la Universitat Rovira i Virgili*, datat l'any 1995 i prologat pel llavors rector Joan Martí i Castells, que amablement ens ha fet arribar el seu coordinador Jordi de Bofarull, i que és especialment instructiu per conèixer els múltiples aspectes que es donen en aquesta complexa i important problemàtica. Cal subratllar aquí (*Informe sobre política lingüística*. Direcció General sobre Política Lingüística, any 2000) que el sistema universitari català és el sistema de l'Estat que rep més estudiants estrangers dels programes Erasmus i que el seu nombre creix cada any (2.664 el curs 1998-1999), cosa que confirma que el català no és cap obstacle perquè vinguin estudiants estrangers a Catalunya. La Direcció General d'Universitats dóna suport específic econòmic per tal de facilitar que aquests estudiants aprenguin català.

Les tesis doctorals ens proporcionen també una valuosa informació tant sobre el grau de coneixement del català com, especialment, sobre la disposició a emprar-lo com a llengua vàlida de comunicació científica interna. Disposem també, respecte d'aquest interessant aspecte, de dades de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, proporcionades directament pel seu degà, Josep Antoni Bombí; de la Facultat de Medicina de la Universitat Autònoma, que també ens han fet arribar el degà Àlvar Net i el professor titular d'història de la medicina d'aquesta Facultat, Àlvar Martínez; de la Facultat de Medicina de Lleida, que ens ha proporcionat el també professor titular d'història de la medicina Manuel Camps Surroca, i de la Facultat de la Universitat Rovira i Virgili, facilitades pel seu antic degà, Lluís Massana, i el suara esmentat cap del Servei de Llengua Catalana d'aquesta Universitat, Jordi de Bofarull.

A la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona aquests darrers deu anys, o sigui des del curs acadèmic 1990-1991 i fins al curs 1999-2000, s'han llegit 1.024 tesis doctorals, de les quals 744 s'han redactat en castellà i 280 en català, amb un índex, doncs, de relació tesis castellaness/tesis catalanes de 2,6. Solament, per tant, un 37 % de les tesis s'han llegit en català. El nombre de tesis en castellà que s'han presentat en els darrers cinc cursos ha seguit superant el de les tesis en català: el curs 1995-1996, 58 foren en castellà i 26 en català; el curs 1996-1997, 59 foren en castellà i 25 en català; el curs 1997-1998, 52 en castellà i 27 en català; el curs 1998-1999, 56 en castellà i 29 en català, i el curs 1999-2000, 63 en castellà i 30 en català.

L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle xx

L'índex mitjà de relació tesis castellanques/tesis catalanes en aquests cinc darrers cursos ha estat de 2,1, o sigui, sensiblement inferior al global corresponent a la mitjana de deu anys, suara esmentat, de 2,6.

A la Facultat de Medicina i Ciències de la Salut de la Universitat Rovira i Virgili, des de l'any 1992 i fins a l'any 2000 s'han llegit 49 tesis en castellà i 27 en català, amb un índex de relació tesis castellanques/tesis catalanes d'1,8. En els darrers cinc anys i en nombres absoluts continuen dominant clarament les tesis en castellà: l'any 1996, 10 foren en castellà i 3 en català; l'any 1997, 5 en castellà i 4 en català; l'any 1998, 5 en castellà i 2 en català; l'any 1999, 3 en castellà i cap en català; l'any 2000, 5 en castellà i 4 en català. L'índex mitjà de relació tesis en castellà/tesis en català d'aquests cinc anys ha estat de 2,1, curiosament igual, doncs, al registrat a la Universitat de Barcelona.

A la Facultat de Medicina de la Universitat Autònoma de Barcelona i en aquests darrers quatre anys s'han llegit 75 tesis en castellà, 33 en català i 1 en anglès, amb un índex de relació tesis castellanques/tesis catalanes de 2,2, sensiblement igual també als registrats en els darrers anys tant a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, com a la de la Universitat Rovira i Virgili. El nombre de tesis en castellà sempre ha superat, doncs, el de les escrites en català; el curs 1996-1997, 17 foren en castellà i 5 en català; el curs 1997-1998, 18 en castellà i 6 en català; el curs 1998-1999, 16 en castellà i 7 en català, i el curs 1999-2000, 24 en castellà i 15 en català, essent, doncs, aquest darrer curs el que ha vist presentar més tesis en català.

A la Facultat de Medicina de la Universitat de Lleida, des de 1993 s'han llegit 39 tesis en castellà, 17 en català i 1 en anglès. L'índex de relació tesis castellanques/tesis catalanes ha estat de 2,2, quasi idèntic, doncs, a l'observat en els darrers quatre/cinc anys a la resta de facultats. De les 17 tesis llegides en català, solament 7 s'han presentat des del 1996 fins al 2000. En aquest mateix últim període de cinc anys se n'han llegit en canvi 23 en castellà, per la qual cosa l'índex tesis castellanques/tesis catalanes d'aquests darrers anys s'ha anat decantant a favor del castellà.

És notable observar que, mentre a les dues facultats de medicina de Barcelona el nombre de tesis escrites en català ha anat incrementant significativament amb relació a les castellanques, a les facultats de Reus i de Lleida no ha estat així, cosa que sorprèn si es té en compte que el grau de catalanització global i de la Sanitat en con-

cret a la capital de Catalunya és regularment inferior al de la resta del país.

La redacció en anglès d'una tesi tant a la facultat de Lleida com a l'Autònoma de Barcelona, tot i que no en sabem circumstàncies concretes, no pot passar inadvertida.

Com a complement d'aquesta informació em sembla adient esmentar alguna de les vivències que hem anat experimentant en formar part de força tribunals de tesi. En molts casos el doctorand, que s'expressa habitualment en català i que fins i tot el parla sempre en les sessions acadèmiques, ha escrit la tesi en castellà per no saber escriure en català. En molts altres, al doctorand, tot i ésser català i expressar-se també regularment en català, li ha semblat fins i tot normal seguir la pràctica dominant de redactar la tesi en castellà, argumentant, molt sovint, que es pot expressar millor en aquesta llengua. N'hi ha també que continuen creient que la llengua per a l'expressió científica ha d'ésser el castellà i que consideren que el català és lògic que quedi reduït a l'àmbit domèstic. Molts també dels qui escriuen les tesis en castellà ho fan perquè el tenen com a llengua materna, independentment de si usen o no habitualment el català en la seva praxi assistencial i científica.

El comportament lingüístic dels tribunals de tesi ha estat també sovint força interessant. Quan el president del tribunal, essent castellanoparlant, ha obert l'acte parlant en castellà, és freqüent que els altres components del tribunal de parla catalana l'hagin secundat fins que un dels membres ha trencat la tendència i s'ha adreçat al doctorand en català. Però el que sobta més, i parlo de fa pocs anys, és que no és rar que, essent el president regularment catalanoparlant, hagi emprat el castellà, com si la solemnitat de l'acte reclamés, a parer seu, la també pretesa major solemnitat del castellà o bé per la decisió de continuar la tradició de tants anys d'emprar la llengua dominant per a una sessió d'aquest tipus. Naturalment que l'ús del castellà ha durat també en aquests casos el que ha tardat un dels components a emprar el català. No ha estat tampoc excepcional que l'acte hagi continuat amb l'exercici del bilingüisme. En força casos he pogut detectar incomoditats manifestes, que han afectat a vegades els membres catalanoparlants, els quals, considerant normal que la sessió es desenvolupés en castellà, s'han posat aleshores en evidència i s'han sentit lingüísticament un xic en fals. Sens dubte, també en aquests casos es fa evident que a molts l'ús habitual del català en certs àmbits acadèmics els supera i que no te-

L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle xx

nen ni l'experiència ni la preparació per emprar-lo, precisament per manca d'hàbit. Fins i tot a alguns dels qui han estat esperant l'oportunitat de normalitzar-se els costa fer el canvi.

PUBLICACIONS I INTERNET

En un recent i interessant treball publicat en un volum monogràfic, coordinat per Cristina Junyent a *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (2001, núm. 51, p. 137-148) i dedicat al tema «Comunicar ciència», Jordi Camí, Lluís Coma i Lluís Rovira (*Producció científica (SCI, SSCI i AHSCI) a Catalunya, període 1981-1998*) analitzen la producció científica a Catalunya des de poc després del començament de la democràcia (1981) fins fa tan sols tres anys (1998). La taxa de creixement global del nombre d'articles ha estat del 197,5 % i la major part de la recerca científica que s'ha publicat a Catalunya (80-85 %) ha vingut de Barcelona i la seva metròpoli. El nombre de citacions registrades dels treballs generats a Catalunya ha crescut també un 203,9 %. En conjunt, l'àrea més fructífera ha estat la de la biomedicina, amb un destacat protagonisme del sector assistencial sanitari vinculat a les universitats catalanes. En el període concret que va de 1994 a 1998, fins a un 56 % del total d'articles han derivat, en efecte, de la biomedicina, mentre que un 40 % han correspost a ciències experimentals; solament un 2 % a tecnologia i un 1 % a ciències socials i altres. Dintre del total d'aquestes publicacions biomèdiques indexades, la revista líder, publicada en castellà, *Medicina Clínica*, ha esdevingut la principal protagonista. En conjunt, la producció científica catalana mostra un creixement sostingut i supera en alguns casos la producció de països com Portugal, Grècia o Noruega i se situa per sota de Finlàndia o d'Àustria. Aquesta producció d'abast internacional es fa exclusivament en anglès i en castellà. En aquest mateix volum, Ricard Guerrero, «Glòria i misèria de les revistes científiques», ens recorda el problema lingüístic que han d'afrontar les publicacions de països no angloparlants i considera obvi que quan les publicacions pertanyen a un col·lectiu (societat, acadèmia, institut, col·legi professional, etc.) i són essencialment el mitjà de comunicació científica entre els seus membres, la llengua que cal emprar és la pròpia del país. En canvi, prossegueix, si el que es desitja és que la difusió del treball tingui abast internacional, la llengua que lògicament s'ha

d'escollir és l'anglès, que ha esdevingut la llengua indiscutible de comunicació internacional. Afegeix que el món està cada cop més globalitzat i, tot i que la comunicació a través d'Internet esdevindrà cada vegada més freqüent, continuarà vigent, encara que en quantia inferior, la publicació en paper i el concepte actual de revista. Altrament, la inclusió de la nostra producció científica dintre del marc cultural unitari espanyol i sense cap altra especificació se sol considerar lamentablement com un fet establert i irremeiable. Fins i tot en els *Reports de la recerca a Catalunya* que en l'àmbit de la medicina ha publicat, l'any 1997, l'Institut d'Estudis Catalans, manca qualsevol tipus d'al·lusió a la importància de distingir aquesta producció científica com específica de la nostra àrea cultural, com un producte pensat i generat a Catalunya. Massa regularment es troben a faltar segells d'identitat propis, que podrien fàcilment acompanyar totes les comunicacions fetes en anglès. Impera una manca de sensibilitat col·lectiva sobre la necessitat de deixar constància de la procedència del nostre treball, de la nostra contribució a la tasca científica global. Perquè, tot i que la ciència desborda els límits de les fronteres, s'ha d'evitar caure en una homogeneïtzació cultural empobridora. És la diversitat, la que enriqueix el món global i la que ens lliura d'una perillosa uniformització. El respecte vers la diversitat de les cultures i de les seves llengües d'expressió, el respecte vers les diferències que identifiquen les comunitats culturals ennobleix l'ésser humà i és la base fonamental d'un nou ordre mundial just i estable.

És clar, d'altra banda, que la situació que ens descriuen Camí i Guerrero correspon a la realitat i que som cada cop més lluny d'aquell desig somni expressat per Miquel Arcàngel Fargas en la inauguració del Primer Congrés de Metges de Llengua Catalana l'any 1913, i que feia al·lusió a la necessitat d'innovar científicament en llengua pròpia per aconseguir prestigiar-la cada cop més. En el nostre país, fora d'alguns intents certament valuosos, però encara minsos, que es varen fer durant la primera represa dels anys trenta, quasi tota la fins fa poc força minvada producció mèdica científica s'ha fet quasi exclusivament en castellà, i en aquests darrers anys s'ha desenvolupat també lògicament i progressivament en anglès. L'ús del català en el terreny de les publicacions mèdiques ha quedat, doncs, reduït a l'àmbit estrictament domèstic, com succeeix també en altres països que, com Dinamarca, Suècia, Noruega, Finlàndia, Holanda, etc., tenen una àrea d'expressió de la llengua pròpia simi-

lar a la nostra, tot i que amb el gran desavantatge, en el cas de Catalunya, que la difusió interna del nostre treball ha de competir també amb el castellà, que, per a més dificultat, pot ser vàlid, fins i tot, per a la difusió internacional. Escriure en castellà resulta, doncs, molt més rendible perquè, a part d'ésser entès en l'àrea lingüística de la llengua pròpia, és llegit a la resta de l'Estat i és indexat també internacionalment de manera habitual. S'estableix així un cercle viciós provocat per aquesta mateixa rendibilitat que condemna al fet que la nostra llengua s'empri poc per a l'expressió científica i menys per a l'autènticament innovadora. El factor econòmic és encara molt més determinant en el cas de l'edició de llibres de text, que tenen un nombre molt superior de lectors si s'imprimeixen en castellà. Cal esmentar que actualment el Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació, amb la col·laboració dels departaments de Cultura i de Justícia, manté una línia d'ajut per a l'edició de manuals universitaris elaborats a Catalunya en llengua catalana (*Informe sobre política lingüística*. Direcció General de Política Lingüística, any 2000). En l'actualitat s'han publicat 3.130 títols referits a les disciplines més diverses.

Barcelona ha estat, des de fa molts anys, la capital editorial científica mèdica de l'Estat espanyol, i en aquesta tasca han destacat, especialment en aquests últims vint anys, les editorials Salvat i Doyma, les quals han editat els llibres i revistes mèdics generats a Catalunya quasi exclusivament en castellà. Únicament dues revistes mèdiques històriques s'han imprès en aquests darrers anys sempre en català: els *Annals de Medicina*, els quals, després de les vicissituds ja esmentades, s'han editat exclusivament en català des de 1984 —amb una interrupció obligada per motius econòmics entre 1993 i 1997, que s'ha superat feliçment i brillant des de 1998—, i la *Revista de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya*, la qual reprengué també la seva publicació en català l'any 1986. Cal així mateix subratllar que les revistes i els butlletins editats pel Departament de Sanitat i pels col·legis de metges han estat redactats també en català durant, naturalment, tots aquests anys d'autogovern. El paper dels *Annals* torna a ésser actualment molt important perquè, tot i que amb prou feines conté articles originals d'autèntic valor científic, arriba a prop de dinou mil associats i s'ha aconseguit, a més, sota l'encertada direcció de Xavier Bonfill, que puguin ser força atractius per a molts lectors. Pels motius ja esmentats, i malgrat que és ara una revista vistosa, molt ben editada i força llegida, no rep, en

efecte, a penes articles que pretenguin gaudir de reconeixement estatal i internacional. *Medicina Clínica*, en canvi, i altres revistes d'especialitat editades en castellà, publiquen sovint articles de notable nivell científic elaborats a Catalunya, i ens consta (M. Foz. *Revista de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya*, volum 3, 1999) que quan s'ha debatut concretament en el si de *Medicina Clínica* la conveniència d'incloure articles en anglès, ha privat el sentit de la defensa lingüística científica del castellà, per damunt de la major capacitat de difusió que indiscutiblement tindria la llengua anglesa. L'Institut d'Estudis Catalans, que continua desenvolupant una enorme tasca cultural a favor de la nostra cultura i la nostra llengua, per iniciativa conjunta de les seccions de Ciències, edita des de l'any 1999 la revista *Contributions to Science*, exclusivament en anglès i amb resums en català, amb la finalitat de testimoniar la nostra identitat científica i d'aconseguir-ne la màxima difusió possible. Es tracta d'una contribució molt valuosa que permet donar a conèixer la nostra capacitat sobretot en l'àrea de les ciències bàsiques, que difon notícies generades en el nostre país i que esdevé un tipus de model que pot ésser imitat. Els centres de recerca biomèdica de Barcelona, que estan vivint una fase d'expansió, podrien seguir aquest exemple i editar també una revista conjunta escrita en llengua anglesa i que contingués resums traduïts al català.

Quant a l'edició de monografies i de llibres de text, el panorama continua essent limitat d'allò més per les mateixes raons. La col·lecció de monografies que ha reprès l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, és una excepció, i continua constituint sens dubte una notable aportació. En aquests últims anys el Col·legi Oficial de Metges de Barcelona s'ha afegit a la tasca de l'Acadèmia editant volums que glossen la biografia de personalitats il·lustres o de fets remarcables en ocasió d'aniversaris commemoratius.

Hi ha una excepció, certament important, que mereix, sens dubte, ésser subratllada amb especial relleu. El dia 30 d'octubre de 1997 es va presentar, en efecte, a l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, el primer text de *Medicina Interna* escrit en català en un acte, certament emotiu, en el qual tinguérem el goig de pronunciar una conferència que vam titular «Llengua, ciència, medicina i societat» (Publicacions de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears, 1997). Es tractava de la tretzena edició del tractat *Medicina Interna*, de Farreras-Rozman, obra de consulta i

d'estudi per a molts estudiants i metges de casa nostra. La circumstància no tenia precedents en la medicina catalana i va ésser possible gràcies a la voluntat de Ciril Rozman i de la Conselleria de Sanitat, que va voler finançar-la. Dèiem aleshores que «aquesta decisió no deriva d'una necessitat estricta, ja que, en una època marcada per la globalització econòmica i cultural, en una època on l'anglès i la informàtica han empetitit el món i han facilitat d'una forma sorprenent, molt fàcil i pràctica, la comunicació dels indrets més distants, tots el que no senten el caliu i l'atracció de les seves pròpies arrels no interpreten la transcendència de sentir-se integrats a una determinada identitat i poden arribar a considerar aquesta edició com romàntica, supèrflua i fins i tot inútil». Perquè és obvi que únicament si es pensa i es viu en català hom pot experimentar el sentiment de confort i de normalitat que proporciona poder llegir i estudiar en llibres i textos catalans. Just a l'acabament d'aquest estudi ens assabentem de l'aparició en català de la segona edició del *Compendi de Medicina Interna*, de Ciril Rozman, amb la revisió científica de Francesc Cardellach i el suport del Departament de Sanitat. No es tracta d'una traducció, sinó d'una edició catalana paral·lela a la castellana, la qual testimonia la disposició i la contribució de Rozman a l'edició de textos en català. És just recordar aquí el precedent certament notable, tot i que de tema monogràfic especialitzat, de la publicació en català, l'any 1980, de l'obra d'Antoni Bayés de Luna, *Fonaments d'electrocardiografia* (Editorial Científico-Médica). Més recentment, l'any 1994, Bayés ha publicat, així mateix en català, el tractat *Electrocardiografia Clínica* (Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona). Mercè Piqueras (*La traducció com a eina de comunicació científica*) afirma, en el mateix volum monogràfic repetidament referit, que avui dia, si bé és habitual que s'usin llibres de text catalans en els ensenyaments elemental, mitjà i en el batxillerat, en arribar a la Universitat la situació es capgira i molt especialment per als estudiants que segueixen estudis científics i tècnics. Recorda també que la gran majoria d'obres de consulta i d'estudi que s'utilitzen en les carreres estan solament traduïdes al castellà, circumstància que interfereix valorablement la normalització del llenguatge científic. El més habitual, afegeix, és que en els estats on coexisteixen diverses llengües, únicament es considera obligatòria la traducció a l'idioma que és oficial a tot el territori. La traducció a la llengua minoritària o minoritzada no és rendible, atès l'elevat cost de la traducció i de l'edició. Els interessos econòmics dominen, també en aquesta àrea, sobre les necessitats culturals i

ni tan sols es preveu la conveniència de reflexionar sobre l'esforç econòmic que caldria esmerçar. Lliurat ja aquest text per a la seva edició, llegim a l'Informatiu número 13 de l'any 2001 de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, que aquesta institució presidida ara per Joaquim Ramis es proposa endagar un projecte de traducció al català de llibres de text, adreçat, en una primera fase, als estudiants dels primers cursos, els quals són els que estan estructurant el seu bagatge terminològic. El projecte ha estat presentat al Departament d'Universitats, Recerca i Societat, el qual sabem que s'hi ha mostrat poc sensible. En fase de galeres ens arriba també l'agradable notícia de la recent publicació de dos nous diccionaris mèdics: el *Diccionari d'otorrinolaringologia*, que és el resultat de la col·laboració entre el TERMCAT i especialistes de reconegut prestigi, coordinats per Pere Abelló, i el *Diccionari d'Oftalmologia*, fruit també de la col·laboració entre el TERMCAT i oftalmòlegs així mateix de prestigi com Demetrio Pita.

Tot i que no disposem de dades concretes sobre l'ús del català mèdic a Internet, hom constata, com a fet altament positiu, que en un àmbit general és una de les llengües més usades, fins al punt que Vicent Partal, un dels pioners de la introducció del català a Internet i en una entrevista efectuada per Enric Rimbau en el setmanari *El Temps* (14-20.VIII.2001), la situa entre la setzena i divuitena posició de totes les llengües emprades en el món, circumstància que pot resultar sorprenent per a qui té un concepte d'abast purament domèstic de la nostra llengua. Recorda que tots els grans cercadors mundials (*Google, Altavista, Alltheweb...*) obren pàgines en català perquè hi ha, per exemple, grans projectes de multinacionals relacionats amb el català. Lamenta, més endavant, la gran inversió que va fer la Generalitat de Catalunya a *Olé*, el principal problema del qual no era que s'expressés en castellà, sinó que prohibia l'ús del català, mentre que *Yahoo* o qualsevol altre portal americà l'acceptava. En el món concret de la sanitat, i en el mateix sentit, Partal jutja com a «barbaritat» que la mateixa Generalitat de Catalunya, la televisió, l'editorial Planeta, entre d'altres, hagin muntat un web, que es diu *Viasalus*, només en castellà, cosa que significa, diu textualment, «que si ets un senyor del Principat i vols relacionar-te amb l'Administració de la Generalitat en temes de Sanitat, ho has de fer en castellà, perquè la seva mentalitat és que així envairan Hispanoamèrica». Tot i que un web en castellà pot oferir una versió traduïda al català, és desitjable i normal que estigui pensat i elaborat en català.

REFLEXIONS FINALS

En arribar al final d'aquesta exposició i en voler reflexionar sobre el que s'ha aconseguit amb relació a l'ús del català en l'àmbit de les ciències de la salut durant el segle que acabem de deixar, se'ns fa difícil, per no dir impossible, obtenir-ne un judici prou expressiu sense esmentar i valorar l'estat actual de l'ús de la nostra llengua en el marc global de la societat on es desenvolupa. Perquè, tot i que ha estat molt fructífer i fins i tot brillant i d'un mèrit excepcional el llarg camí que s'ha fet, sorprèn tot d'una, només en iniciar l'anàlisi, la pregona desproporció existent entre, d'una banda, l'alt nivell d'alguna de les fites aconseguides, com és la de poder disposar d'una segona edició actualitzada d'un extraordinari *Diccionari enciclopèdic de medicina*, redactat sobre les bases ortogràfiques i gramaticals d'una llengua plenament culta i normalitzada i, de l'altra, el convenciment minso que s'observa entre la majoria dels professionals, no solament quant a la normalitat d'utilitzar-la prioritàriament en totes les manifestacions i en tots els actes del seu exercici diari, sinó també, i més pregonament encara, quant a l'opinió que tenen sobre la seva real validesa en l'àmbit de la comunicació científica. I aquesta discordança és atribuïble no solament a circumstàncies vinculades a l'específic comportament lingüístic d'aquests professionals, sinó sobretot a les de l'àmbit general en el qual exerceixen la seva activitat. I no estem reflexionant sobre l'ús d'una llengua més entre les anomenades minoritàries, minoritzades o regionals (Àngela Cotano. *Les llengües minoritzades d'Europa*. Contextos 3 i 4. Barcelona, 2000), sinó sobre una llengua que és més parlada que dues de les llengües de la Unió Europea amb Estat, com són el danès i el finès, i que, a més a més, és la que té el nombre més elevat

de parlants entre les trenta-sis llengües europees que no són d'Estat. El nombre de persones residents als territoris on el català és oficial és de 10.800.000, superior, per tant, al nombre de persones residents als territoris on es parla grec (10.600.000), portuguès (9.800.000), suec (9.300.000), danès (5.200.000) i finès (5.100.000), circumstància que la fa la setena llengua de la Unió Europea (Virginia Unamuno. *Europa de les Nacions*. Tardor 2001). Considerant, a més, totes les llengües amb Estat que entraran en el futur a la Unió Europea, solament el polonès i el romanès el superen en nombre de parlants, i resta molt per damunt de l'eslovac, el letó, el lituà, l'estonià, l'eslovè i el maltès, de tal manera que cal preguntar-se on són i quines són, doncs, les llengües minoritàries de debò (*Europa de les Nacions*. Tardor 2001). Insisteix Virginia Unamuno que és, a més, una llengua plenament adaptada a les necessitats d'una societat moderna, com ho prova el fet de ser la dinovena llengua del món amb més presència a Internet i, tot i que no és llengua oficial a la Unió, ho és d'un Estat sobirà, Andorra, i, juntament amb el castellà, de tres comunitats autònomes. Estats tan petits com Eslovènia amb tan sols 2 milions d'habitants, Estònia amb 1 milió i mig, Malta, amb 400.000, tindran oficialment reconeguda la seva llengua tan bon punt s'incorporin a la Unió Europea. El cas del català és únic i singular i, malgrat tot, fins al dia 1 d'agost d'aquest any 2001 no ha entrat en vigor a l'Estat espanyol la *Carta Europea de les Llengües Minoritàries o Regionals*, una carta que ja fa nou anys (1992) que va ser adoptada per l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa com a conveni o tractat (Aureli Argemí. *Avui*, 7.VIII.2001). Sobta, insisteix Argemí, el temps que ha tardat el Govern espanyol a fer aquest pas i no ho ha fet fins poc abans del dia 26 de setembre passat, que ha estat el Dia Europeu de les Llengües dins del marc de l'Any Europeu de les Llengües que és aquest any 2001 per declaració de la Unió Europea. Tot i amb això, el català no és encara reconegut per la Unió Europea com a llengua oficial i sembla que tampoc no s'hi afegirà quan s'incorporin deu llengües oficials més a les onze ja existents. I és que l'Estat espanyol es resisteix tant com pot a reconèixer la seva realitat plurinacional.

En el discurs llegit en la sessió inaugural de l'Institut d'Estudis Catalans del curs 1989-1990, Josep M. Puig Salellas (*La situació jurídica de la llengua catalana, avui*) feia les afirmacions següents, vàlides encara, malgrat alguns lents i limitats progressos, en aquest començament de segle: «Amb els grans textos internacionals a la

mà o, simplement, sobre la base del reconeixement més elemental dels drets que corresponen a l'individu i a les col·lectivitats socials, el tracte que encara avui rep a Catalunya la llengua pròpia del país, des de l'activitat administrativa controlada per l'Estat i des de l'activitat judicial, és discriminatori i, per tant, en tot el sentit del mot, és injust. No tindria sentit que nosaltres, des d'una certa abstenció temorena, convisquéssim pacíficament, vull dir amb la consciència tranquil·la, amb aquesta situació d'erosió dissimulada, però evident i constant. Perquè, a més, en darrer terme, allò que pretenem és que aquest poble sigui cada dia més lliure i pugui, des d'una perspectiva de llibertat en les relacions lingüístiques que es desenvolupen en el si de l'Estat espanyol (en definitiva, des d'una perspectiva cultural oberta), continuar essent el que sempre ha estat, expressant-se a través del seu propi llenguatge, convençuts, com deia J.V. Foix l'any 1930, que la pau en l'ordre de la llengua, com en el de les altres manifestacions de l'esperit, només pot venir per la llibertat.»

L'ús del català en la nostra societat es va desenvolupant entre l'escassa estimació que molts ciutadans senten per la seva llengua, entre l'abdicació lingüística d'una part significativa de la classe dirigent i entre la indiferència d'una proporció força valorable de les generacions més joves. Pel que fa concretament a la classe dirigent, domina massa sovint la passivitat i la resignació, i són molts els qui, lluny de resistir-se a la perillosa submissió, opten per no fer soroll i prioritzar el pactisme, i així, a poc a poc, i entre els somriures amables d'una bonança cultural fictícia i farcida de silencis interessats, van cedint i venent bocins i més bocins de la nostra dignitat i de la nostra ànima. Per a ells importa més la correcció política que no pas les veritats que coneixen, que no pas els batecs de les seves consciències. Domina el pragmatisme sobre l'ètica, i es troben a faltar objectius d'alta volada que permetin enlairar-nos i deixar així cada cop més enrere aquest conformisme i aquesta manca d'exigència. No s'exerceix la fermesa, es viu amb la frivolitat i no es preveu que mesures aparentment utòpiques puguin esdevenir eines d'eficàcia indispensable per poder recuperar la normalitat que legítimament ens pertany. Altrament, tot i que al voltant del 40 % dels llibres venuts a Catalunya són en català (*Avui*, 19.V.2000), només un 15 % dels ciutadans llegeixen llibres i un sector cada vegada més important de la joventut utilitza habitualment l'ordinador. En el terreny sanitari estricte hem hagut de jutjar fins i tot com a excep-

cional i remarcable el fet que un important tractat de *Medicina Interna*, com és el Farreras-Rozman, s'hagi traduït al català. Mentrestant ens hem d'anar conformant amb les excepcions, d'altra banda ben lloables i importants, que constitueixen els *Annals de Medicina*, la *Revista de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya*, les *Monografies Mèdiques*, l'*Índex Farmacològic* i els més de catorze anys d'edició continuada del *Butlletí Groc* de la Fundació Institut Català de Farmacologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. Per motius en gran mesura econòmics, ni tan sols es preveu la possibilitat d'establir els fonaments, certament costosos però d'un valor cultural probablement immens i impagable, que permetin procedir a la traducció habitual i simultània dels textos mèdics més emprats pels nostres estudiants i professionals. Tampoc no es preveu el disseny de projectes ambiciosos que possibilitin a tots els nostres científics elaborar i generar productes propis exportables a tot el món, en anglès lògicament, però amb el distintiu de la seva procedència, de la seva identitat genuïnament catalana. Perquè fins i tot en moltes de les publicacions que els metges i biòlegs catalans fan en revistes castellanes i internacionals falten les senyes de la més elemental identitat catalana, escrites en català, que al cap i a la fi és la llengua emprada per a la designació dels serveis i centres dels nostres hospitals i dels nostres instituts de recerca.

Conscients que continuem defugint un xic la temàtica concreta del nostre treball, no volem deixar de reproduir, per ser molt expressius de tot el que estem manifestant, diversos fragments d'un interessant article de Josep Maria Terricabras, publicat recentment a la revista *Europa de les Nacions* (primavera 2001). Terricabras considera que molts catalanoparlants s'han acostumat a arronsar-se davant les altres llengües i accepten ja com a inevitable que el català és només una llengua domèstica i no de comunicació; molts, a més, «no se senten prou forts o se senten massa cansats per presentar reivindicacions majors». I continua: «l'èxit de la imposició del castellà ha estat que els catalans vam acabar essent capaços d'expressar-nos millor en castellà que en català, que els nostres referents ideològics, històrics i culturals eren castellans, és a dir, que havíem estat incorporats al grup dels que pensaven en castellà, resaven i citaven la Bíblia en castellà, usaven frases fetes quotidianes en castellà, es declaraven amor etern per Sant Valentí, vibraven amb la selecció espanyola de futbol i en celebrar les victòries del Barça, barrejaven visques al Barça i a Catalunya amb crits de "cam-

peones, campeones, ohé, ohé, ohé”...» Hi afegeix que «la imposició del castellà a Catalunya ha tingut un èxit innegable, un èxit que feia que Dallas en català sonés estrany... que no tinguéssim ni jocs de taula, ni videojocs en català i que La Trinca ens pogués presentar com una reserva índia en perill d’extinció.» «Cada llengua és una mirada sobre el món, cada llengua té la seva manera de menjar, de treballar, de fer carícies, de fer ciència, de jugar i de renegar.» «I això ajuda a entendre que tots els pobles s’hagin dedicat sempre a cultivar de manera especial les experiències bàsicament lingüístiques, aquelles que s’expressen en la poesia, la cançó, la pregària, els contes, la mitologia, la història o la filosofia. Es tracta d’experiències espirituals. D’experiències que van relligant els qui hi participen amb llaços més i més estrets.» I es pregunta: «Però, de debò algú pot arribar a creure que hi ha idees independentment de la llengua en què es pensen? De debò algú creu que la llengua només és útil com ho són un aparell telefònic o un fax, és a dir, per fer que els humans es comuniquin entre ells?» I continua: «una visió així em sembla absolutament errònia: la llengua no solament fa que es comuniquin entre si persones que ja tenen pensaments pel seu compte, sinó que possibilita que s’arribin a formular els pensaments; és la llengua la que és capaç de descriure passatges, de formular sensacions, d’expressar sentiments. I és obvi que les sensacions, els sentiments, les emocions i els pensaments dels indis hopi, del esquimals, dels andalusos o dels catalans no són els mateixos, senzillament perquè no són iguals les llengües que parlen, és a dir, no tenen les mateixes possibilitats ni les mateixes ressonàncies. Cap d’elles no és millor ni pitjor. Totes elles fan el que han de fer.»

A Catalunya hauria d’ésser normal que tots els ciutadans que pensen i parlen en català, i això és plenament vàlid per a molts professionals de les ciències de la salut, l’empessin també naturalment i preferentment a l’hora d’expressar-se per escrit i que reclamessin la presència de la seva llengua en tots els escenaris de la seva vida. Viure a Catalunya i en català hauria de significar per a tots els professionals de la sanitat que pensen i parlen en català poder exercir totalment en català, i no solament en el diàleg habitual amb els malalts i companys de professió, sinó també a través de la redacció de tots els seus escrits, dels seus informes, dictàmens i resultats, i de les seves receptes. Per descomptat que aquests professionals haurien de poder estudiar i consultar normalment en textos catalans o traduïts al català i prescriure productes que, pel fet d’estar elaborats a

L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle xx

Catalunya, portessin l'etiquetatge i el prospecte d'instruccions totalment redactats en català. Tot plegat, cal dir-ho, amb la més gran naturalitat i lluny de qualsevol ànim de manca de respecte als que, convivint amb nosaltres, senten dintre d'ells les arrels d'una altra cultura i pensen en una altra llengua.

Si arribés el moment que tots els professionals de les ciències de la salut que parlen i pensen en català poguessin viure normalment en català, s'haurien acabat les diglòssies i extravagàncies lingüístiques de tota mena que emergeixen ara de tot arreu i potser llavors seria possible que, instal·lats en la normalitat, ens semblés d'allò més natural generar i elaborar en català els productes propis. A la manera de l'exemplar iniciativa de *Contributions to Science*, abans esmentada, podrien emprendre's així engrescadors projectes que permetrien comunicar en anglès a tot el món els fruits del treball desenvolupat per les unitats hospitalàries i per la xarxa cada vegada més extensa i potent de la investigació biomèdica de casa nostra, però amb el segell de la nostra identitat cultural. Seria aleshores quan deixariem de volar culturalment arran de terra, seria llavors quan ens enlairariem, quan deixariem d'ésser un poble submís, resignadament feliç i provincià, perquè aleshores també aquella insensibilitat esmentada per Leandre Cervera i que ara patim pregonament aniria despertant. Aquest despertar ens permetria, seguint el raonament de Leandre Cervera, recuperar el sentit comú, que, essent una de les nostres virtuts més preuades, hem posat, sense adonar-nos-en, al servei i al benefici dels altres.

ÍNDIX

Introducció	7
Els precedents	15
El català mèdic en acabar el segle XIX	21
Els començaments del segle XX	23
L'enlairament	31
L'Escola Biològica Catalana i la seva producció científica	37
El Primer Congrés de Metges de Llengua Catalana	41
Els següents congressos fins a la primera dictadura	49
La primera represa i els tres congressos que seguiren	55
La primavera d'abans de la segona dictadura.	
El <i>Diccionari de medicina</i> de Corachan	63
Segona dictadura	73
El despertar cultural global de la segona represa	79
El Manifest de Prada	85
El <i>Vocabulari mèdic</i>	89
El Desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana.	
El Congrés de la represa de Perpinyà	93
L' <i>Índex Farmacològic</i> en el marc de l'Onzè Congrés	97
El <i>Diccionari enciclopèdic de medicina</i>	101
Els darrers deu anys	105
– L'ús del català entre la població de Catalunya	105
– L'ús del català en l'àmbit sanitari assistencial	108
– L'ús del català a les facultats de medicina	114
– Publicacions i Internet	118
Reflexions finals	125

